

62.026

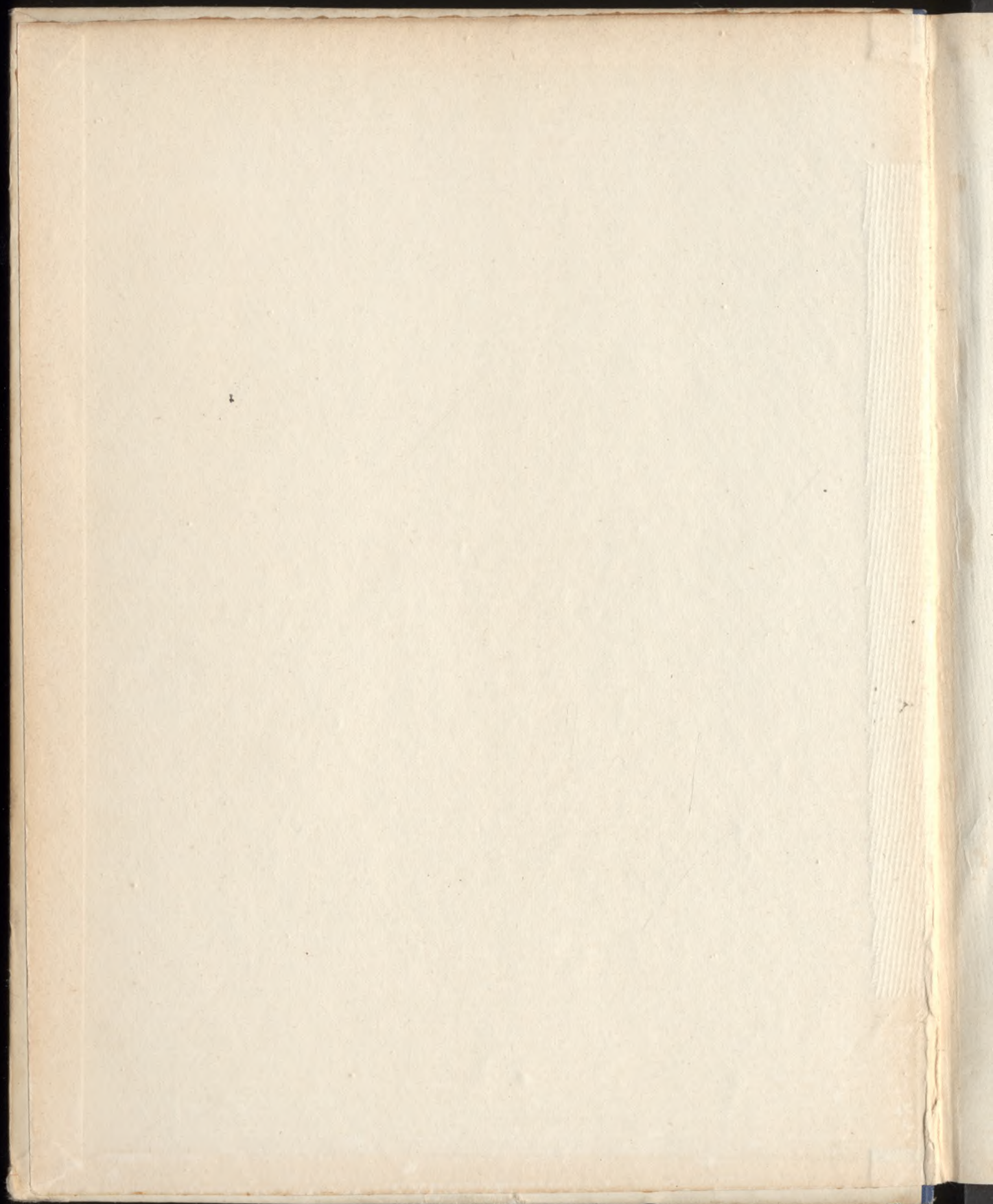
A TULSÓ PARTON

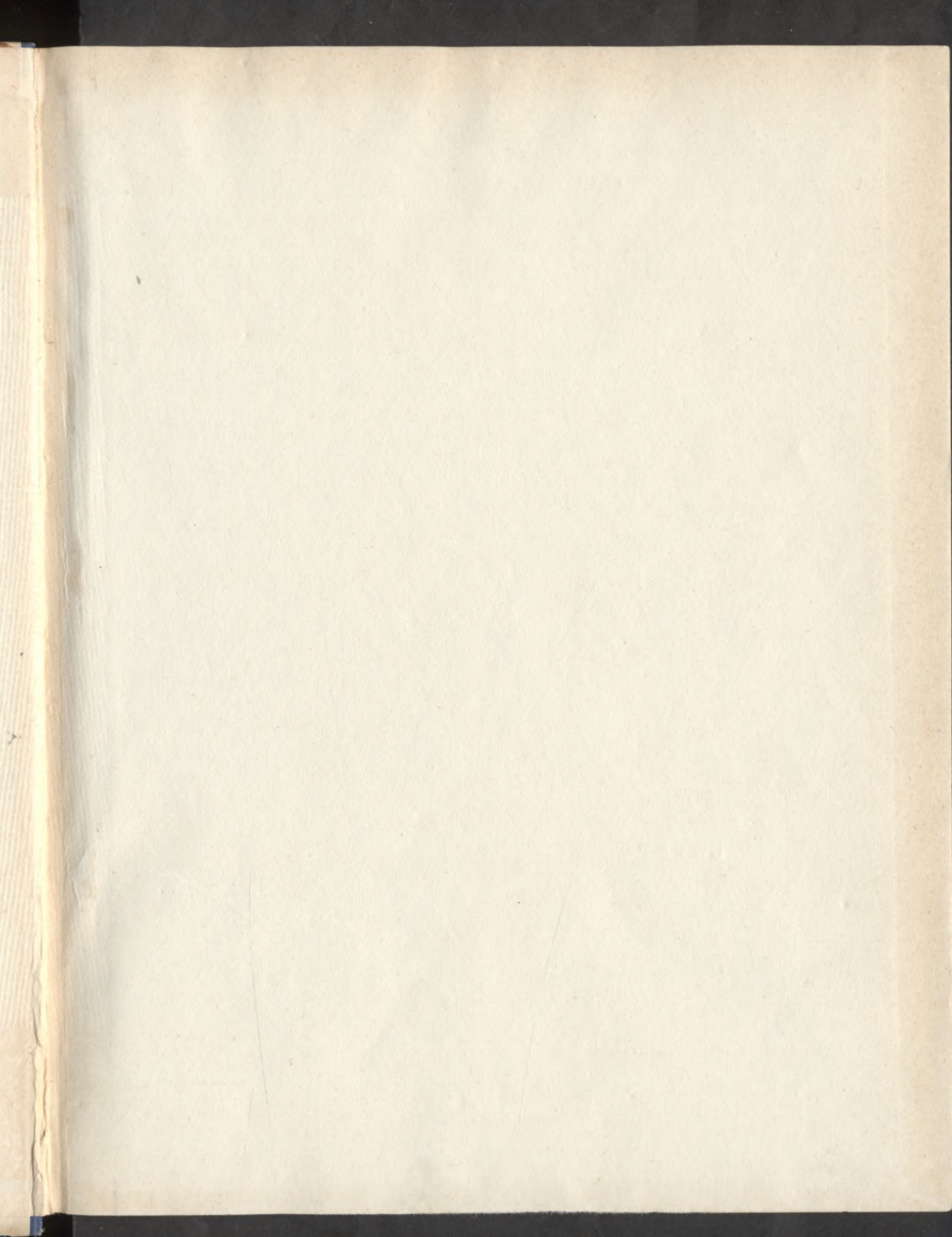
D. LENGYEL LAURA
IFJÚSÁGI REGÉNYE

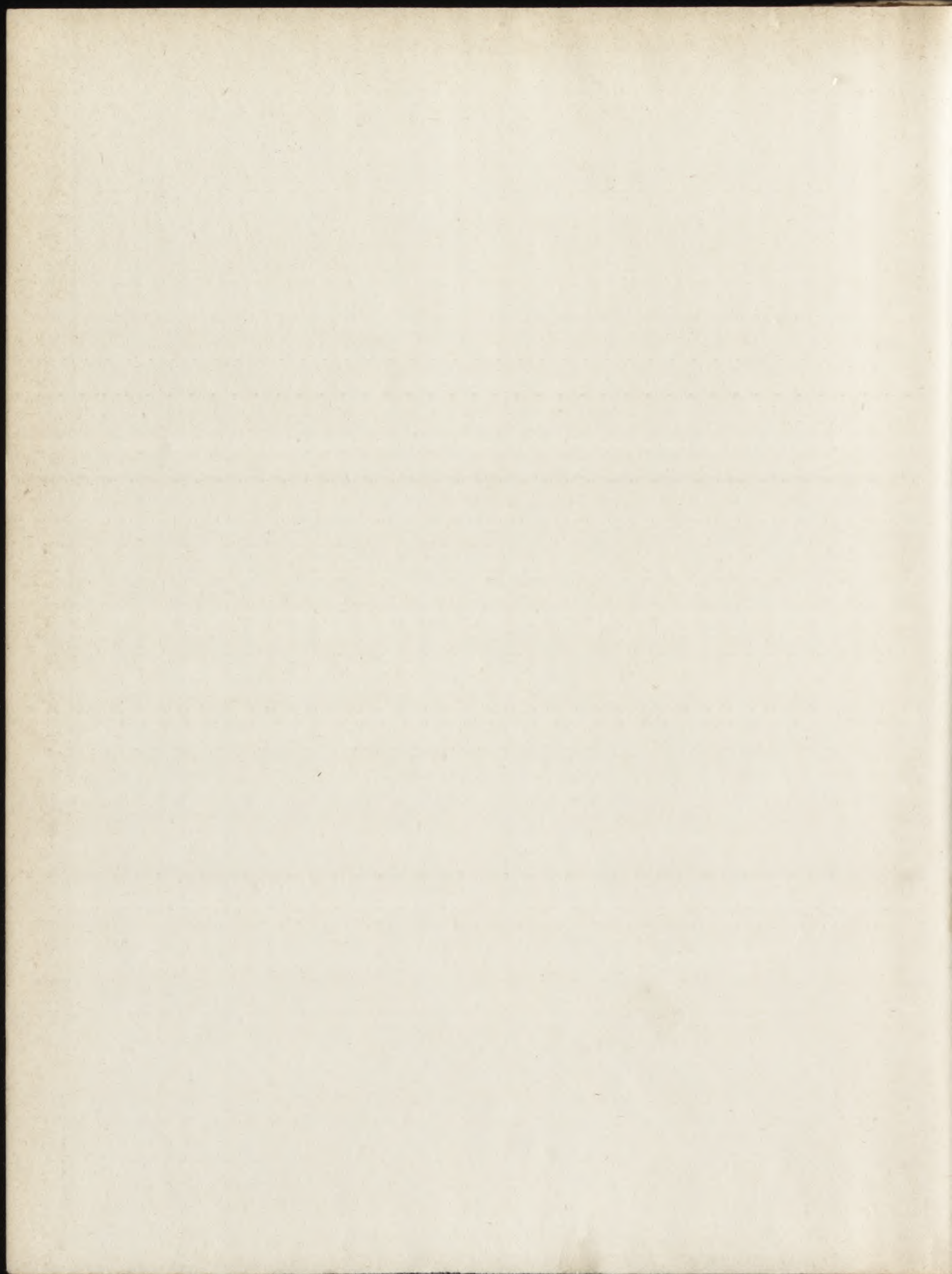
Kötet a
FRANKLIN TÁRSULAT

Folyóirat
928.

FRANKLIN
KIADÁS

KÖTETEK
FRANKLIN-TÁRSULAT

A TULSÓ PARTON

IFJÚSÁGI REGÉNY

ÍRTA

DÁNIELNÉ LENGYEL LAURA

FRANKLIN-TÁRSULAT KIADÁSA, BUDAPEST

Handwritten signature
4719

62026

M. N. MUZEUM KÖNYVTÁRA	
I. Nyomt. Növekedéskapló	
192 g	év. 653 sz.

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA.

I

Csúf, sötét októberi nap volt, mikor megérkeztem B.-re. Az eső halkán szitált s nem tudom miért, de biztosra vettem, hogy ez most már örökké így lesz. Az eső hullani fog, én pedig így fogok előre haladni, ebben a nedves, ködös időben, egy bárkába zárva, mialatt minden idegszálamban, még szívemnek közepén is érzem ezt a különös, őszi hidegséget.

Édes Istenem, nem vagyok túlságosan szentimentális természetű, de most igazán nem bánnám, ha alaposan kisírhatnám magamat. Bizonyos, hogy rögtön megkönnyebbülne tőle a szívem és lecsöndesednének az idegeim. Ámde már nagyon közel járunk a faluhoz és nem akarok kisírt szemmel, vörös, dagadt orral megérkezni.

Mindig erősen fegyelmeztem magamat. Nem tudom miért, de mióta gondolkozni tudok, mindig azt tartottam, hogy a sokat emlegetett emberi méltóság, voltaképpen önmagunk szigorú és következetes fegyelmezésében áll. Akit vágyai, idegei vezetnek, az csak a természet megbocsájthatatlan és megérthetetlen elnézése folytán jár két lábon. Tisztában vagyok azzal is, hogy gondolkozásmódom, erkölcsi elvem és egész lelki berendezésem, kissé primitív és ósdi, különösen ma, a nagy Én világában. Biztosan tudom, hogy nem tartozom sem a színes, sem az érdekes lelkek közé. Néha magam is erősen szürkének találom magamat, de változtatni magamon, ha tudnék sem akarnék, s ha akarnék sem tudnék.

Huszonnégy éves vagyok. Két éve végeztem el az iskoláimat. Bizonyítványt kaptam arról, hogy jogom van polgári és felsőbb leányiskolában tanítani. Bizonyítványt kaptam, de állást nem.

Valahányszor bent jártam a minisztériumban, mindig biztattak, hol nyájasabban, hol zordabb hangon, de eredmény, az nem volt. Végre is meguntam a sok futkosást. Beadtam kérvényemet a nagyméltóságú miniszter úrhoz, hadd pihenjen ott, a boldog fel-támadás napjáig.

Valószínű, hogy magam is oka vagyok ennek a mellőzésnek. Nem vagyok ügyes kérelmező. Zavarba jövök, ha valamit kérnem kell, dadogok, pirulok, mint egy gyermekleány s végén is olyan ostobaságokat mondok, amelyekkel úgy hiszem, inkább ártok, mint használok ügyemnek. Azonfelül meg annyian vagyunk mi tanítónők, kik mindnyájan alkalmazásért esedezünk!

Ha az igazgatónő kegyes jóakarata meg nem ment, tanárnői diplomámmal együtt éhen halhatok, vagy elmehetek szobalánynak. Édesanyám halála után egyik nagynéném vett pártfogásába, illetőleg addig járt a minisztérium nyakára, míg bedugott az intézetbe ingyenes tanulónak. Nagynéném határozottan jószívű asz-szony, — míg pénzébe nem kerül. Ezt pedig nem gúnyból mon-dom, hanem mert így van, szeret jót tenni, öröme telik benne, ha valakin segíthet és szívesen fut, fáradozik, szaladgál, sőt kér is az illető ügyében, csak neki ne kelljen adni. A jótékony intézetek, vagy egyes adakozó emberbarátok szörnyű módon félnek tőle. Mindig van zsebében egy ív, melyre alá kell írni, mert egy derék hajadonnak még hiányzik a kelengyéje, vagy egy elszegényedett család a végső szükségben van, vagy egy tehetséges ifjú kénytelen pályáját megszakítani stb. Nagynéném teljesen önzetlenül el is juttatja a pénzt a derék menyasszony, a nyomorgó család, vagy a tehetséges ifjú kezéhez, de arra még soha sem volt eset, hogy a magából csak egy krajcárt is adott volna valakinek.

Mikor én árván maradtam, rögtön betett az intézetbe. Bizto-san tudom, hogy igen sokat fáradt értem. Talán most is kijárt volna számomra valami állást, de nem ér rá, minden percét, minden gondolatát, minden érzését egy dolog köti le, hogy mint adja férjhez leányait?

Azt hiszem, csakis azért nem akart házába venni, mikor a polgári iskolai képesítőt letettem. Nem képes mással foglalkozni, mint leányai

férjhezadásával, aztán meg pénzébe is kerültem volna. Az igazgatónő megsajnált, azt mondta : maradjak az intézetben mint főlvigyzónő, helyettes tanárnő, vagy mi? Magam sem tudom biztosan, mi volt a címem, mert állásomnak semmiféle hivatalos karaktere nem volt. Sétáltattam a kisebb gyermekeket, vigyáztam rájuk a korcsolyázásnál, vagy tennisznél, néha egy-egy órát is adtam egyik-másik tanárnő helyett s azért ott bent élhettem az intézetben, sőt kaptam is valami fizetést.

Természetes, csak ideiglenes dolog volt az egész, míg valamerre ki nem neveznek, vagy valami nem történik. A kinevezést azt hiszem hiába várom, ellenben egy nap örömhír ért. Egy igen előkelő úriember, Etédy István keresett unokahúga mellé társalkodónőt s az igazgatónő engem ajánlott Katinka kisasszony mellé.

— Igaz, hogy idősebb, élemedettebb hölgyet szerettek volna, talán inkább asszonyt . . . De maga, édes Évám, olyan komoly és józan gondolkodású, hogy azt hiszem, mindenképpen meg fog felelni.

Még azt is megtudtam, hogy Etédyék télen a fővárosba szoktak jönni és mindig itt töltenek négy-öt hónapot, aztán útnak indultam.

Most, hogy itt ülök ebben a zárt kocsiban és nézem az eső halk, sűrű hullását, különös szomorúság borul a lelkemre és nagyon szeretnék sírni. Miért? Nem váltam meg sem szerető otthontól, sem meleg szívektől. Idegenből jövök, idegenbe megyek. Mi az hát akkor, ami bánt? Idegesség? Soha eddig semmi bajom sem volt az idegeimmel. Idegenektől jövök, idegenekhez megyek, miért bánt hát a gondolat, miért szorul el a szívem, talán azért, hogy örökké így lesz?

Együgyűség! Az étellel együtt nem ígért nekünk senki örömet, vagy boldogságot és így nincs is kin követelődznünk. Soha sem voltam olyan fiatal és naiv, mint a leányok nagy része, kik azt hiszik, hogy bölcsőjükben kitöltetlen váltó is feküdt pályájuk mellett és ők szabadon azt írták a fehér lapra, ami nekik tetszett. Sőt töröltek és vakartak is tetszésük szerint, akár csak az iskolai dolgozatokon. Az életnek pedig nem volt egyéb dolga, mint beváltani mindazt, amit ők az üres lapra ráfirkáltak. Ej, botorság . . .

Nini, a kis falu! . . . Ott a dombtetőn áll a templom, magasan a falu fölött. Ez szép, ez nagyon tetszik nekem! Most éppen harangkongást hoz felém a szél. Ej, de régen nem hallottam harangszót, most már mindennap fogom hallani, míg föl nem megyünk Budapestre.

Apró, piroscserepes házak közt visz el útunk . . . aztán egy nagy kapun befordulunk szép, úri parkba. A szitáló esőn át is látom, hogy gondozott, szép, úri kertben járunk. Nagy, oszlopos, verandás, egyemeletes úrilak áll a park közepén. A kocsí megáll, egy inas kinyitja a kocsí ajtaját és én itt vagyok új otthonomban.

II.

Nem vagyok úgynevezett «hangulat embere», mégis csodálom, hogy milyen más színben látom a világot most, mint teszem két héttel ezelőtt. Éppen két hete, hogy itt vagyok, akkor csúf, őszi nap volt, ma úgy ragyog a nap fölöttünk, mintha újból május, újból tavasz lenne. Mindenütt virít a kökörtin, a szeptember virága. Az őszi virágok mintha még szebbek, színesebbek volnának, mint azok, melyek a viruló tavaszon és nyáron át gyönyörködtettek bennünket. A levélhullás ideje még nem következett el, pedig a hóharmat már néhányszor tett látogatást s aranysárgává varázsolta a fák lombjait.

Én nem tudom miért, de ezt a különös, aranysárga zománcot talán még jobban szeretem, mint az eleven, friss, zöld színt. Itt van közelben a kis tölgyerdő, alkonyatkor, amikor a nap még egyszer visszasüt rá, olyan, mintha tűzbe, vérbe borult volna. Máskor meg sötét bronzszínű, — ez az én kedvelt színem, órákig elnézem és határozottan ellenszenvvel fordulok el az örökre friss, örökre zöld fenyőerdőtől. Van ebben a folytonos, örökös ifjúságban valami kegyetlen nagy lelketlenség.

Szeretek bolyongani a parkban, a kertben, a mezőkön és az erdőn. Időm van elég hozzá. Gyermekkorom óta jóformán nem voltam falun s most nagyon boldoggá tesz ez a friss levegő, ez a sok szabadság és mozgás.

A kocsí megáll, egy inas kinyitja a kocsí ajtaját.

Ami környezetemet illeti, soha sem találtam embert, akihez ne tudtam volna alkalmazkodni. Annyi bizonyos, hogy nem szeretem sem a zajt, sem a vitatkozást, sem az összetűzést. Már nagyon fiatal koromban rájöttem, hogy az emberek ritkán tudják egymást érvekkkel meggyőzni, sőt nem is ez a céljuk. Inkább csak szellemi tornagyakorlat az egész. Ilyesmire pedig nekem nincs szükségem. Nincs szebb látvány, mintha két elme, akár mint két finom acélpenge, összecsap és harcol az igazságért. De vitatkozni, kiabálni, beszélni, elmés paradoxonokért, vagy hogy megmutassam, hogy én vagyok az okosabb, — a legtöbb ember pedig ezért beszél, — igazán nem érdemli meg a fáradságot.

Az emberekkel való érintkezésben mindig inkább az összekötő, mint az elválasztó kapcsolatokat kerestem. De itt, az Etédy-házban, semmi szükségem sincs sem alkalmazkodásra, sem elnézésre.

A házigazdám, vagy uram : Etédy István, lehet úgy negyven-negyvenöt esztendő. Azt hiszem egy kicsit eltévesztette a születési idejét, pár száz évvel ezelőtt kellett volna élnie, mikor a mai modern berendezésű életünk nem tette annyira egyformává az embereket. Mikor még a társadalmi berendezés nem volt olyan, hogy furcsává vált benne minden nagyobb lendület, minden hevesebb fölindulás. A nagyság, egyszerűség nem tette a primitívség hatását, az igazság, a jóság és nagylelkűség nem volt kénytelen mindenféle álköntösbe bujni, hogy mulatságossá ne váljék. A régi, daliás időkben lett volna helyén az Etédy István alakja. Azok közt az emberek közt, kik éppen olyan nagyok, mint egyszerűek, kik sem lelkük merész lendületét, sem szívük forró érzését nem röstelik. Egyáltalában olyannak adják magukat, mint amilyenek, mert egyéniségük nem tűr meg semmiféle pózt, vagy komédiát.

Már külseje is olyan meglepő, mintha egy régi világból szakadt volna közénk. Magas, szélesvállú férfi, csodálatosan szép, ezüstös hajjal és különös, borongós, dióbarna szempárral. Azt hiszem, egészen fiatal korában nem lehetett szép férfi, most, élete delén túl, imponáló jelenség. Vannak ilyen arcok az asszonyok közt is. Fiatal korukban éppen csak csinosak és csodaszép fehér-

hajú matróna lesz belőlük. Míg ellenben sokszor hallottunk feltűnő szépségekről, kik valóságos boszorkánytípussá vedlettek át. Miez tulajdonképpen? Azt hiszem, hogy mikor az ifjúság elmúlik, az üdeség elhervadt, szóval a fizikai szépségnek vége, egyszerre uralkodni kezdenek a lelki tulajdonságok, a jóság, a nemesség, a nagylüelkség, a szív és az ész s ezek varázsolják széppé az arcot.

Katinka kisasszony, akinek kedvéért tulajdonképpen én az Etédy-házban élek, csinos, tizennyolc éves leány. Kicsike, de nagyon arányos termetű. Legszebb rajta a haja, mely egészen világossárga, s a szó szoros értelmében aranyos színű. Nagyon vidám, nagyon őszinte lélek, de azt hiszem, túlságosan érzékeny. Nemcsak hogy nem beszél soha senkiről semmi rosszat, de valósággal szenved, ha előtte cselekszenek ilyesmit. Ilyenkor kényelmetlenül izgemozog és mivel unatkozni ő sem szeret, hirtelen másra tereli át a szót. Ebben a kis átterelési manőverekben igen ügyes, sőt mondhatnám elmés is. Egyáltalában az ilyen, úgynevezett jóakarátú és jóindulatú nők, nagyon unalmasak szoktak lenni, de Vajda Katinka nem unalmas, nem egyhangú, sőt határozottan ötletes, elmés és leleményes. Csakhogy nála az ötlet, az elme és lelemény, mind a jóindulat szolgálatában áll. Bámulatos leleményességgel fedez föl jótulajdonságokat, szépségeket, kedvességeket ott is, ahol mi nyomát sem látjuk. S ebben a dologban néha éppen úgy meglepi, mulattatja, leköti az embereket, mint mások a rosszakarattal, emberszólással, csipkelődéssel. Azt hiszem, lelki szemének berendezése másforma, mint a többi emberé. Eleinte azt hittem, jó szívéen és megbocsátóképességén fordul meg a dolog — és bámultam, később rájöttem, hogy lelki szemének berendezése más, mint a közönséges embereké. Csak a jóra, a szépre, a nemesre reagál tekintete, a rosszat, a csúnyát és alacsonyít meg sem látja, észre sem veszi, mint ahogy vannak beteges szemű emberek, akik bizonyos színeket nem tudnak meglátni.

Hogy engem az első nap megszeretett, az természetes. Nem vagyok sem rossz szívu, sem alacsonylelkű, de ha az volnék is? . . . Szegény kis Katinka, a jó Isten őrizzen meg tőle, hogy valami

hitvány emberrel kerül valaha össze, mert bizonyára nem tudnál ellene védekezni.

Katinka árva leány, éppen úgy, mint én. Ő is nagyon korán vesztette el szülőit. Anyjának testvére, Etédy István vette magához, de mivel nagybátyja agglegény volt és soha sem házasodott meg, Katinka volt az úrnő a háznál mindig.

Ezzel a hatalmával igen keveset élt. Igaz, hogy nem is volt szüksége rá, mert bálványozta mindenki, nagybátyjától kezdve, le egész a cselédlányokig. Vannak ilyen teremtések, kiknek csak meg kell állni egy ajtó előtt, hogy az rögtön kinyíljék előttük, csak óhajtaniok kell valamit, hogy rögtön teljesüljön, minden szív kész örömmel nyílik meg előttük, minden lélek örömmel fogadja be őket. A természet ritka és kiváltságos ajándéka ez a szerencsés természet és kétségkívül nagyon boldoggá is tenné az illetőt, ha nem járna vele a mimóza-érzékenység, mely képtelen a szenvedés, a bánat, vagy akár csak a ridegség elviselésére is.

Két hét óta vagyok itt s úgy ismerem Katinkát, mintha testvérem volna, különben bajosan is lehetne másként. Szinte lehetetlen őt nem ismerni, aki mindig olyannak adja magát, mint amilyen, ki a képmutatásnak, a színjátszásnak még külső fogásait sem tudja. S ha megismerte az ember, lehetetlen nem szeretni.

Együtt járunk a nagy parkban, aztán kimegyünk a mezőre és az erdőbe. Lábunk alatt suhog az avar, én szeretem ezt a különös suhogást hallani, de Katinka nem. Egyáltalában nem szereti a sárga, száraz leveleket s a szeptemberre is haragszik, mert rövidek a napok. Ezen aztán elbeszélgetünk, elvitatkozunk egy kicsit, míg Katinka hirtelen a pesti életre tereli a beszédet:

— Ki nem állhatom a nagy bálokat. Oly feszesek, oly unalmasak s a mellett mindig akkora a tolongás, hogy táncolni sem tud az ember. Szeretsz táncolni, Éva?

— Nem tudok táncolni.

Katinka egy pillanatra rám nézett, aztán csodálkozva mondja:

— Az lehetetlen. Úgy-e, tréfálsz velem?

— Nem tréfálok. Gyermekkoromban tanultam ugyan, de

aztán nem volt alkalmam többet gyakorolni. Különben is, azt hiszem, semmi tehetségem sincs hozzá.

— De hát sohasem próbáltál meg táncolni úgy magadtól? Hiszen olyan isteni . . .

— Lehet. Azoknak, akik szeretnek táncolni, mind így ragyog az arcuk, ha szóba kerül a dolog. De én meg sem próbáltam. Nagyon hiú vagyok s ha nem tudok valamit nagyon szépen csinálni, inkább belé sem fogok.

— De hát mit fogsz csinálni, ha majd a télen multságokra megyünk? Mert a nagy bálokból, hacsak lehet, kihúszom magamat, de lesznek házimultságok, estélyek, hát te mit csinálsz ott, Éva?

— Majd vigyázok a legyeződre, a sálodra, a virágjaidra. Mint ahogy egy jó öreg nénihez illik.

Katinka elkacagta magát.

— Jó, öreg néni! Ott ül a sarokban! Ha-ha-ha!

Hirtelen végignézett rajtam nagyon komolyan és nagyon figyelmesen.

— Tudod, hogy nagyon szép vagy? — mondta pár pillanat múlva.

Olyan komoly, elfogulatlan hangon mondta rólam ezt a bírálatot, mintha ott sem lennék. Elnevettem magamat.

— Annál jobb. Hallottam leányokról, akiket azért nem vett el az udvarlójuk, mert csúnya nő gardirozta őket. A megriadt férfi ilyenkor így szól magában: «Terringettét, ez a gyönyörű angyal is ilyen lesz pár év múlva» és rémülten menekül. Egy szép mama mindig reklám a leányának s egy rendes arcú gardirozó néni legalább is nem rontja meg a férfiak kedvét.

— Ne beszélj így, nem akarom! . . .

— Bánt talán a dolog?

— Nagyon. Olyan fiatal vagy és olyan szép. Neked még nem szabad gardirozó néninek lenni.

— De mikor az vagyok, Katinka.

Láttam, hogy nagyon szomorú lesz az arca, átnedvesül a tekintete. Egy kicsit mulattatott ez a túlzott érzékenység, de nem tagadom, egy kicsit bosszantott is. Semmitől sem irtózom annyira,

mintha sajnálnak. Ha valóban szerencsétlen lennék, akkor is nagyon bántana a dolog.

— Kedves Katinka, próbáljuk egymást megérteni. Nem vagyok olyan fiatal, ahogy gondolod, mert már huszonnégy éves elmúltam. Ezt már a te jóakarated mellett sem nevezheted serdülő kornak. De azért ne nézz ilyen ijedten rám, én sohasem leszek szeszélyes, szerencsétlen, vén leány. Ez a szerencsétlen állapot csak azoknál a boldogtalan teremtéseknél áll be, kiknek sohasem volt más életcéljuk, vágyuk, gondolatuk, csak a férjhezmenés. Az élet célját önmagunkban kell keresni és megtalálni, ha azonfelül megadatik nekünk a családi boldogság is, annál jobb. De elsősorban is mindnyájan emberek vagyunk s csak azután nők vagy férfiak. Elsősorban mint embereknek kell magunkban, magunkért életcél kitalálni s csak azután jön a férfiúi vagy asszonyi életcél. Igaz, vagy nem?

Katinka leszakított az egyik fáról egy aranyárga levelet és tenyerére fektette. Aztán oly figyelmesen nézte az apró levélkét, mintha minden ért és minden hajlást meg akart volna olvasni rajta, csak pár pillanat múlva felelt:

— Igaz, addig míg nem szeretünk senkit. Akkor aztán nincs külön emberi cél, nincs külön emberi méltóság, csak szerelem.

Egyetlen egy szót sem válaszoltam. Minek is? Elértem célokat. Biztos voltam benne, hogy Katinka sohasem tesz nekem bizalmas vallomásokat, bármennyire szeret is. Nem volt közlékeny természetű, azonfelül meg az én lényem sem olyan, mely provokálja a bizalmasságot. De hát egy ilyen fiatal és ilyen őszinte lélekbe akkor néz belé az ember, amikor akar. Én ugyan nem akartam titkait kikémlelni, teljes jóhiszeműséggel vezettem a társalgást, de ha láttam, úgyis jó, hasznát fogom majd venni, ha szükség lesz rá.

III.

Az esték csakugyan nagyon hosszúak. Összeszorulunk a nagy ebédlőben és vacsora után sokáig beszélgetünk. Később Etédy úr bemegy újságjaival együtt dolgozószobájába, mi pedig Katinkával

rendesen elővesszük az új angol regényt és olvasunk. Katinka angol tudománya meglehetősen gyarló, fennhangon olvas és gyakran rászorul a segítségemre.

Én hímezgetek és magyarázatok. Katinka azonban félóra alatt alaposan megúnja így a mulatságot, kiveszi a hímzést a kezemből és átvisz a szalonjába:

— Gyere csak, most meg foglak kínozni.

Leül a zongorához és én gyönyörűséggel hallgatom. Mert én ugyan nem tudtam semmiféle zenét megtanulni, de nagyon szeretem, ha szépen játszanak. Katinka pedig igen szépen zongorázik s ő ezt nagyon jól tudja minden szerénysége mellett is, a multkor meg is mondta.

— Azt hiszem, zongoratanítással meg tudnám keresni a kenyeremet? Mi?

— Hogy jut ilyesmi eszedbe?

— Csak úgy. Ha egyszer meg kellene lenni a dolognak. Mit gondolsz, Éva? Nem tehetek róla, de nekem nagyon tetszik az, ha valaki meg tudja keresni a kenyerét, Te nagyon büszke lehetsz, Éva.

— Én, büszke?

— Igen, láttam, hogy a multkor postautalványon takarékpénztárba küldted azt az összeget, amit a bácsitól kaptál.

— Nos és nagyon büszke volt az írásom az utalványon?

— Ne tréfálj, Éva. Én csak arra gondoltam, hogy milyen benső megelégedéssel gondolhatsz ilyenkor magadra. Aztán meg, te takarékos is vagy.

— Ez az én helyzetemben nem erény, hanem kötelesség.

— Kötelesség?

— Úgy van, az. A multkor az erdőben beszélünk az emberi életcélről. Az én életcélom az, hogy amennyire lehet, szabad, független és tiszta életet tudjak élni. Ez pedig csak úgy lehetséges, ha egy kis tőkét gyűjtök magamnak. A pénz alapjában nem jelentene semmit, sőt nagyon utálatos dolog volna, ha arra nem használnók, hogy a szabadságot, a függetlenséget és a tiszta, úri életet biztosítsunk magunknak árán. Persze, én nálam még nevetséges

KÖTŐI EL PÉLDÁNY
FRANKLIN-TÁRSULAT

Katinka leszakított egy levelet és tenyerére fektette . . .

erről a dologról beszélni, én még olyan távol vagyok a céltól, de kötelességem mindent megtenni, ami ehhez az úthoz vezet.

Katinka fölállt a zongorától és megölelt:

— Te nagyon erős vagy, Éva.

— Ez nem erő, édesem. Számot vetettem a körülménnyel és a szerint rendeztem be életemet. Ha megkérdeztek volna előre, mikor még atomképpen lebegtem valahol a világűrben: «Éva, akarsz élni?» hangosan és erőteljesen tiltakoztam volna: «nem, nem!» És nemcsak, ha saját szerény sorsomról van szó, hanem ha egy királyleány életét ajánlják is föl, akkor sem kérek belőle. Ámde ha már itt vagyok, kötelességem, hogy a körülményeimhez és viszonyaimhoz képest jó, tiszta és rendes életet biztosítsak magamnak, már amennyiben rajtam áll.

Katinka sokáig nézett reám.

— Úgy beszélsz, mintha nyolcvan éves volnál. Olyan megdöbbenően okos...

— Hogy már ünni kezdel, ügyebár?

— Hallgass! Tudod, hogy igazságtalanságot beszélsz. Most gyere szépen, mutatok neked valamit, te csúnya, öreg néni.

Gyöngéden átvezetett a másik szobába, melyet ő öltözőnek használt. Az egyik fala tükör volt végesvéig. A szoba fényesen ki volt világítva és Katinka egyenesen a tükör felé vezetett:

— No, most köszönj szépen az öreg néninek.

Magam sem tudom, miért, de elpirultam. Meglepett a saját arcom és alakom. Termetemet sohasem láttam még ilyen magasnak, hajamat ily feketének, arcomat ily rózsásnak. Tudtam magamról, hogy szép alakom és tűrhető arcom van, de e pillanatban határozottan szépnek láttam magamat.

Katinka gyönyörködött zavaromban s vidáman tapsolt, míg csak meg nem fordultam.

— Bolondot csinálsz belőlem, Katinka. Késő van, menjünk aludni!

IV.

Már három hete itt vagyunk Budapesten és erősen benne élünk az úgynevezett nagyvilági életben. Ami engem illet, — milyen nevetséges, hogy az ember mindig a saját becses személyével foglalkozik leginkább, — ami engem illet, különös izgatottság fogja el lelkemet ebben az életben, melyet eddig csak a könyvek-ből ismertem.

Egyébként ez az úgynevezett nagyvilági élet egy szikrát sem kellemetlen. Sőt ellenkezőleg, percről-percre látom, hogy a tiszta, úri és ízléses életmódhoz bizonyos anyagi jólét szükséges. Talán, ha ezt megmagyaráznák az embereknek, takarékosabbak volnának. Anyagi függetlenség nélkül nincs erkölcsi függetlenség. És én végtelenül takarékos vagyok.

Pedig nekem semmi okom sincs a panaszra. Az Úr Istennek kedve telt egyszer abban, hogy abszolút tökéletességű embereket teremtsen és én az Úr Isten eme csodái közé kerültem. Nem vagyok túlságosan áradozó természetű, sőt e papírnak még azt is bevallom, hogy ők talán jobban szeretnek engem, mint én őket, de én is teljes szívemből ragaszkodom hozzájuk.

Az uralom különben már majdnem teljesen a kezemben van. De ez korántsem olyan kellemes, mint az ember hinné. Nem szoktam a felelősségtől félni s ha már vállaltam, nem is térek ki a leszámolás elől. De vannak napok, mikor úgy érzem, mintha Katinka sorsa teljesen a kezembe volna letéve és ilyenkor megborzongok.

Ez a kis leány minden engedékenysége mellett is végtelenül makacs. A lány, passzív lelkek rejtőző energiája él benne. Ezek a kedves teremtetések járószalagon vezethetők, mint a kezes bárányok. Sokáig, néha egy egész életen át. De ha aztán feltámad bennük a lappangó energia és egyszer akarnak, akkor hiába minden. A ház összeomlik, talán romjai alá temetkeznek és pusztulnak, de őket helyükből meg nem mozdítja sem szép szó, sem könyörgés.

Ezt pedig éppen a kaszinóbál után vettem észre rajta.

— No most köszönjön szépen az öreg néninek.

Igaz, ez a bál, volt egy kis kellemetlenségem miatta. Semmi áron sem akartam elmenni. Először, mert nem szeretek és nem tudok táncolni, másodszor, mert úgy gondoltam, hogy illőbb, ha Katinka valami rangjabeli hölggyel gardiroztatja magát. Nem vagyok túlságosan szerény, sőt e papírlapnak azt is bevallhatom, hogy kevés embert találtam, ki akár jellemben, akár elme-, akár ítélőképesség dolgában, többet érne nálam. Ám, ha az ember komolyan érzi saját becsét és komoly oka van érezni, — legyen szerény. Legyen szerény önmagától, önmagában, saját elhatározása folytán, nem várva, míg rákényszerítik. A szerénységnek csak így van értelme, másként megaláztatás a neve.

Egyébként, ahány saját becsét igazán érző embert találtam, az mind szerény volt. S bizonyos, hogy az én tartózkodásom, szerénységem is csak álcázott gőg. Az angol poéta, kinek versét Arany János mesteri fordításában ismerjük, azt tanácsolja a nyereséget hajszoló kalmárnak, hogy: «végy egy embert oly áron, amennyit megér és add el, amennyire tartja magát». A kalmárnak rajtam is megvolna a rendes polgári haszna.

Azonfelül meg vannak bizonyos társadalmi szokások, melyekkel az ember csak tizenhat éves korában dacol. Én, ami engem illet, sohasem éreztem kedvet a dacoláshoz. Mindenkinek föltétlen jogában áll, hogy társaságát megválogassa. Ez olyan elemi szabadság, melyben senkit sem szabad megzavarni. Az embernek van egy föltétlen biztos eszköze, mellyel védekezhetik az ellen, hogy nem látják szívesen; nem kell tolakodni és ezzel vége.

Természetesen, hogy eme bölcs prédikálások után mégis elmentem a bálba. Nincsenek elveim s nem szeretem az ízetlenkedést s mikor Etédy István mint szívességet kérte tőlem ezt a dolgot, — hát megtettem.

S nem bántam meg, mert nagyon jól éreztem magamat. Igaz, hogy nem táncoltam, de szeretem a szépet, a jót csak nézni is. Nagy gyönyörűségem telt a hullámozó emberáradatban. Lassankint kezdtem belátni, hogy én úgynevezett társaslény vagyok. Jól éreztem magam itt, a nagy, fényes sokaságban, az éles, vakító

világosságnál. Szeretem a selyemsuhogást és a sok fekete frakkot... Mi ez? Éva, Éva, Éva, te elfelejtetted, hogy csak Katinka kisasszony társalkodónője vagy?!

Hát aztán? Ki tilthatná meg, hogy azért éppen úgy kivegyem a részem az örömből, mint akármelyik más leány? Ha már ott voltam, nem vágtam fancsali arcot. Katinka igen jól mulatott, végigtáncolta az egész éjszakát. A táncosai közt, úgylátszik, Fehér Kálmánt tüntette ki legjobban. Hosszú, nyulánk, szőke fiú, nem nagyon szimpatikus, de azt már megtanultam, hogy sohasem szabad azon csodálkozni, hogy ez vagy az a fiatal úr miért tetszik felebarátjának? A szerelemnek megvannak a maga titkos útjai és céljai, mi legokosabban tesszük, ha nem sokat kutatunk e rejtelmekben, mert úgy sem találunk semmit soha.

Éva! Éva! Bizony sokkal fiatalabb vagy te, mintsem gondoltam. Vagy talán hitted volna valaha, hogy téged az úgynevezett leányos diadal boldogsággal tölt el? Lássuk csak. Ha nem is beszélek ezekről a dolgokról, de mindig tudtam, hogy amelyik nő nem lehet feleség és anya, annak csonka az élete. De viszont úgy éreztem, hogy én magamban, egyedül állva is vagyok valaki. Ha egyéb nem, ember. Mint embernek, vannak külön céljaim, vágyaim itt a világon. Mik azok? Még magam sem tudom, de bizonyára megtalálom. Az bizonyos, hogy semmihez sincs különösebb tehetségem. Tehát társalkodónő, nevelőnő leszek. Egész életemen át? Lehet. De az bizonyos, hogy mindig erősen megállok a helyemen, bárhova helyez a sors. A legszörnyűbb helyzetben is meg lehet élni s az enyém nem a legszörnyűbb. Hogy nem is legboldogabb? Hát aztán? Egyszer egy nagyon okos asszonytól hallottam, hogy minden ember sápiúzik a miatt, hogy nem nyerte meg a főnyereményt, de egy sem örül azon, hogy nem ütötte meg a guta. Pedig a gutaütés gyakoribb dolog, mint a főnyeremény. S ha nem jobbak nálunknál azok az embertársaink, akiknek símán és boldogan folyik életük, bizonyára nem rosszabbak azok, kik a kínok kínját szenvedik át lelkükben. Minden ostobaság közt, mit az ember elkövethet, legostobább a hiába való zúgolódás és sopánkodás.

És mégis, mégis, mindezeket tudva, értve és vallva, szép dolog

lehet egy egész, boldog, tiszta életet élni. Akkor jutott eszembe, mikor Domokos László mellém ült és megkérdezte:

— Tulajdonképpen, miért nem táncol?

Elnevettem magamat.

— Nagyon sokan kérdezték ezt már ma este, úgy-e?

— Szerénytelen vagyok, ha azt mondom, hogy igen.

— Nem is tagadhatná el, hiszen már régóta figyelem. Legalább harminc úriembernek felelt már erre a kérdésre, ügyebár, fog felelni nekem is?

— Oh igen. Nem tudok táncolni, ennyi az egész.

— Komolyan?

— Olyan hihetetlennek tartja, amit mondok?

— Nagyon hihetetlennek, hiszen muzsika minden mozdulata.

Ránéztem komolyan s ő kissé röstelkedve mondta:

— Ostobaságot beszélek?

— Hagyja csak, báltermekben nem szoktunk filozofálni. De hát ön? Önnek nincs más dolga, mint megfigyelni a petrezselymet áruló hölgyeket?

— Nővéreimet kísértem el a bálra.

Már az imént észrevettem két szúrósszemű, hervadásnak indult kisasszonyt. Egyformán vannak öltözve, egyformán sápanyú az arcuk s fáradt a tekintetük s egyformán haragosan, illetőleg megvetőleg néztek végig az imént rajtam. Meg vagyok róla győződve, hogy ezek a Domokos László nővérei, bár semmikép sem hasonlítanak a testvérükhöz.

— És az, hogy nővéreit kíséri, nem engedi meg Önnek, hogy táncoljon?

— Talán megengedné, de nincs hozzá kedvem. Kissé nehéz a lelkem, nem illik hozzám a tánc. Tudja, kérem, a magyar ember voltaképpen csakugyan arra született, hogy itt éljen és haljon. Ha el kell menni hazájából, fölötte szerencsétlennek érzi magát.

— Ön utazik?

— Igen, holnapután.

— Hosszabb időre?

— Esztendőkre. Vasutat építünk Afrikában.

Mi volt ez? Ezt az embert mindössze két órája ismerem. A dolgai nem tartoznak rám, mint ahogy valószínűleg ő sem törődik az enyémmel. És mégis különös, rejtelmes szomorúság borult a lelkemre, mikor ezt az utolsó szót mondta. Ma sem tudom, miért néztem rá mosolyogva, mikor a szívem fájdalmasan összeszorult. Szégyeltem talán, hogy észrevegye rajtam.

— Esztendőkre? — mondtam halkán és magam elé néztem.

— Igen, esztendőkre. Vasutat építünk Afrikában. A vademberek sem szeretnek már gyalogolni és a jószívű angolok kényelmes expresszeket rendeznek be számukra.

Ő is mosolygott. Én szerettem volna még valamit kérdezni tőle, de ez a mosoly, lelkembe fojtotta a szót.

Később aztán nagyon komolyan folytatta:

— Az ember sohase tulajdonítson túlságos fontosságot az érzelmeinek, ez csak ellágyítja és munkaképtelenné teszi. A szükség kemény szó, de ebben válik az ember emberré. Ha minden kedvünk szerint történnék, könnyű volna élni.

— A lemondás mögött sok könny rejlik.

— Minden emberi dolog mögött könny rejlik, azért nem szabad nagyon kutatnunk bennük. Egyébként bocsásson meg, ha elszomorítom, de ezt a mondást nem én találtam ki, hanem egy római költő.

— Az igazságért sohasem szabad haragudnunk s az igazság elől sohasem szabad kitérnünk. Ez oktalanság és gyávaság.

— Ön pedig nagyon bátor leány.

— Csak annyira vagyok bátor, amennyire emberi méltóságom megköveteli. Különben...

— Különben...

— Ön bizonyosan mulat az én bölcselkedéseimen.

— Igaz, ezek nem báli terembe való dolgok, de biztosítom, hogy nem tudok mulatni, a lelkem ebben a pillanatban nagyon is komolyan vesz mindent. Ne sajnálja tőlem azt a pár szót, amit adott. Egy kis tőkét csak kell magammal vinnem, ha elmegyek.

Katinka pihenni jött mellém és a beszéd félbeszakadt. Szerencse is, mert a szúrósszemű kisasszonyok már táncolni sem tud-

— A lemondás mögött sok könny rejlik . .

tak mérgükben. Mi bántotta őket? Hogy testvérük egy társalkodónővel foglalkozik? Ez biztosan az ő tekintélyüket is csorbítja. Komolyabb dologtól csak nem féltek? Hiszen Domokos László holnapután Afrikába megy, vasutat építeni.

Katinkától megtudtam, hogy a két hervadtarcú kisasszony húga Domokosnak s így nem lehetnek idősebbek huszonhat-huszonnyolc évesnél, de vannak leányok, kik hervadtan és savanyúan jönnek a világra.

Azután, azután hazajöttünk. Csak futólag láttam, hogy Fehér egy szál rózsát kapott Katinkától. A kis leány nagyon boldog volt. És én? Én nem vagyok kis leány és ha valaki nekem két nappal ezelőtt azt mondja, hogy ennyit össze lehet firkálni egy báli éjszakáról, akkor én azt a valakit... De így csak magamnak mondhatom: csacsi vagy, Éva! Vén, ábrándozó, romantikus csacsi!... Az embernek tizenkilenc éves korában kell keresztülesni az első bálján, akkor természetes, érthető, sőt talán poétikus is ez a nagy felindulás. De így? ... Menjünk aludni...

V.

Fehér meglátogatott bennünket s Katinka boldog.

Ismétlem, soha sem szabad csodálkoznunk, azon, hogy ez vagy az az ember, miért ragaszkodik bizonyos személyhez? A szerelem nem akarat, nem elhatározás, nem szándék, nem karakter, sőt még nem is az ízlés dolga. Lehet, hogy a mi választásunkon éppen úgy fognak csodálkozni, mint mi csodálkozunk a másén. De mindegy...

Igyekszem jóakaró szemmel nézni ezt a fiatal urat és fájdalom, semmi jót sem tudok rajta találni. Nagyon színtelen, nagyon gyöngé, úgynevezett gerinctelen lélek. Ha valami határozott, rossz tulajdonság volna benne, talán jobb volna.

Félek, hogy Katinka boldogsága e fiatal úr kezébe van letéve. S félek, hogy a fiatal úr keze nagyon is gyöngé. Egyébként várjunk, hiszen egyebet úgy sem tehetünk.

Ma mulatságos délutánom volt, meglátogatott a nagynéném.

Szemmelláthatólag nagyon meg volt döbbenve. Mellesleg megjegyezve, kedves nagynénémnek írtam, mikor Etédynél állást foglaltam, de eddigelé még semmiféle életjelt nem adott magáról.

Látom arcán, szaván, hangján, hogy nagyon zavart. Az Etédyék fényes, vagyonos háztartása elfogódottá tette s hozzá még látnia kellett azt, hogy ezek közt az igazán úri emberek közt, én mint családtag élek.

Amint körülnézett szobámban, ügylátszik tisztába jött a helyzettel, mert viharosan megölelt és így szólt :

— Évikém, édes... Milyen boldog vagyok, hogy ilyen jó sorsban tudlak.

— Nem panaszkodom, — mondtam és nagy karosszéket tol-
tam nagynéném elé.

— Blanka és Ilus nagyon sajnálják, hogy nem jöhettek el, de hidd el, annyira el vannak foglalva, igazán nincs egy szabad percük sem. Látogatásról-látogatásra, zsúrról-zsúrra, színházból bálba, óh, édes Istenem, milyen robot ez az élet!...

Kifejeztem őszinte részvéteimet. Nagynéném idegesen folytatta :

— A mellett annyi perfidiának van kitéve az ember. Nem is képzeled, milyen gonoszak az emberek. Úgy volt, hogy elmegyünk a kaszinóbálba, a gyermekek fényesen mulattak volna és tudod, ki tette tönkre az egész tervet? Szántóné az ő gaz intrikájával, majd egyszer elmondom neked az egész dolgot.

Udvarias és kötelességszerű kíváncsiságot mutattam, ámbar őszintén szólva, inkább azt szerettem volna tudni, hogy vajjon micsoda forgószél hozhatta ide nagynénémet?

— Képzeld, édesem, — folytatta, — Ilus ma reggel kezébe veszi a lapot és a bálban szereplő hölgyek közt ott látja a te nevedet is. Érdekes, valami névrokonod van a fiatal társaságbeli hölgyek közt.

Aha, megvan! Nagyon szerettem volna a szemébe kacagni a jó asszonynak, de tudtam, hogy a legnagyobb hatást úgy érem el, ha közömbös és hideg maradok, míg a fölvilágosítást megadom.

— Téved, kedves néni, én magam voltam a kaszinóbálon.

A néni elsápadt, világosan láttam, mint fehéredett el az arca. Édes Istenem, sejtett már ilyesmit, de most, a kétségbeejtő bizonyossággal szemben elvesztette a fejét. Nem, ezt sohasem fogja megbocsájtani nekem, hogy én jelen lehettem egy előkelő bálon, hová az ő leányai hiába vágyakoztak.

Egy pillanatig az úgynevezett kínos szünet állt be. Nem vagyok gonosz szívű és most már szerettem volna megvigasztalni, de a szerencsétlen megint elrontotta a dolgát, mert felém fordult:

— Nagyon kellemetlen lehet egy társalkodónőnek az ilyen bálokon a helyzete. Etédyék megkímélhetnének téged az ilyesmitől, ha egy kis gyöngédség volna bennük. Az úri társaság természetesen nem tekintheti magával egyenlőnek a fizetett kísérőnőt. Már pedig te születésednél fogva vagy olyan előkelő, mint ők s nem a te hibád, hogy most saját magadnak kell a kenyeredet megkeresni. Előttem ez csak növeli az értékedet, de fájdalom, nem mindenki gondolkozik olyan liberálisan, mint én...

Nagynéném, amint épen szükséges volt, úgy változtatta az elveit és gondolkozásmódját. S ami a legérdekesebb, jóformán öntudatlanul ment nála ez az átváltozás. Az asszonyok közt különben megdöbbenően sok az ilyen ingó-bingó lélek. Nálam a gondolataim, érzéseim, világfölfogásom változása mindig egy kisebb, vagy nagyobb mértékű lelki földrengéssel járt s míg rendet nem csináltam benső világomban, bizony erősen meg is sínylettem az ilyen változásokat. Nagynéném az egyik órában feudális úrnő volt, a másikban liberális, minden előítéllettel szakító, modern asszony. Azt az utat követte, amelyik éppen jobban megfelelt céljának. Célja pedig csak egy volt: a leányait férjhez adni.

Az emberek, az események, az egész világrend csak annyiban bírt rá fontossággal, hogy volt-e valami közük a leányok férjhezmeneteléhez? Ha nem volt, akkor még a földrengésről sem vett tudomást, ha volt, akkor a tücsök cirpelése is óriási hatást keltett lelkében.

Most például nagyon fölizgatta, hogy én egy bálban voltam, hová az ő leányai nem mehettek és tovább kellemetlenkedett.

— Persze, persze, nem minden emberben van gyöngédség.

Ezek az Etédyék a legrettenetesebb helyzetbe hoztak, mikor elcipeltek magukkal egy bálba, ahol társadalmi állásodnál fogva semmi, de semmi keresnivalód nincs. Szegény Évikém, milyen rosszul érezhetted magad a sok gőgös ember között. Milyen kellemtelen lehet egyedül, elhagyottan ülni, a nélkül, hogy akadna egy jóérzésű férfi, aki foglalkoznék veled . . .

Nem vagyok angyal és éppen keményen közbe akartam vágni nagynéném részvétellel teljes áradozásának, mikor kinyílt az ajtó, az inas lépett be, egy igen szép és ízléses rózsabokrétával.

Vajjon miért futott minden csöpp vér az arcomba, úgy, hogy még nagynéném is észrevette? Honnan tudtam teljes bizonyossággal, hogy e bokréta tőle való? Éva! . . . Éva! . . . te szentimentális, vén leány . . . Huszonnégyéves korodban fogsz így írni: Tőle, Róla stb. Egy kicsit szégyenlem magam . . .

Egy kicsit szégyenlem — és nagyon boldog vagyok. A rózsákhoz egy levél is van mellékelve. Bocsánatot kérek nénémről és föltöröm. A levél rövid, egyszerű és férfias. De hát várhattam-e mást tőle?

«Ne vegye rossz néven, hogy elutazásom előtt még egy istenhozzádot mondok. Őszintén szólva, megfordult fejemben az a tolakodó terv, hogy fölkeresem, de aztán eszembe jutott, hogy ennek nem sok értelme volna. Amit mondanom szabad, azért nem érdemes idejéből csak egy percet is elrabolnom, a búcsúüdvözlétemet meg közvetítse ez a pár szál virág. Ők tudnak beszélni, mikor nekünk hallgatnunk kell s oly szerények, hogy nem követelik, hogy szavukat bárki is megértse. Engedje remélnem, hogy nem fog nagyon barátságtalanul nézni a szegényekre, hiszen mire a kezébe jutnak, engem már visz a vonat messzire, keletre. De azért még a messzeségben is fájna, ha tudnám, hogy soraimmal megbántottam és nem érezte ki e csúf, fekete betűkből, hogy milyen mélységes, meleg szimpátiával van tele a lelkem, mikor magára gondolok. Ez a baráti, meleg érzés az Ön számára semmit sem jelent és mégis kérem, ne kicsinyelje, mert ez a legértékesebb mindazok közt a dolgok közt, melyeket az élet még számomra meghagyott.»

Letettem a levelet és sokért nem adtam volna, ha e pillanatban egyedül lehetek. Nagynéném azonban most már semmikép sem mozdult, míg végére nem járt a dolognak.

— Szép virág, — kezdte furfangos arccal, olyan különös volt így, ezzel az ostoba ravaszsággal az arcán, hogy minden erőmet össze kellett szednem, hogy a szemébe ne kacagjak.

Egyáltalában már régen rájöttem, hogy a legtöbb ravasz ember ostoba. Bármilyen képtelenségnek lássék is állításom, mégis így van. A lelkük annyira telve van kicsinységgel, kétkedéssel és alacsonyossággal, hogy az embertársaikról sem tesznek föl soha, soha egy szikrányi lendületet, hitet, vagy nemesebb érzést. Azt mondják, hogy aki az emberiség alacsony ösztöneire számít, mindig jó üzletet köt, én azonban azt hiszem, hogy ez nem áll. Mindenki vel a saját nyelvén kell beszélnünk. S az emberismeret tudománya éppen abból áll, hogy rájöjjünk, hogy hangzik az illető nyelve? Ha például nagynéném őszinte, egyenes kérdést intéz hozzám, lehet, hogy én is elmondom a dolog külső történetét. Hiszen voltaképpen semmi sem történt. Az érzéseim, a saját legintimebb ügyeim s én mindig becsületesen és igazságosan végeztem velük.

Most azonban hatalmába kerített valami gonosz manó és elhatároztam, hogy megkínozzom a jó asszonyt.

Szó nélkül elcsuktam a levelet egy kazettába s a rózsákat egy fehér vázába tettem. Aztán hallgattam, hallgattam, konokul, kétségbeejtően, kitartással.

Nagynéném várt egy percig, aztán erőltetett mosollyal kezdte:

— Valami hódítás, Évikém?

— Ahogy vesszük, — kacagtam könnyedén. — A mai leányok talán hódításnak vennék, én egyszerű figyelmességnek számítom.

— Ami persze jól esik.

— Ami igen jól esik.

Vésztojósó csönd, aztán megint nagynéném kezdi:

— Az ilyen kis figyelmességből néha egész regény lesz.

— A jövő az Isten kezében van.

A dodonai jósnő sem lehetett rejtelmesebb, mint én. Nagy-

néném egy pillanatig lesujtva ült helyén. Meg vagyok róla győződve, hogy szívét emésztő fájdalom hasogatta, mert arra gondolt, hogy előbb talállok férjhez menni, mint a leányai.

De aztán összeszedte magát és így szólt :

— Kedves Évikém, engedd meg, hogy mint nagynénéd, figyelmeztesselek valamire. Te szép leány vagy, ami igaz, igaz, mindennütt meglátnak, ahol megjelenesz. Az Etédyék gyöngédtelensége egy nem neked való társaságba sodort. Előbb azt hittem, hogy gögös megvetésben volt részed és őszintén sajnáltalak. Most látom, hogy másképpen áll a dolog és még őszintébben sajnállak. A kaszinóban megláttak, észrevettek, foglalkoztak veled. Pedig hallottam más oldalról, hogy sok előkelő leány ült és unatkozott. Tudod mi ez? Ez újabb bizonyítéka a férfiak alávalóságának. Veled foglalkoznak, mert szép vagy, elmés vagy, kedves vagy, (egyszer már a nagynéni is lehet büszke a hűgára), de hát minden jó tulajdonságod mellett sem jöhetsz partiszámba. Ha valaki egy úrileánnyal foglalkozik, bizonyos mértékben már le is van kötelezve vele szemben. Míg egy nevelőnőnek, társalkodónőnek lehet udvarolni, minden kötelezettség nélkül. Ezt csak azért mondom, nehogy hiába töltsed idődet az úri gavallérokkal és elhanyagold azt a kört, ahova házasságod után majd tartozni fogsz.

Nagynéném megcsókolt és kilebegett a szobából, én pedig megint egy tapasztalattal lettem gazdagabb. Sohasem szabad idegen téren harcolnunk. A lelki közönségességet és durvaságot sohasem akarjuk a maga fegyverével visszaverni, mert mi nem tudunk olyan közönségesek és durvák lenni, mint azok, kik e szép tulajdonságokba beleszülettek.

Nem mintha bántott volna nagynéném intelme. Tisztában voltam vele, hogy a szegény asszony szívét vad keserűség és fájdalom hasogatja. Úgy vett elégtételt magának, ahogy tudott. Bizonyos vagyok benne, hogy nem viseltetik irántam sem gyűlölettel, sem rossz akarattal. S ha leányai férjnél volnának, szívesen nézné az én boldogulásomat is.

Csak hogy elment! Olyan boldogság, hogy egyedül vagyok. Kivettem a levelet a kazettából és még egyszer elolvastam. S szí-

vembe vésődött mindenik szava, még az is, ami nem volt beleírva, csak ott rejtőzött a sorok közt.

Azután odamentem a rózsákhoz és lassan föléjük hajoltam. Talán a búcsúüdvözetet akartam hallani, amit gazdájuknak nem volt szabad elmondani. Sokáig így maradtam mozdulatlanul, föléjük hajolva és én azt hiszem, hogy megértettem, amit mondtak.

Egy kis bimbót könnyedén megérintettem ajkammal... Ej, ha az a valaki tudná, akit visz a robogó vonat messzire, idegen világrészbe... És ha tudná? is... Neki ott egzisztenciát kell teremteni magának, hallottam, idegen emberektől, hallottam, hogy tíztizenöt évig haza sem jöhet. Mire hazajön, az én sötétfekete hajam tele lesz ősz csíkokkal és ha valaki tréfásan megkérdezi majd az őszülő hajú leánytól, hogy megértette-e a rózsák beszédét tizenöt évvel ezelőtt, a leány lelkében lesz elég bátorság arra, hogy nyugodtan, komolyan így feleljen: «Nem!»

VI.

Nagyon szegénylenem, hogy a mult napokban olyan szentimentális voltam, mint valami német vénkisasszony. Vagy talán a szentimentalizmus mindnyájunknál beköszönt az ifjúság alkonyán?

Sokat emlegetem önmagamnak a koromat. Mi ez? Óvatosság, elővigyázat? Figyelmeztetés a szív számára, hogy ne érezze magát nagyon fiatalnak, mert ehhez már nincs joga.

Ennek a nagyvilági zajos életnek, amit itt élünk, több jó oldala mellett még az a nagy haszna is megvan, hogy az ember nem ér rá a saját érzéseivel bibelődni.

A rózsák már elhervadtak és én eltettem őket, — most már nem beszélgetünk egymással.

Egyébként most már tisztában vagyok a Domokos László egész történetével. Budapest voltaképpen egy kedves, kis falu, ahol mindenki ismer mindenkit. Csak egy esztendő kell az úgynevezett társaséletnek fölláldozni, már mindenről értesülve vagyunk.

Domokos László azért ment külföldre, mert az a csekély vagyon, mi apja gazdálkodása után megmaradt, éppen arra elég, —

ha elég, hogy nővérei, a két kellemetlen szúrósszemű kisasszony, valahogy férjhez menjenek. Neki nem volt más választása, mint elmenni szélesebb, szerencsésebb viszonyok közé, hol a dolgozó ember vagyonos úr lehet, ha esze, ereje, ambíciója van. Külföldi összeköttetései voltak s az angolok elküldték vasutat építeni Afrikába.

Azt hallom, hogy az építés tizenöt évig eltart s hogy Domokos László lekötötte magát erre az időre. A tulajdon nővéreitől hallottam ezt nagy meglepéssel és örömmel elbeszélni.

— Laci mint gazdag ember jön vissza. Most harmincöt éves, akkorára lesz ötven és mint okos ember, nem gondol ilyen későn a házasságra. Tulajdonképpen az úri családoknál egy-két tagnak mindig aggregénynek kellene maradni, hogy a vagyon ne oszoljék szét olyan nagyon.

Arra gondoltam, hogy ezeknek az embereknek sohasem jut eszükbe, hogy mindenkinek egy élete van s önmaga iránt való kötelessége, hogy ezt az életet a saját maga javára élje le. Ha tíz életünk volna, egyet oda lehetne ajándékozni a testvérnek, egyet a komának, egyet a sógornak. De mikor csak egy van, egyetlenegy!... Én édes, teremő Istenem!

Ejh, hagyjuk ezt! Én voltaképpen nagyon önző vagyok.

Beszéljünk inkább Katinkáról. Ez a kis leány aztán maga a megtestesült önzetlenség. Az Isten őrizzen, hogy valaki az életét kérje tőle, mert ő odaadná, menten odaadná.

Csak hogy senki sem kér egyelőre semmit sem tőle, mindenki bálványozza. A nagybátyjáról nem is beszélek. Az Etédy István arca valósággal fölragyog, ha ránéz. Amint kezét végighúzza a Katinka aranyos haján, abban van valami megindító, különös megindító, különös szomorúság. Az apa szeretete, bálványozása, imádása mellett ott lappang az a kis szomorúság, hogy ez a szép, bájos gyermek mégsem az ő vére.

Vajjon Katinka teljes mértékben viszonzza-e ezt a szeretetet? Azt hiszem, nem. Legyünk igazságosak, Katinka mindenkét szeret. Hogy lehetne hát éppen jóltevőjével szemben hálátlan? Nem, de a szülői szeretet annyival erősebb, mint a gyermeki hála.

Ez áll azoknál is, kiket közvetlen vérségi kapocs fűz össze, de még inkább áll az adoptálásnál az örökbefogadásnál. Etédy István bizonyára nem szeretné jobban Katinkát, ha a tulajdon gyermeke volna is, de talán Katinka nagyobb bizalommal viseltetnék Etédy iránt.

Különben ki tudja? Katinka lágy, szelíd természetű, de bizonyos dolgokban végtelékig makacs és zárkózott.

Meg vagyok róla győződve, hogy engem nagyon szeret, de egyetlen egy szót sem beszélt érzelmeiről. Különben minek itt a beszéd? Látom Fehér urat jönni és látom az én Katinkám szemében a lángot felgyúlni.

És ebben a bűvös lángban ott fénylik az ő mélységes, tiszta érzésének képe. Oh Fehér úr, ha ön sejtené, hogy kicsoda az a kis leány, aki magát szereti?

Félek, hogy Fehér úr ezt sohasem fogja megtudni. Bizonyára vannak talpig derék emberek, kik habozás nélkül odaadnák az életüket azért a nőért, aki így néz reájuk. Szilárd meggyőződése, hogy mentül erősebb, keményebb és nagyobb egy férfilélek, annál inkább szomjuhozza a lágyságot, a szeretetet, a gyöngédséget. Ám Fehér úr? Ugyan miért tudná ez a nyurga, monoklis, szőke úr az életét odaadni? S egyáltalában mi értelme van annak az életnek, amelyet ő odaadhatna?

Megpróbálok jóakarattal, elnézéssel ítélni személyéről, de valami heves ellenszenv vesz erőt rajtam, ha reá gondolok. Mi ez? Engem ez az úr soha nem bántott, sőt szinte kínosan udvarias velem szemben. Azt hiszem észrevette, hogy valaki vagyok a házban. Ámbár ha azt hiszi, hogy Katinkára a legcsekélyebb befolyásom is lehetne, akkor téved. Katinkára senki sem lehet befolyása, ő megy a maga útján. És ki tudja, — hiszen az Úr Isten csodákat is tehet, ha akar, — talán a jó úton megy?

Hiszen voltaképpen nem is tudok erről a fiatal úrról semmi rosszat. Amit a társaságban pletykálnak róla, azt ugyan elmondhatnák bármelyik jómódban növekedett úri fiúról.

A szalón, a leányszoba állandóan tele van virággal; a Fehér

úr virágjaival. Katinka mámoros boldogsággal jár köztük. Tekintete szinte simogatja a selyemlágyságú virágkelyheket.

Honnan van, hogy a férfiak bizonyos dolgokban olyan vakok és rövidlátók? Nincs az a korlátolt asszonyi szem, aki már föl nem fedezte volna Katinka lelkiállapotát. Etédy István egyike a legokosabb embereknek azok közt, kikkel életemben találkoztam és még mindig nem tud semmit.

Nem tud, bár minden nap itt látja Fehér urat, látja a virágokat, hallja Katinka hangját, szemébe néz. Hihetetlen, de még csak nem is sejti, hogy készül valami.

Talán jó volna, ha szólnék? De hiszen, ha eljön az ideje, úgyis megtud majd mindent. A beavatkozás kissé veszedelmes dolog, hiszen én mégis csak a Katinka kisasszony társalkodónője vagyok.

Bármennyire igyekeznek is ezt velem elfelejtetni, én nem felejttem el soha. Az ő végtelen nagylelkűségükre és jóságukra csak az én végtelen tartózkodásom és szerénységem lehet a méltó válasz.

Etédy István még érkezésünk után behívatott magához és akkor a következő társalgás folyt le közöttünk:

— Kedves Éva, én nagy szívességre kérem magát. Ne nevezzen tolakodónak és ne gondolja, hogy vissza akarunk élni jóságával. Mindabból, amit a sors az én számomra meghagyott, legértékesebb vágy: hogy az én kis Katinka húgomat boldognak lássam. Katinka gyermek, telve életkedvvel, azt akarom, hogy így éljen, jókedvűen, vidáman és okosan. Önt kérem meg arra, hogy legyen társnője mindenütt. Ne értse félre, amit most mondani fogok. Ez a kíséret magára nagy terheket ró. Keveset értek a női toilettügyekhez, de tudom, hogy mikor szívességre kérjük, nem követelhetjük, hogy jóságában még anyagi áldozatokat is hozzon értünk. A Katinka szabója rendelkezésére áll és kérem, foglalkoztassa annyit s oly mértékben, amennyire csak mi irántunk tanúsított szívességénél fogva szükséges.

Elfogódottan beszélt. Szemmelláthatólag nagyon félt, hogy meg talál bántani. Oly gyöngéd volt a hangja, a tekintete, hogy majdnem könny szökött szemembe, mikor feleltem:

Etédy behívatott szobájába.

— Biztosítom, hogy teljesen megértettem Önt s nagyon ostoba, vagy nagyon gonosz volnék, ha meg nem láttam volna az ön végtelen nagylelkűségét és jóságát, melyet oly gonddal igyekezett elrejtteni.

— De szó sincs róla! — kiáltotta Etédy úr és valósággal elpirult, mikor a szemébe néztem.

Szerettem volna lehajolni, hogy megcsókoljam a kezét. És ha e pillanatban az ajtón be nem nyit az inas, ki tudja, talán meg is teszem?

Igyekeztem Katinkához és a saját ízlésemhez méltón öltözködni. Finoman, elegánsan, de szerényen. Igyekeztem mentül kevesebb költséggel kijönni, mentül inkább hasznukra lenni s mentül több kellemes percet szerezni a háziaknak, de különben nagyon tartózkodó vagyok. Nekem is megvan a magam büszkesége, úgy hívják, hogy : szerénység.

VII.

A napokban nagynénémnél voltam gratulálni : Blanka menyasszony.

Ha eddig nem lett volna kifejezett életprogramom az, hogy elsősorban mindnyájan emberek vagyunk s csak azután vagyunk férfiak és nők s hogy emberi méltóságunkról soha és senki kedvéért sem szabad megfeledkeznünk, akkor most csináltam volna életem számára ebből dogmát. De kezdjük elülről. A világossárga szalónban vagyunk. Már maga ez a bizonyos szalón is nagyon lehangol, elkedvetlenít. Nem szeretem polgári lakásban a szalont, mert nem szeretem ezt a félbrokát bútort, az aranyos lábakat, a kicsi puffokat, nippeket s azt a sok minden ízléstelenséget, mit a kárpitos kegyelméből a polgári lakásban összehordanak. Szalón csak a nagyon gazdag embereknek, vagy mágnásoknak való, kiknek költségvetése nincs korlátozva, kik megtölthetik művészi, nagyszabású, vagy antik dolgokkal a termet.

Nagynéném fogadószobája különösen ízléstelen. Mintha minden bútor csak véletlenül került volna ide, az ember nem tudja,

hova üljön, merre nézzen? Egyáltalában ez a szoba csak arra való, hogy mélységes kedvetlenséget idézzon elő a lélekben.

Ott ülünk, mereven, feszesen. A nagynéném egy lila selyem házi ruhában, Blanka és Ilus hófehérben, teljesen egyformán öltözködve. Ha tőlem kérnének tanácsot, nyiltan megmondanám, hogy gyűlölöm ezt az egyforma öltözködést, mely csak a picinyke babákat teszi bájoszá. Felnőtt embernek végtelen nevetséges ez az uniformisos ruházkodás.

Blanka különben nagyon kedves akar lenni, Kétszer is megcsókol és szívéhez szorít. Elrebegem a szokásos mondókát és ő buzgón szorongatja a kezemet; aztán halk, suttogó hangon beszélni kezd, minden harmadik szava: a vőlegényem. Röpké tíz perc alatt megtudom, hogy mint ismerkedtek meg, hogy kérte meg a kezét, mennyire szeretik egymást s hová mennek nászútra? Közben panaszkodik Ilusra, aki mostanában nagyon kiállhatatlan, no de nemsokára vége lesz mindennek. Majd megint áttér a vőlegényére.

— Nagyon sajnálom, hogy Feri nincs itt. Te biztosan nagyon rokonszenvesnek találtnád, olyan komoly, határozott és megfontolt ember. Nekem főleg ez tetszett...

Udvariasan közbevágtam, hogy talán lesz szerencsém más alkalommal, vagy a házasság után, de erre Blanka hirtelen észre tért. Eszébe jutott, hogy a nagy boldogság túlságosan leereszkedővé tette s bennem most biztosan kába remények fogamzanak meg. Érezte, hogy bűnös rosszaság volna tőle, ha megengedné, hogy átengedjem magam a nagyravágyás álmainak és azt merjem remélni, hogy ő, a leendő Balló Ferencné, asszonykorában is barátkozni fog egy társalkodónővel.

— Ebben a dologban nem tehetek határozott ígéretet, — mondá hűvös, tartózkodó hangon, — Ferinek bizonyára elvei vannak, melyekből nem enged semmit, soha, még az én kedvemért sem, mert ő igen határozott férfi. Feri nem szereti az új ismeretségeket s én igazán nem tudom...

— Ez esetben végtelenül szerencsétlen leszek, de nem fogunk megismerkedni, — mondtam nyugodtan és elvettem a teás-csészét, melyet Ilus nyújtott felém.

Blanka hátat fordít vőlegényének.

A nagynéném a kelengye apróbb részleteiről beszélt s én arra gondoltam, hogy jó volna hazamenni ; de nem lehet, mert Katinka azt mondta, hogy látogatásából visszatérve, fölcsenget értem s együtt megyünk haza kocsin, így hát most be kell várnom.

A tea hideg és rossz. Van valami keserű, fanyar íze, mely erősen hasonlít az Ilus ábrázatához, amellyel az uzsonnát körülhordja. Blanka, a leendő menyasszony meg sem mozdul helyéből, hagyja, hogy Ilus helyébe hozza a teát és a süteményt. Ilus meg is teszi, de oly különös kifejezés ül az arcán, hogy nekem majd a torkomon akad a hűvös és keserű ital. Különben már régen tudom, hogy a két egyforma dresszbe bujtatott testvér ki nem állhatja egymást.

Csöngetés, kopogtatás. Az ajtó kinyílik s egy zömök, kissé kövérkés férfi lép be rajta. A nagynéném szája széles mosolyra húzódik. Blanka szemérmes sikoltással áll föl helyéről. Itt van a vőlegény!

A vőlegény meglehetősen esetlen tartású s ügyetlen meghajlású ember, de korántsem jelentéktelen. S egyáltalában nem az a fajta férfi, akinek járatlanságból vagy szerénységből származik ügyetlensége. Nem, ez az úr maga a két lábon járó Önérzet. Roppanatul el van ragadtatva magától. Szemmelláthatólag igen derék embernek tartja magát.

Ez látszik azon a mozdulaton, mellyel lehajol kezét csókolni leendő anyósának. Közben megbotlik egy szőnyegben. A magunk-fajta ember ilyenkor elpirul, zavarba jön, Balló úr ellenkezőleg nagyot rúg a szőnyegen, miért állt útjában?

És a hangja? ... Hogy meg van ez az ember elégedve azzal, amit mond. Milyen pompás szüneteket tart és hogy néz körül bezsebelni a hatást, mit egy-egy mondása kelthet?

Egyébként Balló Ferenc úr nem ostoba ember, nem, nem ... Ő ingyen nem koptatja a száját és nagyon tévednénk, ha azt hinnők, hogy ő a mi mulattatásunkra adja elő eszméit, gondolatait. Ennyire nem ereszkedhetik le. Hiszen éppen az imént fejtette ki, hogy a nő mennyivel alsóbbrendű teremtmény, mint a férfi. S hogy az asszonyok egyáltalában nem képesek logikusan gondolkodni.

Ezt az állítását igen csinos történetkével igazolja, amely történetek igazságát bizonyítja az is, hogy már századok óta mindenki előtt ismeretesek.

Nem tesz semmit. A jelenlevő hölgykoszorú vidáman nevet rajta. Blanka kedvesen duzzog és hátat fordít vőlegényének, ami aztán Balló urat erre az elmés mondásra inspirálja: Nos, úgy-e mondtam, most aztán megharagudott, az asszonyi teremtés nem képes logikusan gondolkodni.

Blanka nevetve visszafordul, hogy megmutassa, hogy csak tréfált, mert még a felséges szultán-vőlegény komolyan meg találna haragudni. Oh, nem kell félni semmit, elnézően és jóságosan mosolyog, ahogy illik, az erős, kiváló, nemes férfiúnak az asszonyi balgaságon és gyöngeségen mulatni. Így mosolyoghatnak az óriások a gyermekek játékán. Oh, hogy utálok ezt az embert!

Tulajdonképpen semmi okom sincs rá. Hiszen olyan mulatságos a dolog. Lám, most megint beszélni kezd. Kifejti elveit jövődő házaseletét illetőleg. Elmondja, hogy a férfi mekkora áldozatot hoz, mikor föláldozza szabadságát s milyen kevés nő tudja fölfogni ennek az áldozatnak a nagyságát. Ránézek Blankára... Most, most fog fölugorni és megmutatja Balló úrnak, hogy merre van a szalón ajtaja.

De nem, a fehérruhás, szende menyasszony mosolyog. Sőt, mi több, mosolyog a leendő anyós is. Igaz, hogy az ő mosolyának van valami kegyetlen éle, mintha csak azt mondaná: «csak beszélj, csak fickándozz, most még tiéd a szó és a hatalom, de majd esküvő után... majd esküvő után jövünk mi...»

Egy futó pillantást vetek az órára. Szeretném, ha már Katinka csöngetne. Ez a komédia ugyan nagyon mulattató volt egy darabig. De most már undort és szégyent érzek. Hogy engedi egy nő magát ennyire megalázni?

Csöngetnek. A szalónajtón Katinka lép be. Elegáns, prémes ruhájában, kipirult arcával oly bájos, oly édes, mintha világosság, fény, derű jött volna vele be a szalonba.

Bemutatom nagynénémnek. Valami nagy, boldog büszkeség látszik a néni arcán. Vajda Katinka, az Etédy István unokahúga,

itt nála. Elpirul, sápadt lesz, s alig tudja, hova ültesse előkelő vendégét?

Katinka előkelő és egyszerű, mint mindig.

— Feljöttem Éváért, hogy magammal vigyem. És arra gondoltam, hogy talán nem veszik rossz néven, ha jókívánataimat is elmondom? A kedves leányát csak látásból ismerem, de a boldogság kötelességeket ró az emberre. Mi nagyon önzők vagyunk és nem tudjuk magunktól az örömet megtagadni, melyet egy boldog ember látása nyújt. Azoknak pedig, kiket a jó Isten így kiválasztott, el kell tűrni a mi tolakodásunkat.

Édes, szép, bájos Katinkám! Mintha nem ismerném a te tartózkodó, finom lelkedet. Mintha nem tudnám, hogy miattam, csakis miattam jöttél föl ebbe a házba!

Pár percig maradtunk. A búcsúzásnál mintha könnyek csillogtak volna a néném szemében, az öröm és boldogság könnyei. Tudtam, hogy soha, soha sem felejtí el ezt a mai napot, melyben az Etédy István húga a házában ült. Blanka viharosan megölelt és áradozva mondta:

— Köszönöm jószágodat, Évikém. Remélem, mindig jó szívvel leszel hozzám, hiszen tudod, hogy mennyire szeretlek és ha a magam asszonya leszek, majd még gyakrabban találkozunk...

Bár már kocsiban volnánk! Vannak dolgok, amelyeket nem bírok ki. És szegénnyel vallom be, hogy nem a közvetlen rosszság, vagy gonoszság hat rám ilyen lesújtólag, hanem a lelki közönségesség.

VIII.

Katinka ravaszkodik, de milyen bájos, milyen édes az ő ravaszkodása!

— Kedves Évám, — fordul hozzám egy márciusi délután, — neked beszélni kellene a bácsival.

— És miről beszéljek a bácsival?

— A nyaralásról.

— Hát még nincs megállapított program?

— Úgy volt, hogy a júliust valamelyik fürdőn töltjük. Én pedig szeretném, ha az egész nyarat lent töltenők a falunkban.

— Akkor lent fogjuk tölteni, az bizonyos.

— Szeretném, ha néhány kedvesebb ismerősünk lejönné a nyáron.

— Vendégben nem lesz hiány.

— Tudom, hogy van néhány jó barátom, aki majd fölkeres, de sokkal kedvesebb volna, ha a bácsi szólna nekik itt a szezon végén. Ő pedig olyan, — olyan szórakozott, ha talán megmondanád neki, hogy egy párt a jóbarátok közül? . . .

Elpirult egészen a szeme fehérjéig. Gyöngéd és kíméletes vagyok s nem mosolyodom el s teszem magam, mintha semmit sem értenék? Mintha nem tudnám, hogy Katinka mit akar?

Katinka azt akarja, hogy Etédy István hívja meg falusi kastélyába Fehér Kálmánt.

De hát én legyek a közbenjáró? Miért? Nem vagyok éppen gyáva természetű, de vannak dolgok, melyekért nem szívesen vállalom a felelősséget, aztán meg az ember a saját életével tehet, amit akar. Elronthatja, kireparálhatja, átálmodhatja vagy átstréberkedheti, de a máséval? . . . Csak a gyermekek és az együgyűek mernek belenyúlni a sors kerekébe, mely embertársaik életét igazgatja.

Hátha még az az embertárs mindennél drágább és kedvesebb nekünk.

Összeszedem minden bátorságomat, mert nagy bátorság kell ahhoz, hogy fájdalmat okozzunk annak, akit szeretünk és azt mondom :

— Nem mondhatnád-e meg te ezt Etédy úrnak?

Katinka piros lett, majd elsápadt, szemmeláthatólag nagyon kínosan érinti az én kíméletlenségem. És én érzem, hogy erőm fogy, hogy nem bírom magam előtt így látni őt, pirulva és sápadva.

— Különben én is megmondhatom, ha kívánod.

— Köszönöm, most már nem kívánom.

Nagyon udvariasan, nagyon szelíden mondja ezt, de én tudom,

hogy valami megszakadt lelkében és ez a valami soha többé egészzé nem lesz.

Katinka nem lesz többé hozzám az, aki volt. Én, — én mindig az leszek számára, aki eddig voltam.

Egyébként lehet, hogy mindez csak egy pillanatnyi benyomás, még pedig hamis benyomás. Íme, azóta pár hét telt el és Katinka éppen olyan szíves, éppen olyan kedves irányomban, mint eddig volt. A hangja mintha valamivel szertartásosabb lenne, egyébként lehet, hogy ez is képzelődés.

A szezonnak vége. Már csak e héten megyünk ide-oda s lankadtan, fáradtan járjuk a társaságot, mely így tavasz felé valóban elviselhetetlen. Mindenki fáradt, mindenki unja a másikat s egyiknek sincs elég bátorsága, hogy visszavonuljon.

Fehér Kálmán most már mindennap itt van és Etédy István még mindig nem sejt semmit.

Ez a tudatlanság talán onnan származik, mert Etédy úr Katinkát gyermeknek tartja. Itt nőtt föl a szeme előtt s bizonyára egy percre sem jutott eszébe, hogy nagy leánya van. Többek közt ebben is különbözik a gyámapa az igazi apától. A Katinka apja, ha élne, örömmel és gyönyörűséggel gondolna arra, hogy nagy leánya van. Édes terveket főzne gyermeke jövőjéről és boldoggá tenné az első kérő jelentkezése, míg Etédynek halvány sejtelme sincs arról, hogy Katinka nagy leány, hogy férjhez fog menni s ha valaki erről beszélne neki, bizonyosan mélabús szomorúság fogná el lelkét.

Bizonyára semmi sincs oly távol Etédy lelkétől, mint az önzés. De az is bizonyos, hogy szülő és gyermek közt van egy titkos érzés, melyet más egyén nem vehet át. Etédy István talán akkor sem szerethetné jobban Katinkát, ha vérbeli édesapja volna, de más-ként szeretné. A szülői érzésnél van egy még szebb és boldogabb érzés, az a szeretet, melyet a nagyapa érez unokája iránt. A szülő mindig akarja, hogy unokái legyenek, mert fájának, vérének halhatatlanságát látja az új nemzedékben. A legszeretőbb gyám-
apában sincs meg ez az érzés, hiszen a kis újszülötthöz az ő nevének semmi köze. Nem az ő erényei és hibái támadnak fel újra a

kis sarjadékban. S születése sem töltheti el azzal a mámoros, részegítő örömmel, mely egy nagyapa szívét eltölti, mikor első unokáját megpillantja. Mintha fényes, diadalmas győzelmet aratott volna a halálon, a megsemmisülésen, az örök sötétségen.

Ilyesmivel próbálom meggyarázni a rejtelmet, hogy miért nem gondol Etédy István Katinka férjhezmenetelére soha?

Vagy ha gondol egy pillanatig rá, igyekszik elhessegetni magától a kellemetlen gondolatot, mert neki ez kellemetlen, az bizonyos. Ha Katinka férjhez megy, a férj és a gyermek foglalja el az első helyet szívében, ő nem lesz egyéb, mint boldogságának melankólikus tanuja.

Hiszen ha még biztosak volnánk a boldogságról? ...

Éva, Éva, nem szégyenled magadat, milyen nevetséges ostobaságokat beszélsz? Nem volna-e sokkal okosabb, ha kitepnéd ezt a lapot a füzetből? Nem vagy már tizenhat éves, hogy romantikus és nagyhangú frázisokat csinálj a boldogságról. Ki merné mondani, hogy találkozott már életében a boldogsággal s ha igen, le tudná-e rajzolni arcát, meg tudná-e mondani, hogy milyen úton kell indulni hogy rátaláljunk? Nem vagyok túlságosan szenvedélyes természetű, az érzéseimnek sem tulajdonítok valami túlságosan nagy fontosságot, de ha valaki azt mondaná nekem most, huszonöt éves koromban: adok egy évet, melyet úgy élhetsz le, amint kedved tartja, aztán rögtön meg kell halnod, akkor én?! ...

Milyen ostobaság! ... Senki sem kértett tőlem semmit s nekem nincs kinek felelnem. Elég probléma áll előttem, nem kell lehetetlenségeken törnöm a fejemet.

A haldokló szezonban találkoztam a szúrósszemű Domokos-kisasszonyokkal.

Az egyik előhozta a bátyját is:

— Rengeteget dolgozik és keveset költ. Azt írja, hogy az élet ott olcsó s mivel ráér az ember, hát sokat dolgozhatik. Mire visszakerül, tizenöt év múlva, gazdag ember lesz belőle.

Tizenöt év! Szeretném tudni, van-e vagyon, ami érdemes lenne arra, hogy érte tizenöt évet odaadjunk az életünkől? Hogy a családjáért teszi? Vajjon ez a nagy önzetlenség nem gyilkos

bűn-e? Vajjon az anya, a testvér csakugyan arra való, hogy a szeretet ürügye alatt ránkborulva, megfojtsa személyes vágyainkat, egyéni életünket?

Éva! Most már másodjára pirulok érted. Hogy gonosz szívű vagy, azt nem szégyenlem, de hogy ostobaságokat fecsegsz, azért pirulok. Nem felelek a kérdéseidre, inkább én kérdek tőled valamit? Törődnél-e te a család és az egyén problémájával, ha annak a problémának a hőse X vagy Y úr lenne? Nem, téged nem bántana a dolog egy cseppet sem s felőled X vagy Y úr huszonöt évig is ülhethet Afrikában. Hát akkor minek hazudsz? Miért nem kiáltasz fel őszinte keserőséggel: haragszom, szenvedek, mert a sors elvette tőlem az egyetlen férfit, kit szeretni tudtam volna.

Most már megvan, leírtam. Egy kicsit szégyenlem magamat, de jobb az ilyen dolgokban tisztán látni. Hát igen, én azt hiszem, hogy ő volt lelkem párja s ha el nem szakadunk egymástól? . . .

Ej, ki tudja, ő hogyan gondolkozott a dologról? Talán nem tettem rá kellemetlen benyomást, de lehet, hogy a vasúton ülve, már el is felejtette, hogy egy bolondos leánnyal beszélgetett a kaszinóbálon. Sokkal erősebbnek és okosabbnak látszik, semhogy oktalan kesergésnek adja magát át. Hát én vajjon kesergek? Nem végzem-e rendesen dolgomat? Nincs-e jó kedvem, nem vagyok-e szomorú tőle és a hozzáfűzött érzésektől függetlenül? Egyikünk sem szentimentális, egyikünk sem arra teremtdőtt, hogy egy lehetetlen álmot sirasson egész életén át. Az álom — álom marad s a való élet megy a maga útján, s mi is megyünk vele. És mégis, — hiszen e lapokat senki sem látja rajtam kívül, — nem bírom életemet elképzelni e kósza, bolondos álmok nélkül. Tőlük függetlenül, sőt esetleg ellenükre fogom berendezni életemet, de azért érzem, tudom, hogy velem vannak és míg csak lelkem össze nem törik, velem is maradnak. Tudom, hogy nincs értelmük, nincs jelentőségük, mégsem válnék meg tőlük soha, semmi áron, mint ahogy nincs olyan kincs, melyért odaadnám azt a száraz, elhervadt rózsacsokrot, mely ott fekszik egy faragott kazettában, szekrényem legfelső polcán.

IX.

Itt vagyunk falun. Május van és én igen keveset hoztam el magammal a pesti borús gondolatokból.

Egyáltalán napról-napra jobban látom, hogy a természetem mennyire nyárspolgári. Nem tudok keseregni, kétségbeesni visszahozhatatlan, elérhetetlen célokért. Lelkem semmikép sem hajlik a tragikum felé. Egyáltalán nem bírok túlságos nagy fontosságot tulajdonítani sem magamnak, sem a velem történő dolgoknak. Azután meg az egész élet oly rövid, vajjon érdemes-e olyan nagy zajt csapni vele, mint a legtöbb ember teszi?

Nem, nem érdemes. Az ember körülnéz és szinte bódultan nézi az ifjú májust, mely az idén, mintha legszebb köntösébe öltözött volna a tiszteletünkre.

Különben csekélységemen kívül van itt még más is, akiért a májusnak érdemes toilettet csinálni. Itt van Katinka, Etédy úr, itt van Fehér Kálmán és egy nagynéni.

A nagynéni, Etédy úr unokatestvére, igen barátságos úrihölgy akar lenni. Hogy minden fáradozása sikertelen, annak bizonyára nem ő az oka, hanem én. Engem tudniillik végtelenül felháborít, ha valaki leereszkedik hozzám és tudtomra adja, hogy tisztel és becsül. Mintha egyáltalában törődném az ő érzelmeivel és gondolataival?

Irma néni különben csillagkeresztes hölgy, de valahányszor velem beszél, mindig elmondja, hogy a «munka nemesít», «kunyhóban is doboghat nemes szív», «a szegény ember is lehet becsületes» stb. Ezeket a bölcs mondásokat már eléggé tudom a harmadik elemi osztályú olvasókönyvből, de valahányszor a méltóságos asszony egyet-egyet elmond, mindig szerény-diadalmas arccal várja a hatást. Meg van róla győződve, hogy lelkileg mindnyájan térdreborulunk az ő elfogulatlan gondolkozása és nemeslelkűsége előtt. És olyan finoman, oly jóságosan mosolyog, mint akinek terhére van a hódolat.

Azt hiszem, már említettem e lapokon, hogy nem szeretek vitatkozni, de a méltóságos asszonynak következetesen és elvből

mindig ellentmondok. Olyan feudális és arisztokratikus elveket hangoztatok, mintha Esterházy hercegnő volnék. Vitatkozom a vér és a származás befolyásáról s egyéb olyan dolgokról, melyeket részben ostobaságnak, részben rég letárgyalt dolognak tudok és hiszek. Vannak bizonyos dolgok, melyekről minden felnőtt embernek megvan a maga határozott véleménye, melyek már szinte életfilozófiává jegecesedtek benne s én ezekről a dolgokról úgy vitatkozom, mint egy gimnázista.

Egyébiránt nagyon a méltóságos asszony ellen bizonyít, hogy eddigelé még Katinka sem tudott benne semmi dícséretes, vagy kedves tulajdonságot fölfedezni.

A méltóságos asszony kedvtelve beszél rosszat a többi rokonokról, akik állítólag mind gyűlölik Katinkát és mind haragusznak Etédy úrra. Meg kell különben említenem, hogy öméltósága nem beszél oktanul és hiába, ő nem tartozik az úgynevezett pletykás asszonyok közé, kik ok nélkül összehordanak hetet-havat. Az ő előadásának, — ha ítéletem nem csal, — célja van. Lehet, hogy sokkal komolyabb célja, mint amit eddig ki bírtam találni. Eddig tudniillik bizonyos gyermekes dicsekvést látok minden szavában. Mikor még kis gyermekek voltunk és a szegény Gábor testvérem élt, mindig megkérdeztem szegény jó anyámat, «úgy-e, Évike jó?» Anyám igenlő válasza nem elégített ki, mert még azt is hozzátettem: «úgy-e, Gábor rossz?» Szükségem volt a mások gonoszságaira, hogy az én erényem annál fényesebben ragyogjon.

Különben hagyjunk békét öméltóságának, aki lehet igen jószívű, igen derék asszony, ha nem is sikerült a társalkodónő magas tetszését megnyernie. Annyi bizonyos, hogy rossz idegei vannak, mert a könnye hamar megindul. Egyik gazdasági cselédnek meghalt az ura, valami tölgyfa agyonütötte az erdőn. A méltóságos asszony úgy sírt, mint a záporosó. Mindnyájunk épülésére kijelentette, hogy az a szegény asszony most éppen úgy szenved, mint egy grófné. Aztán diadalmasan körülnézett, hogy mit szólnak az ő liberális, elfogulatlan gondolkozásmódjához? Nagyon kedvetlen voltam és nagyon ízléstelennek találtam öméltóságát, könnyeivel és liberalizmusával együtt. Másnap Katinkával meg-

látogattuk a szegény özvegyet és megtudtuk, hogy Etédy úr gondoskodott jövőjéről.

Csodálatos, de még mielőtt hallottam volna a dologról, tudtam, hogy így lesz.

Katinka most nagyon boldog. Olyan boldog, hogy szinte sugárzik az arca. A méltóságos asszony elutazása előtt fölkeresett szobámban és bizalmas eszmecserére méltatott.

— Kedves Évám, nem is hiszi, hogy milyen zavarban vagyok. Azt sem tudom, elmondjam-e magának a dolgot, vagy sem?

Tiszteletteljesen megjegyeztem, hogy ezt egészen úri tetszésére bízom.

— Maga okos leány, Éva és biztosan észrevette, hogy az én drága kis Katinkám szíve megszólalt.

Nyugodtan, egy szempillarebbenés nélkül hazudtam, hogy nem vettem észre semmit. A méltóságos asszony egy pillanatig zavarba jött. Nem tudta, hogy együgyűnek tartson-e, vagy kép-mutatónak? Míg e két hízelgő feltevés közt habozott, édeskés, barátságos, kék szeme egészen szürkévé és élessé vált. S amint így megkeményedett szürke szemével élesen végigmért, mintha egy pillanatig világosan láttam volna magam előtt a méltóságos asszony lelkét.

Csak egy pillanatig tartott az egész. Aztán megint a régi, barátságos, leereszkedő mosoly ült ajakára.

— Nem baj, nem követek el indiszkréciót, ha nyíltan elmondok magának mindent. Hiszen maga, édes Évám, (szerettem volna neki valami gorombaságot mondani ezért a birtokragért) úgyszólván a családhoz tartozik. Mindnyájan úgy szeretjük, mintha köztünk élt és nevelkedett volna.

Egy pillanatig hallgatott. Nyilván hálám és elragadtatásom kitörését várta, de mivel én nem szóltam, kénytelen volt folytatni.

— El sem hiszi, édes Évám, mennyi nyugtalanságot álltam ki a kis húgom miatt. A mi körünkben rettenetes csapás, ha valaki elveszti az édesanyját.

(Mintha más társadalmi körben örömnapiak tartanak az ilyesmit.)

— A mi körünkben rettenetes csapás, ha valaki elveszti az édesanyját.

— Etédy mindenképpen kiváló ember, aki megható nagylelkűséggel gondoskodott húga gyermekéről. De hát férfi . . . S az anyja pótolhatatlan.

Megtörölte könnyező szemét, én még mindig vártam, hogy mi célja van előadásának?

— Etédy úr nagylelkűsége folytán Katinka úgyszólván teljesen elvesztette többi rokonai jóindulatát. Rajtam kívül alig érdeklődik sorsa iránt valaki. Édesanyjának van ugyan egy testvérnénje, de az házassága miatt annyira megharagudott a szegény asszonyra, hogy többé nem közeledtek egymáshoz, különben sem lakik Magyarországon. Szóval Katinka teljesen egyedül áll és rajtam kívül, aki kis gyermekkorától szeretem, senki érdeklődésére nem számíthat.

— Bátorkodom megjegyezni, hogy Etédy úr gyermekének tekinteti Vajda Katinka kisasszonyt. S aki Etédy úr szeretetére épít, az sziklára épített.

— Igaza van, kedves gyermekem, de ő mégsem anyja. Én úgy éreztem, hogy Katinka mellett elhunyt édesanyját pótolom, míg itt vagyok és figyelmeztettem bátyámat, hogy gyámleánya szerelmes Fehér Kálmánba.

Éreztem, hogy a vér gyorsan fut fel s le az arcomból a szívembe s vissza, óriási izgatottság fogott el, de azért uralkodtam magamon. Éreztem, hogy nem szabad semmiféle vigyázatlan kérdést tennem, mert nem az a fő, hogy Irma öméltósága lásson világosan az én lelkemben, hanem nekem kell olvasnom az övében.

— Etédy István nem volt elragadtatva a dologtól. Nem tudom mi oka van rá, de nem nagy rokonszenvvvel nézi Fehér Kálmánt? Nézetem szerint ellenszenve teljesen megokolatlan és érthetetlen. Fehér Kálmánt mindenképpen derék, kiváló embernek tartom. És maga, édes Évám, hogy gondolkozik maga a dologról?

Ahá, a méltóságos asszony megúnta a bokor mellől való leselkedést, bujkálást, elvesztette a türelmét és nyíltan mellemnek szegezte a puskát.

— Nekem, méltóságos asszonyom, igazán nem lehet véleményem ebben a dologban. Fehér urat jóformán nem is ismerem.

De ha ismerném is, állásom, helyzetem ebben a házban nem olyan, hogy véleményt merhessek mondani ebben a benső, bizalmas családi ügyben.

— Maga nagyon is szerény, Éva, a bátyám igen sokra becsüli önt.

— Ez csak az ő jósága és nem az én értékem mellett bizonyít. Ha mások elnézők irántunk, nekünk annál szigorúbbaknak kell lennünk önmagunk iránt.

— Lehet, hogy igaza van, mindenesetre dicséretére válik, hogy így gondolkodik, (már megint szemembe dicsér, mintha valami jó paripa, vagy idegen nyelvet nem értő cseléd volnék), de azért mégis arra kérem, ha szóba kerül ez a dolog, álljon Katinka pártjára. Nagyon boldog volnék, ha kis húgomat boldognak látnám.

Meghajtottam magamat.

— Én is boldognak érezném magamat, ha méltóságodnak bármiképpen is szolgálatára lehetnék. De nem hiszem, hogy ebben az ügyben tehetnék valamit. Katinka kisasszony érdememen felül kitüntet szeretetével, de bizalmával nem dicsekedhetem és nem dicsekedhettem soha. Egyetlen egy szót sem ejtett ki előttem soha, melyből benső lelkiállapotára következtethetnék. Egyébiránt én teljesen értem és méltányolom tartózkodását. Annál az embernél, ki úton-útfélen mindenkinek megnyilatkozik, csak egy utálatosabb teremtés van, aki erőszakkal be akar törni a másik benső világába s ki akarja csikarni a bizalmat, melynek csak önként ajándékozva van becse és fontossága. Ami pedig Etédy urat illeti, ő elég erős és nagy lélek, hogy cselekedni és határozni tudjon, ha kell s nem hiszem, hogy az én véleményemnek ő előtte a legcsekélyebb fontossága is volna.

Igyekeztem udvarias lenni, de azt hiszem a hangom mind-egyre keményebb és ridegebb lett. Nem akartam, hogy így legyen, de beszédem végén már a hangom volt úr én rajtam és nem én a hangomon. A méltóságos asszony elébb bámulva, majd megütközve hallgatott. Egy pillanatig össze is húzta a homlokát, mintha közbe akart volna vágni, de aztán mégis végighallgatott. Nagyon haragudott rám, — mert mosolyogni kezdett. S minél keményebbé

vált a hangom, annál nyájasabban és szeretetreméltóbban mosolygott. Biztosan eszébe jutott, hogy én sokkal kisebb és alantasabb lény vagyok, semhogy őt megbánthatnám. S ő rangjának és méltóságának tartozik azzal, hogy ne vegye észre azt, ami sértő élűvé tette beszédemet. Vajjon mit akart, mikor közbenjárásomat kérte? Jót nem, azt biztosan tudom. Azaz csak sejtem. A méltóságos asszony fátyolt borított a lelkére, a fátyol az a jóságos, szíves, leereszkedő mosoly, mellyel beszédemet végighallgatta.

Mikor bevégeztem, odajön hozzám és gyöngéden vállamra teszi a kezét :

— Nincs igaza, kedves gyermekem, Etédy István igen-igen sokat ad az ön véleményére. Nagyrabecsüli önt, ami egészen természetes, hiszen azt maga, édes Évám, teljes mértékben meg is érdemli. Most már mennem kell Katinkához s így sajnálom, hogy ezt az érdekes társalgást abba kell hagynunk. No, de még lesz alkalmunk folytatni, azt hiszem... Isten vele, kedves gyermekem, biztosítom, hogy a legkellemesebb benyomásokkal távozom öntől s ha valaha valamit tehetek érdekében, boldog leszek...

Mosolyogva libben ki szobámból, én pedig elképedve állok helyemen. Megfordulok és a tükörbe téved pillantásom, olyan ostoba az arcom, hogy hangos kacagásba kell kitörnöm. Hanem öméltósága lefőzött, csúnyán lefőzött... Ha nem tudott kihasználni céljaira (még ugyan, nem tudom, mik lehettek céljai?) legalább szépen és előkelően vonult vissza. Annyi azonban bizonyos, hogy egy megátalkodott és soha ki nem engesztelhető ellenséget szereztem magamnak ez alatt a félórai barátságos csevegés alatt.

X.

Tegnap Etédy István behívott dolgozószobájába, azt mondta, hogy beszélni akar velem.

Nagyon jól tudtam, hogy Katinka sorsáról van szó és a szívem nyugtalanul dobogott, mikor a küszöböt átléptem. Tartozom magamnak egy vallomással, meglehetősen önző vagyok. Nehezen melegszen föl az emberek iránt s amint én elbírom igazítani a dol-

gaimat segítségük nélkül, szeretem, ha ők sem igen alkalmatlankodnak nekem.

Bizonyos korban az embernek már kész az ítélete és a világfölfogása s emberi voltának, emberi méltóságának tartozik azzal, hogy önállóan intézkedjék a saját dolgaiban. A tanácsot kérő ember a legtöbb esetben gyöngé ember, a tanácsot adó azonban mindig lelkiismeretlen. Ha az illető, ki dolgának minden csínját-bínját ismeri, nem bír határozni, hogy határozhasson az idegen, kinek mindig csak féligazságokat, félérzelmekeket vallanak be, ami nem is lehet másként?

Éva, Éva, szeretném tudni, miért írtad le mindezt a sok haszontalanságot? Csak azért, hogy most tulajdonmagad cáfold meg önmagadat. Bizony reszkettél te a Katinka sorsáért s bizony eszedbe jutott, bár szállna meg a Szentlélek ihlete, hogy lehetnél bölcs, mindent tudó, mindent előrelátó. Éva, Éva, tegnap fészülködés közben két ősz szálát találtál a hajadban s még mindig nem tudod, hogy az embernek csak addig vannak elvei s az ember csak addig objektív, míg idegen, közömbös lényekről van szó. Ellenben, ahol szeretettjeink sorsa forog szóban, ott eldobja a tiszteletreméltó elveket, a közbecsülésben álló tárgyilagosságot s észreveszi, hogy örülten kalimpál a szíve, mint ahogy én észrevettem, az Etédy úr szobájának küszöbén állva.

Ha nem tudtam volna, mennyire szeretem Katinkát, úgy ebben a pillanatban súgta volna meg szívem. De hát végre is bent vagyok a dolgozóban. Nagyon szeretem ezt a szobát, pedig a fényes bútorszatú kastélytermek közt talán a legegyszerűbb. Nagy, kényelmes, angol bútor, de a szobában nincs semmi komorság. A fal fehér és a függönyök egészen világosak. Ami különben olyan derültté és barátságossá teszi a szobát, az a sok virág, a rengeteg sok virág. Állványon, asztalon, kandallópárkányon, ahol csak egy kis hely van üresen, mindenütt virág, virág... Mezei virág s a kert büszke, pompás szépségei, vegyesen. Etédy úr ezt az egyetlenséget fényűzést engedi meg magának s én értem s méltánylom ízlését.

Barátságos mosollyal kínál helyet és én leülök az egyik nagy karosszékre. Etédy úr velem szemben foglal helyet. Az arca telje-

sen meg van világítva s olyan tisztán, olyan élesen látom minden vonását, mintha márványba volna faragva. S megint csak konstátalom, hogy ennél szebb, nemesebb, tiszteletreméltóbb arcot soha életemben nem láttam.

Különös érzés fog el, valahányszor Etédy úrral vágyok. Ez az érzés sohasem fogott el semmiféle emberrel szemben sem. Szinte szégyenlem magam a bolondos vágyért, amely elfog, de nem tehetek róla. Igenis szeretném, nagyon szeretném, végtelen boldog volnék, ha Etédy úr valamiképpen hozzám tartozna, ha valami elszakíthatatlan kötelék volna köztünk, ha jogom és kötelességem volna őt szeretetemmel körülvenni, szóval, — eh, milyen bolond vagyok, — szeretném, ha Etédy István édesapám volna. Kimondtam, hát már nem szégyenlem magamat annyira. Bár jól érzem, hogy milyen gyerekes és naív gondolatok csálnak szemembe könnyet; de újra, meg újra arra gondolok: milyen jó volna, ha édesapám volna. Az apámat egészen kicsi koromban vesztettem el, arckép tudtommal nem maradt utána, de valahányszor rágondolok, az Etédy István arca jelenik meg lelkem előtt.

S minél tovább gondolkozom a dolgon, annál kevésbé látom nevetségesnek. S ha valaha Etédy úr megtudná gondolatomat, — ami persze lehetetlen és képtelen dolog, — talán nem is haragudnék meg érte? Sokszor jut eszünkbe, ha egy-egy férfivel találkozunk: ezt az embert tudnám szeretni, ha úgy hozná a sors. S bizonyára nagy kitüntetés ez a férfira, ha egy igazi nő gondolja róla, de mennyivel nagyobb kitüntetés, mikor azt gondoljuk egy férfiről: szeretném, ha ez az ember az édesapám volna.

Nagyon is sokat foglalkozom magammal és a saját gondolataimmal, pedig most nem rólam van szó, hanem Katinkáról. Íme, Etédy István róla beszél:

— Bocsásson meg, ha fárasztom. És ne tartson nevetségesnek, ha tanácsért, útbaigazításért önhöz fordulok. Ha édesapja volnék Katinkának, talán nem kellene önt terhelnem, ámde így, úgy érzem, hogy nem tudok a kellő tárgyilagossággal látni és ítélni. Szükségem van a segítségére.

Meghajtottam magamat és pár rövid szóval biztosítottam, hogy mindig és mindenben rendelkezésére állok.

A tekintetem bizonyára többet mondott, mint a szavam, mert Etédy ur gyönyörű, dióbarna szemében valami különös, jóságos mosoly jelent meg.

— Mióta házukba lépett, kedves és szeretett családtag lett nálunk s bizonyára, ha rajtam áll, az is marad mindig. Tudom, hogy milyen érzelmekkel viseltetik Katinka iránt s azért fordulok magához. Ismétlem, ha édesapja volnék Katinkának, talán nem is kelene önt fárasztanom. De így? . . . Lássa, kedves Éva, az ember negyvenhat éves korában már tisztában lehetne a lelkével, de szégyennel vallom be, hogy pár nap óta különös örvényeket és sötétségeket fedeztem föl benne. És megvallom, ez a dolog kissé megijesztett. Igen, kedves Éva kisasszony, pár nap óta félek magamtól és bár eddig szilárdan bíztam abban, hogy becsületes ember vagyok, most ez a hitem is megtántorodott.

Önkéntelenül is elmosolyodtam. Ő is mosolygott, de csak egy percig, aztán megint nagyon komolyra vált a hangja :

— Az unokanővérem figyelmeztetett arra, hogy Katinka szíve már nem szabad. Hogy figyelmeztetése helyes volt, azt onnét tudom, hogy Fehér Kálmán tegnap megkérte a Katinka kezét.

Tehát megtörtént. A jó Isten áldása legyen az én kis érzékenyszívű, mimozalelkű barátnőmön. Mert szívemben mindig annak tekintetem őt, bár jól tudom, hogy csak alkalmazottja vagyok és külső viselkedésem mindig ehhez volt szabva.

— Őszintén beszélek önnel, kedves Éva, én másforma vőt kívántam volna magamnak. Azaz . . . ej, miért titkolnám gyöngeségemet vagy bűnömet, én még sohasem gondoltam arra, hogy valaha vöm is lesz? Katinka itt nőtt föl, a szemem előtt és én mindig gyermeknek tekintetem. Hiba volt, tudom, de nem tehetek róla. Nagyon szerettem a gyámleányomat, de lehet, hogy kissé önző módon szerettem, mert soha nem jutott eszembe, hogy ezt a szeretetet, a természet törvényei szerint, szükségképpen meg kell osztanom másokkal. S hogy ugyaneme kérlelhetetlen természeti törvények miatt, az én alakom háttérbe fog szorulni szívében.

Nem mentegetem magam s nem szépítem bűnömet, az első órákban nagyon fájt nekem a dolog. Szégyennel vallom be, hogy szenvedtem egy olyan dolog miatt, amiért egy igazi apa boldog lenne. De már elmúlt. Megmagyaráztam magamnak, hogy önző, lelkiismeretlen ember vagyok s ha azt akarom, hogy pirulás nélkül nézhessek az emberek szeme közé, meg kell változnom. Azt hiszem már leküzdöttem minden bűnös gyöngeséget, de mióta ilyen galád-ságon kaptam magamat, nagyon bizalmatlan vagyok s azért fordulok önhöz segítségért, útmutatásért. Mondja meg ön nekem, képesnek tartja-e Fehér Kálmánt arra, hogy gyámleányomat boldogítsa? Nem merek ebben egyedül határozni. Ha nemmel felelek, félek, hogy megint a sátán kísértése tévesztett meg s nem Fehér Kálmánban van a hiba, hanem az én önző szívemben. Ha pedig igennel felelek, megint félek, hogy csak azért teszem, mert végképpen meg akarok szabadulni attól, amiben bűnös voltam. A Katinka jövője mindennél drágább előttem s mikor ennek biztosításáról van szó, gyávább és gyámoltalanabb vagyok a gyermeknél. Ön jó, okos és erős. Mondja meg nekem, hogy mit kell tennem?

Éreztem, hogy megnedvesedik a szemem és lehajtott fővel ültem helyemen, mereven bámulva a perzsa szőnyeg fantasztikus cirádáit. Vajjon miért szorul úgy el a szívem? Mi hatott meg annyira, hogy ha teljes erőmből nem uralkodom magamon, hangos sírásban török ki? Talán az, hogy mint vad idegen kerültem be egy előkelő, úri családba, íme, világos bizonyítékát kaptam, mennyire bírom szeretetüket és becsülésüket? Vagy az, hogy megnyilatkozott előttem a maga fenséges szépségében az Etédy István lelke. S ez a megnyilatkozás megint erőssé tette bennem a hitet, hogy az Úristen saját lelkét lehelte az emberbe? Vagy az, hogy kezemben tartom a Katinka sorsát és jövődjét? Ki tudna ezekre a kérdésekre felelni?

Pár percig csönd volt, csak aztán mertem felelni:

— Uram, ne haragudjék meg, ha teljes nyíltsággal beszélek, nemcsak Katinkáról, hanem önről is. Tudom, hogy nagy illetlenség, amit most mondok, de ön meg fog nekem bocsájtani, ha nem tudom elhallgatni. Önhöz hasonló férfi nincs a földön s bármi

történjék is velem, én életem legnagyobb nyereségének tartom, hogy önt, uram, megismertem. Ami Katinkát illeti, én azt hiszem, várjunk. Ha önnek volnék, nem adnék egyelőre határozott választ. Várjunk, figyeljünk, ha az érzelmek mindkét részről kiállják a próbát, ám legyenek egymáséi. A jövő az Isten kezében van s hinnünk kell, hogy ott a legjobb kezekben van.

Egymásra néztünk. A tekintetünk oly szorosra kapcsolódott, mintha egymás lelkébe néztünk volna. Aztán mintha valami különös, mélabús borongást vettem volna észre Etédy István gyönyörű, barna szemében. Valami különös, reménytelen szomorúsággal, bánatos gyöngédséggel nézett rám . . . Egy percre tartott az egész, aztán megint megszokott, barátságos mozdulattal nyújtotta kezét.

— Köszönöm jószágát, kisasszony. Mindig hálás leszek érte.

Szerettem volna megmondani, hogy hálás csak én lehetek. Hogyha egész életem arra szentelném, sem viszonzhatnám jószágát. Szerettem volna lehajolni és megcsókolni kezét, mintha az édesapám keze volna. De nem tettem meg. Az életben annyi sok jó és rossz komédiást láttam, az érzelmekkel annyi csúf visszaélés történt, hogy én reszketek valamit bensőmből elárulni.

XI.

Azt tanácsoltam, amit a lelkiismeretem parancsolt, de vajjon jót tanácsoltam-e?

És van-e abszolút jó, van-e abszolút rossz? A lelkiismeretem parancsa?! . . . Ez mind igen szépen hangzik, de én nem vagyok elég nagyképű ahhoz, hogy egy szépen hangzó szó meg tudjon nyugtatni.

Annyi bizonyos, hogy Katinka bizalmát s talán szeretetét is végképpen elvesztettem.

Honnan sejthette meg, hogy nekem is volt részem Etédy úr kitérő válaszában, azt nem tudom? Abban bizonyos vagyok, hogy Etédy nem adott ki. Lehet, hogy nem is tud semmit, csak sejti, hogy nem becsülöm túlságos nagyra Fehér Kálmánt s ez bizony elég ok arra, hogy egy fiatal, szerelmes leány meggyűlölje az embert.

Hiszen, ha még csak rólam volna szó, de Katinka elhidegette a gyámapjától is.

Sokkal őszintébb, egyenesebb és tisztább lélek, semhogy titkolni tudná érzelmeit. Katinka meg van győződve róla, hogy Etédy kegyetlenül igazságtalan volt és halálosan megsértette Fehér Kálmánt, mikor azt mondta neki, hogy egy év múlva ismételse kérését. Azóta ezer apró jelből látom, hogy Katinka szívében nagy változás történt. Van valami kelletlen a mozdulatában, mikor homlokát csókra nyújtja gyámapjának s van valami különös erőltettség a hangjában, mikor kérdésére válaszol. Nagyon sokat jár az édesanyja sírjához, aki itt van eltemetve az etédi családi kápolnában s mindig kisírt szemmel jön onnét elő s végre sűrűn kap Irma öméltóságától levelet, melyekre szorgalmasan válaszol.

Vajjon látja-e Etédy István ezeket a dolgokat? Valószínűleg látja, szenved miattuk, de nem tehet ellenük semmit. A szeretetet és a bizalmat nem lehet erőszakolni s Katinka szíve elzárkózott előlünk.

Pedig minél tovább gondolkozom a dolgon, annál inkább látom, hogy Etédy igazságtalanul vádolta magát. Mikor habozott, mikor kételkedett, nem a saját önzése állt előtte, hanem a gyámleánya sorsa. Ha Fehér Kálmán másforma férfi volna, régen kimondja az igent.

Másforma férfi? Vajjon milyennek kellene lennie? Tudom is én? Katinka nem a mi szemünkkel nézi őt s lehet, hogy neki van igaza. Nem hallottunk róla semmi rossz, semmi becsületbevágó dolgot. Olyan az életrajza, mint a többi fiatalemberé. De én szerettem volna, ha Katinka férje nem olyan, mint a többi fiatalember s meg vagyok róla győződve, hogy Etédy is azt szeretné.

A mult napokban föl kellett utaznom a fővárosba, holmi bevásárlások miatt. A nagynénémhez szálltam, ki elragadó szíves-séggel fogadott. Tisztában voltam szívességének indító okával, de nagynéném, ha nem lettem volna is tisztában, rögtön fölvilágosított. Van valami megható naívság a ravaszkodásában.

— Nagyon örülök, hogy följöttél, bár csak igazán szerencsés véletlen, hogy fönt találtál bennünket, már régen el akar-

tunk menni fürdőre, de annyi dolog van egy férjhezadó leánnyal . . . Most is Blanka miatt kellett itt maradnunk, úgy-e, kedves Balló?

Balló úr ott ült menyasszonya mellett, most méltóságteljesen előlép és így szól :

— Én a fürdözést roppant nagy ostobaságnak tartom. Egészséges embernek arra semmi szüksége nincs.

Csodálom, hogy lehet túrni ennek az embernek a hangját. Mindig parancsolómódban beszél. Ilyenformán mondhatta annak idején az Úristen : Legyen világosság! És lőn! A Balló Ferenc kijelentései után nincs válasz, nincs vita. Édes jó Istenem, milyen becsületes, egyenes ember volt a Shakespeare Gyaluja, aki elmondta magáról, hogy ne tessék félni tőlem, «mert Gyalu vagyok én, az asztalos íme, s nem vad oroszlánnak nőtényje, se hímje». Ezek a nagyképű asztalosok milyen félelmetesen bömbölnek a dicső oroszlánbőrben, hátha egy kicsit meghúzgálnók rajtuk? S nyomban elkezdem a húzgálást :

— Én egészen más véleményen vagyok, — és mézédés mosoly ül az ajkamra, az a mosoly, mellyel a legnagyobb impertinentiáimat szoktam előadni? — én azt tartom, éljen az ember a lehető legkényelmesebben és legvígabban, amennyire csak körülményei megengedik, hiszen olyan hamar vége a komédiának és jön az örökös sötétség.

— Véleménye mindenkinek lehet, — veti oda Balló úr gögösen, szemlátomást felháborodva, hogy egy asszonyszemély ellent mer mondani neki. Neki, a teremtés urának és királyának.

Nagynéném azonban segítségére siet vejének.

— Különös hangon beszélsz, kedves Évám. «Vége a komédiának.» «Jön az örökös sötétség.» Hát a másvilág az Isten irgalma, vagy büntetése?

Tudom, hogy ostoba vagyok s azonfelül még ízléstelen. Soha sem szoktam ezekről a dolgokról léha hangon beszélni. Az, aki szívemet ismeri, tudja, hogy milyen áhítattal szoktam leborulni jósága és irgalma előtt, de ez a környezet kiforgat benső valómból és vállat vonva odavetem :

— Ez a hit dolga.

— S ön nem hisz, kisasszony?

Ezt a vőlegény kérdi kemény, érdes hangon.

— S ön hisz, Balló? — kérdem én viszont, de a legnyájasabb és legszelídebb mosollyal.

— Kisasszony, — mondja Balló, és most már sötét ráncok vannak a homlokán, — engedje meg, hogy különösnek találjam a kérdést. Én férfi vagyok és megállok minden helyzetben a lábamon. Magam teremtettem meg pozícióm, állásomat, magam, függetlenül és önerőmből rendeztem be életemet. Nekem nincs szükségem támaszra. De ön nő és mint védtelen, gyöngé teremtés, mindig rászorul a vezetésre. Azonfelül a nő lelke hit nélkül olyan, mint a virág illat nélkül.

Jaj! Erre a kedves kis hasonlatra émelvegni kezdett a gyomrom. Azonfelül meg rosszullétemet még az is növelte, hogy Blanka odalépett Ballóhoz s rátámaszkodott, mint, mint, — nahát én is mondok a virághoz és hithez illő szép és új hasonlatot, — mint a repkény az erős tölgyhöz.

Ezzel be is fejeztem volna, de megszállt az ördög és végre is, egyszer Balló úr is lásson már egy olyan asszonyt, aki fölemeli fejét, mikor vele beszél.

— Lássá kérem, én nem így gondolkozom a dologról. Én azt hiszem, nagyon nagy lealacsonyítása az Istennek, ha mankónak tartjuk, kire csak a gyöngének, a gyámoltalannak, az ügyefogyottnak van szüksége. Az ép, erős, az okos meg jól el lehet nála nélkül. A hitre mindnyájunknak egyformán szükségünk van, férfiaknak és nőknek, gyöngéknek és erőseknek.

Balló úr most már mosolyogni kezdett, így mosolyoghat az Olimpuszon Jupiter az emberek csiribiri beszédét hallgatva.

— Lássá, kisasszony, én nem szeretek nőkkel vitatkozni. Először is, mert a nő képtelen a logikus gondolkozásra, másodszor mert a női intelligencia sokkal gyarlóbb, semhogy figyelemreméltó érveket hozhatna föl állításai támogatására, harmadszor, mert én udvarias és lovagias ember vagyok s mint ilyen, nem hozhatok föl sem erősebb érveket, sem erősebb cáfolatokat, mikor hölgy áll velem szemben.

Roppant komoly és ünnepies arcot vágtam, mikor feleltem :

— Lássá, Balló, ez szépen volt mondva, a lovagiasság és gyöngédség az erős férfi legszebb erénye.

Az emberi értelemnek vannak határai, az emberi ostobaság azonban végtelen. Balló úr mosolygott. Micsoda állat, micsoda állat! Most a nagylelkű pózába helyezkedett :

— Örülök, hogy mindezt belátta, kisasszony. Én azt hiszem, mi végre is jó barátok leszünk, bár őszintén megmondom, hogy nem kedvelem a feminizmust, semmiféle formájában sem kedvelem.

Szerettem volna megkérdezni, hogy mit ért feminizmus alatt? Roppant nagy örömöm telik abban, mikor egy Balló-féle ember magyarázgat. De hát már untatott ennek a nagyképű embernek a társasága és hagytam beszélni. És ő beszélt is.

— Úgy van, kedves kisasszony, a nő maradjon nő. A házi tűzhely öre s a férj engedelmes, hűséges felesége. (Nekem ebben a pillanatban eszembe jutott, hogy milyen gyönyörű dolog az, amikor egy nő fölteszi magában, hogy az lesz, s milyen undorító, lealázó és förtelmes az a férfi, ki követelődző programmban állítja föl, amit a nőnek önként, magától, szívéből kell megadnia.) Annál is inkább követelhetem ezt leendő nőmtől, mert a férfi, aki a mai viszonyok közt házasságra szánja el magát, roppant nagy áldozatot hoz a nő kedvéért. (Ez igaz, de milyen durva lélek kell ahhoz, hogy kimondja az ember. Egyáltalában milyen csodálatos, hogy vannak emberek, akiknek ajkán a legegyszerűbb és legigazibb szó is úgy hangzik, mint egy arculütés.)

— Azután meg, — folytatta Balló úr, — nekem a sors elégtétellel is tartozik. (Ez az ember Istennel, emberrel, sorssal szemben állandóan az adós és hitelező álláspontján van.) Én nem nevelkedtem családi körben. Apám, anyám hamar elhalt és egy nagynéném vett magához. Keményen bánt velem, de hálás vagyok érte. Sohasem lett volna belőlem ilyen ember, ha elkényeztetnek, becézgetnek. Bizony kérem, míg az érettségit le nem tettem, többet éheztem, mint jóllaktam s egy krajcár nélkül vetődtem föl a fővárosba. De hát ember lett belőlem és élek. Ki tudja, ha a nélkü-

lözés, a keserves nyomorúság meg nem keményít, talán olyan lágy, szentimentális fickó leszek és nem jegecesedtek volna ki ilyen szilárdan életelveim.

Most már egy kis száналommal néztem. Ez az ember nagyképű és ostoba, de Istenem, milyen legyen az ember, aki soha, soha sem élvezett sem szeretetet, sem gyöngédséget? Vajjon meg lehetne-e neki magyarázni, hogy csak szeretettel lehet nevelni s csak a jóságos bánásmód tehet bennünket igaz emberré? Vajjon megértené-e, hogy minden életelvnél s minden bölcselkedésnél többet ér, ha szeretnek bennünket s ha valakinek fönn tartás nélkül, teljesen átadhatjuk szívünket, lelkünket? Vajjon tudja-e, milyen édes lehet egy nőnek, ha szerelmes szívvel, önként meghajtja fejét egy férfi előtt s milyen gyönyörűség lehet egy igazi férfinak, ha királynőjévé teheti azt, aki szolgálója akart lenni? . . .

Milyen ostoba vagyok, Balló úrral akarnám ezeket a dolgokat megértetni, mit millió ember közül egy ért meg. Hogy átnyilalt a szívemen valami szomorú öröm, valami büszke fájdalom. Igen, öröm, mert érzem, hogy én meg tudnám érteni ezt a dolgot és fájdalom, mert ez a boldogság nem lesz az enyém már soha . . .

Hagyjuk ezt! Menjünk tovább, Balló úr hadd prédikáljon tovább menyasszonyának a nő kötelességéről s Blanka hadd hallgassa teljes odaadással, míg szemében ott ég a rejtett vágy: várj, várj, most te vagy az úr, de ha majd a feleséged leszek, én is elmondom nézetemet a házasságról s akkor neked lesz mit hallgatni, csak győzzed! Sohasem hittem volna, de komolyan vannak üzletek, hol mind a két fél becsapja egymást, mikor azt hitték, hogy előnyös vásárt kötöttek s a Blanka és Balló Ferenc házassága éppen ilyen üzlet.

Igaz, arról akartam írni, hogy a nagynéném milyen hamar elárulta, miért lát ilyen kitűnő szívességgel, akár csak egy pár napra is. Amint levettem kalapomat, rögtön megkérdezte:

— Hogy vannak Etédyék?

Elmondtam, hogy jól vannak mindnyájan. Nénémnek azonban ez nem volt elég.

— Nem is gondolod, kedves Évám, mennyire megtetszett nekem Vajda Katinka. Roppant bájos, édes teremtés. Igaz, hogy menyasszony?

— Nem tudok róla semmit.

— Boldog leány, — mondta nagynéném egy önkéntelen sóhajjal, — ez ugyan válogathat kérőkben.

Ebben az önkéntelen sóhajban benne volt a szegény asszony minden titkos szenvedése. A hosszú hadjárat a férj után s végre az olyan nehezen elviselhető Balló Ferenc...

— Nagyon örülnék, — folytatta nagynéném, — ha őszre szorosabb ismeretség lenne családom és az Etédy-család közt. Hozzád fordulok, édes Évám, a te ismert okosságod és tapintatod oly sok hasznomra lehetne. Nagyon szeretnék Etédyékkel szoros barátságra lépni. Ne gondold, hogy kapaszkodó, vagy stréber vagyok. Nekem már nincs szükségem társaságra, amit teszek, az az Ilus kedvéért történik. A Blanka sorsa már biztosítva van, de itt van még Ilus?!... Etédyék révén bejuthatnánk a legjobb körökbe. Úgy-e segítségemre leszel? Örökre hálás leszek irántad, ha segítesz Iluskámat főköttő alá juttatni.

Nekem egy pillanatra eszembe jutott, hogy ezt az asszonyt az anyai szeretet teljesen önzővé és rideggé tette. Pedig alapjában véve nem is rossz asszony, de azok közül az asszonyok közül való, kik képesek volnának egy eleven embert megnyúzni, hogy bőréből keztyűt csináltassanak gyermeküknek, ha annak a keze véletlenül fázik és nincs más, amibe beburkolják.

Az is eszembe jutott, hogy mindössze négy évvel vagyok idősebb Ilusnál s különös kérdés, hogy én segítsem főköttő alá juttatni unokatestvéreimet, én, aki soha, érdek nélkül még egy jó szót sem hallottam kedves rokonaimtól. De aztán vállat vontam. Vajjon nem természetes-e mindez? Vajjon az én anyám nem szeretne-e engem éppen így, éppen ilyen emberfölötti módon, ha élne? S vajjon nem volnék-e boldog én e szeretetben? Bizonyára az volnék. S vajjon nem a csúf irigység érzése szorította össze az imént a szívemet? S vajjon, ha én akadnék arra az úgynevezett boldogságra, amit ők oly mohón keresnek, elfogadnám-e? Nem, nem!

A méltóságos asszony megállította kocsiját . .

Nos hát akkor mit akarok tőlük, miért ne segítenék rajtuk, amennyiben módom és tehetségem engedi?

— Legyen róla meggyőződve, — mondtam, — hogy amit lehet, megteszek a kedvükért. Nem szabad azonban elfelednünk, hogy én az Etédy-háznál csak társakodónő vagyok.

— Oh, hallottam már, hogy mennyire szeretnek, — mondta nagynéném lelkesülten és végre elbocsátott utamra.

Meglehető sok vásárolnivalóm volt. Katinka sok mindenféle megbízást adott át s nekem is szükségem volt egyre-másra. Nagy meglepetésemre Budapest korán sem volt oly kihalt, mint hittem.

Sietős útam volt, hát elengedtem volna a sorsnak az ismerősökkel való találkozást, de talán senkit sem engedtem volna el olyan szívesen, mint Irma öméltóságát.

A méltóságos asszony megállíttatta kocsiját, mikor meglátott és felém jött. Ez a sok kegy azonban még mindig nem volt elég. Miután megtudta, hogy hová megyek, erőszakkal beültetett a kocsijába és oly módon ajánlotta, hogy elvisz a Katinka szabójához, hogy nem lehetett visszautasítani.

— Különben is nagyon örülök az alkalomnak, legalább meg nézem a kis húgom legújabb toilettjeit.

Beláttam, hogy nincs jogom megakadályozni egy igazán szerető nagynénit abban, hogy teljesítse rokoni kötelességeit, hát beültem a kocsiba.

— Nem is képzeli, kedves Évám, — kezdte a méltóságos asszony, — hogy milyen boldog voltam, mikor magát az imént megláttam. Nagyon szeretek magával, kedvesem, beszélgetni; mert ha egyben-másban nem is vagyunk egy véleményen, a maga elmés társasága kimondhatatlan gyönyörűséget szerez nekem. Azonfölül meg nagyon megörvendeztetett az is, hogy van itt valaki, akivel Katinka jövő sorsáról beszélhetek. Szilárdan elhatároztam, hogy a beszélgetés egyoldalú lesz. Öméltósága ugyan cseveghet, amennyit akar, én azonban csak egyszerű tömondatokban fogok felelni.

— Megvallom, — folytatta a méltóságos asszony, — nagyon aggaszt a Katinka sorsa. A kis leány viselkedéséből és leveléből

úgy látom, hogy a szegény gyermek nagyon szerelmes. Fehér Kálmánt mindenféleképpen megfelelő partinak tartom a számára, az unokabátyám érthetetlen vonakodása azonban sok galibát csinált ebben az igen egyszerű dologban. Mire való ez az esztendei határidő? Ez sérti a fiatalokat. Különösen sérti Fehér Kálmánt, akivel a multkoriban beszéltem, s aki saját bevallása szerint, bizalmatlanságot lát Etédy válaszában. Valóban ez a válasz igen-igen szerencsétlen volt. Talán még helyesebb, ha nyíltan megtagadja gyámleánya kezét.

Csökönnyösen és állhatatosan hallgattam, de öméltóságán kifogni semmiképpen sem lehet, mert a kerülgetés után nyílt támadást intézett ellenem.

— Nos, kedves Évám, ön mint gondolkozik a dologról?

— Én, méltóságos asszonyom, — s hangom fölötte száraz lett, — én nem vagyok beavatva ezekbe a bizalmas, családi ügyekbe. Ha azonban az esettől eltekintve, privát véleményemet kérík, azt mondom, hogy nincs olyan nagy szerelem a világon, amelynek megártana egy évi várakozás.

— Oh, oh, maga hideg, okos leány, de ne gondolja, hogy mindnyájan egyforma józanon és hűvösen gondolkozunk. Egyébként itt vagyunk a szabónál.

Öméltósága csakugyan teljesítette nagynénei kötelességét, megnézte és megdicsérte a Katinka legújabb ruháit, aztán hirtelen megfordult, mert a várakozó-szalón ajtaja megnyílt.

A két szűrősszemű Domokos-kisasszony lépett be. Soványak, kedvetlenek és savanyúak voltak most is, éppen úgy, mint a bálban. Irma öméltóságát azonban tiszteletteljes meghajlással üdvözölték.

A méltóságos asszony rögtön bemutatott engem is. A Domokos-kisasszonyok ugyan nagyon jól tudták, ki vagyok, mint ahogy én is jól ismertem őket, de azért úgy néztek rajtam végig, mintha soha híremet sem hallották volna. Egy fagyos főhajtás s a kéz szorosan a ruhához símul, nehogy azt higgyem, hogy köztünk még kézszorítás is lehetséges.

Egyébként, ha impertinencia kell, azzal én magam is szol-

László igen jól érzi magát künt.

gálhatok. Viselkedésem teljesen méltó volt a Domokos-kisasszonyokéhoz.

A méltóságos asszony azonban annál nyájasabb és kedvesebb lett mindnyájunkhoz. Nem tudom, tetszett-e neki ez a különös, zavart helyzet és soká akart benne gyönyörködni? Vagy egyszerűen meg akarta mutatni nekünk, hogy ő milyen magasan áll mindnyájunk fölött? Egy-két lépcsővel följebb, vagy lejjebb a társadalmi ranglétra fokozatán, az előtte mit sem számít. Ő fönt áll, odalent apró bogarak hemzsegnének, egyik egy kicsit kisebb mint a másik, mit tesz az? Bogár, bogár, ő egyformán kedves a legkisebbhez és a nagyobbhoz, mert ő megengedheti magának ezt a fényűzést.

— Mi hír a bátyjáról, kedvesem? — fordult az idősebbik Domokos-kisasszonyhoz.

A savanyú, színtelen arc egyszerre földerült.

— László igen jól érzi magát künt. Sokat dolgozott, maga vezette az építkezést. De kapott is hosszabb szabadságot. Azt hittük hazajön, de másként határozott. Egy hosszú utat tett a Níluson. Az úton egy igen gazdag és előkelő amerikai családdal ismerkedett meg, azt hallottuk, hogy a család egyetlen leánya, miss Flóra igen szép és elragadóan elmés leány.

— Ej, ej, — nevetett a méltóságos asszony barátságosan, de egyben már nagyon sok tisztelettel. (A Domokos-kisasszonyok egyszerre majdnem melléje léptek a magasba, az amerikai házasság reményében.) — Talán már gratulálhatok?

— Nem, nem, — rázta fejét a kisebbik Domokos-leány, (e fejrázásban benne volt az : de igen, igen), — még korán volna.

— No akkor hát talán legközelebb — és búcsút vett a Domokos-kisasszonyoktól, kik mosolyogva szorongatták kezét, nekem újra csak az a bizonyos, fagyos főhajtás jutott. De ez nagyon természetes. Az amerikai miss Flóra sógornői csak nem rázhatnak kezét egy társalkodónővel.

Valami különös keserűség szorongatta a torkomat és a lépcsőházban mintha minden ugrált volna a szemem előtt.

— Mi baja? — hallottam egyszerre a méltóságos asszony

ijedt hangját, — hiszen olyan sápadt, mint a fal! Rosszul érzi magát?

Hirtelen erőt vettem magamon és fölemeltem a fejemet. Még csak az hiányzik, hogy egy ájulási komédiát rögtönözsek itt nyílt színen? Brr! Jaj, de undorodom magamtól...

Éva, Éva, hát elfelejtetted, hogy ájuldozni, szenvedni, epedni csak fiatal, jó módú lányoknak van joguk, de mit akarsz te, a szerény társalkodónő, aki a jövő héten már szerencsésen betöltöd a huszonötödik évédet is? Menj, végezd a dolgodat és ilyen ostobaságon rajta ne kapjalak többé!

Hát lássuk csak, van-e jogom keseregni, búsulni? — mondom magamnak, miután öméltóságát megnyugtattva, szerencsésen elváltam tőle. — Nem, Éva, neked nincs jogod semmire. Egy kelle-mesen eltöltött óra emléke, az vagy te az ő számára. Hogy ő mi lett neked, arról nem tehet senki, legkevésbé ő. Ha szenvedsz, magadnak kell elviselned, ha beteg vagy, magadtól kell meggyógyulnod. Egyedül állsz a világon, önmagadon kívül nem számíthatsz senkire és semmire. De te nem vagy sem hitvány, sem ostoba! A halottakat el kell temetni, kit a földbe, kit a szívbe, és nem egyedül jársz a világon, elföldelt álmokat, ábrándokat hordva szívedben. Temesd el végképpen, tűzz föléje keresztet és írd rá a fejfájára: a föltámadás reménye nélkül. Aztán előre, amerre a dolgod, a kötelességed szólít. Mire hazaérek a nagynéném lakására, már nyugodt, egykedvű az arcom. Egyenesen a leányszobába megyek, oda szállásoltak el a dívánra. Leteszem a kalapomat, a szalón ajtaja nyitva van és hallom, amint nagynéném beszél Ilussal.

— Barátságosnak kell Évához lenned.

— Oh, mama, ki nem állhatom.

— De hát miért?

— Tudom is én! Utálatos, mint minden vénleány.

— Annál inkább kell kedvében járnod, — mondja nagynéném nyugodtan, — ő sokat tehet az érdekedben. Ha fiatalabb volna, még lennének személyes vágyai és ambíciói; de így, sokkal okosabb, mintsem be ne látná, hogy az ő helyzetében már nemigen

várhat semmire. Az a te szerencséd, hogy nem olyan fiatal, mint te és így segítségemre lesz terveimben.

Ott álltam dobogó szívvel, reszketve egész testemben. Micsoda? Engem már vénleánynak tartanak, kinek nincsenek és nem is lehetnek személyes vágyai? Százszor elmondtam magamnak ehhez hasonló dolgokat és mégis most, mikor mástól kellett hal-
lanom, mintha éles kést szúrtak volna keresztül-kasul testemen. Mi volt ez? A haldokló lemondhat életéről, önmagáról, de rettenetes perc, mikor rájön, hogy környezete is lemondott róla és természetesnek találja pusztulását. Egy könny csordult ki szememből és mint tüzes vas égette arcomat, amint végiggördült rajta. Ez a könny keserű, fájdalmas, nehéz volt, hiszen a saját ifjúságom koporsóján sírtam el.

XII.

Pár hónap óta nem volt ez a füzet a kezemben, most, hogy újra elővettem, már ősz van.

Úgy van, szeptember végén járunk, az etédi mezőkön most virul a kökörcsin, az én kedves vadvirágom, én pedig itt ülök a nagynéném pesti lakásában, a leányszobában, amin osztoznom kell az unokatestvéreimmel, akikről jól tudom, hogy gyűlölnék és utálnak.

Megpróbálom a dolgokat szép sorjában leírni. Érzem, hogy egyszer már világosan be kell számolnom mindenről magamnak.

Mikor Budapestről hazamentem, sem Katinkát, sem Etédyt nem találtam otthon. A cselédségtől tudtam meg, hogy Etédy úr Biharmegyébe utazott, egyik birtokára, Katinka pedig Etédy elutazása után való nap egyik barátnőjéhez ment s a komornának azt mondta, hogy pár nap múlva majd hazajön. — Vártam.

Pár nap múlva levelet kaptam tőle, amelyikben igen kurtán s igen száraz hangon tudatja velem, hogy elhagyta nagybátyja házáat, örökre és hűséget esküdött Fehér Kálmánnak. Ha képes vagyok rá, magyarázzam meg nagybátyjának, hogy nem hálátlanságból, nem szeretetlenségből cselekedett így, hanem mert nem bírt

tovább abban a házban élni, hol megalázták és megszégyenítették a férfit, kit ő szeret. Egyébként tisztában van cselekedete jelentőségével, nem vár többé senkitől semmit, csak szeretné, ha nem gondolnának gyűlölettel rá, különben azért, akit szeret, ezt is elviseli.

A levél hangján látszott, hogy erőszakkal száraz és hideg, mintha írója félt volna minden ellágyulástól. Szegény Katinka!

Bizony, szegény Katinka! Minél tovább gondolkozom a sorodon, annál jogosabbnak vélem ezt a sóhajt! Elindultál a világba s nincs veled egyéb, mint egy beteges, gyöngéd szív, egy érzékeny lélek, mintha csak fátyol ruhában sétálna valaki tövisek között.

De hát, hogy tudott ez a finom lélek, ez az érzékeny szív ekkora szenvedést okozni másoknak? Hogy tudta így megbántani azt az embert, ki neki apja helyett apja volt? Sokat tűnődtem ezen, próbáltam beszélni magamnak a szerelem mindenhatóságáról, de éreztem, hogy szavam hazugság. A szerelem? Édes Istenem, hiszen én is . . . de ne beszéljünk erről.

Különben miért ne beszélnének? Magamnak írom e sorokat, miért ne lehetnék teljesen őszinte? Én is szeretek, de megkérdezve, kivallatva szívemet, biztosan tudom, hogy soha sem lettem volna képes ekkora kegyetlenségre, mint az édes, lágyszívű, kis leány, ki mindenképpen jobb, nemesebb és kiválóbb volt nálam. Honnét van ez?

Keresem a magyarázatát és nem lelem. Tudom, hogy Katinka csupa érzés, csupa szeretet, csupa könnyörület volt. Hogy el nem taposott volna egy útjába tévedt hangyát, hogy hetekig ápolt egyszer egy kis törtlábú verebet. Én érzéketlen pogány vagyok hozzá képest, de sohasem tudtam volna egy olyan ember szívére, mint Etédy István, ekkora csapást mérni.

Soha, soha! Talán szenvedek, gyötrődöm, sorvadok, de egy nekem ajándékozott élet szeretetét, gyöngédségét nem bírnám soha senkinek a lába elé vágni a szerelem mindenhatóságának nevében.

De legyünk igazságosak! Talán az én szívem nincs is ilyen nagy szenvedélyre berendezve. Aki minden szenvedély és fölindu-

lás közepette maga előtt látja a kötelesség komor, szigorú alakját, annak nincs joga szenvedélyekről beszélni. A szerelemnek is meg vannak a maga hősei, mint a csatamezőnek s én silány közkatónának születtem.

Nem, nem szabad ítélkezni, a lelkemből hiányoznak a nagy föllendülések, a szívemből a nagy szenvedélyek, de aki mindent megért, az mindent megbocsát.

A Katinka levelét elégettem. Éreztem, hogy ezt a száraz, hideghangú írást nem adhatom át Etédy Istvánnak. Aztán elutaztam utána biharmegyei birtokára.

A vasúton elég időm volt mondókámat megszerkeszteni, meg is csináltam legalább húszféleképpen s íme, mikor szemben álltam Etédyvel, nem tudtam egyebet mondani, csak ezt:

— Katinka elhagyott bennünket.

Nagyon fehér lett, de különben nyugodtan hallgatott végig.

— Mikor hazajöttem a fővárosból, már nem találtam otthon. Tegnap levelet írt s azóta már a Fehér Kálmán felesége. Az ön jószágához fordul bocsánatért s én tudom, hogy nem esedezik hiába.

Még mindig hallgatott, mereven, szomorúan nézett rám s én éreztem, hogy ha ez sokáig így tart, nem bírok erőt venni magamon.

— Ön nagyon szerette őt, uram, — mondtam halkan — s tudom, hogy ezentúl is fogja szeretni.

Lassú, halk, fáradt hangon felelt:

— Úgy van, én nagyon szerettem őt, de ő nem szeretett engem.

— Nem, ne higgye el...

A kezével intett, hogy hagyjam abba s én hallgattam. Szégyeltem volna közönséges vigasztaló szavakat mondani egy férfinak, ki szíve érzésében van megbántva, lelke büszkeségében van megalázva. Aztán meg Shakespearenek egy mondása jutott eszembe, milyen ostobaság «fülön át gyógyítani a szív sebet».

Csönd volt egy pillanatig, mikor megszólalt, már nyugodt, erős volt a hangja.

— Ami megtörtént, megtörtént. Az én kis leányom örökre elment házamból. Szeretetemet nem kérte, haragomat ne vigye

magával hozományul férje házába. Nekem nem írt s én nem szólhatok hozzá. De maga, kedvesem, írja meg neki, hogy ha ő nem is akar többé gyermekem lenni, én mindig apja maradok. Nincs iránta a szívemben harag, sem keserűség, nem érzek egyebet fájdalomnál. Igaz, hogy ez az érzés immár kísérni fog a koporsóig. De ez nem fontos, én már öreg ember vagyok s teljesen közömbös, hogy mint élem le azt a pár évet, ami még hátra van számomra. Ő azonban fiatal s egy egész élet áll előtte, hiszem és remélem, hogy vidám, boldog élet. De bármint fordul is sorsa, mondja meg neki, hogy a gyermek elhagyhatja apját, de a szülő soha sem tagadhatja meg gyermekét. A házam és a szívem mindig nyitva áll számára, akkor léphet be rajta, amikor akarja, amikor szükségét érzi. S bárhogy jön is, bármikor jön is, mindig a szeretet fogja üdvözölni a küszöbön.

Nyugodt, egyszerű hangon mondta mindezt, de az én szememet elborította a könny, amíg beszélt.

Igyekeztem úgy írni Katinkának, amint ő beszélt. Míg levelem írtam, az is eszembe jutott, hogy miért nem írt Katinka egyenesen gyámapjának? Nem tudott hozzá szólni. Félt, hogy erőt vesz szíven a hála és szeretet és nem bír távozni a házából.

Most már mindegy. A kocka el van vetve s nekem a magam sorsáról kell gondoskodnom.

Az Etédy-házban, Katinka távozása után semmi keresetem sincs. Bejelentettem távozásomat Etédy úrnak. Olyan szomorúan nézett rám, hogy megint elborította szememet a könny. Nem tudom, mi van velem az utóbbi időben, de gyakran sírok.

Etédy úr különben nagyon zavart volt. Szemmelláthatólag szeretett volna nekem valami nagyobb segítséget adni, de nem mert, nehogy megbántson. Megkérdezte, hogy hová megyek, mondtam, hogy egyelőre, míg új helyem nem akad, nagynénémhez. Pár percig elgondolkozott, aztán így szólt: Szíves engedelmeivel majd meg fogom látogatni.

Meghajtottam magam s egy óra múlva már a vasúton ültem. Etédy István kísért ki a vasúthoz. Ott állt a kupé ablaka alatt és beszélgettünk. Mikor a vonat elindult, meghajolt előttem mélyen

és tiszteletteljesen, mintha nem egy helynélküli társalkodónő, hanem valami uralkodócsaládbeli hercegasszony volnék. A kocsi elindult, de én kihajoltam az ablakon s míg egy kanyarulathoz nem értünk, mindig ott láttam állni Etédy Istvánt mereven, mozdulatlanul, a robogó vonat után nézve.

Reggel érkeztem Budapestre s egyenesen nagynénémhez hajtottam. A jó asszony már értesülve volt a lapokból a Vajda Katinka esküvőjéről és sejtette, hogy állás nélkül vagyok, a fiatal asszonyoknak nincs szükségük társalkodónőre.

— Meg nem foghatom, Éva, hogy történt ez a dolog?

Gondolta, hogy ha már idejöttem a nyakára, legalább egy kis friss pletykát tud majd meg az előkelő társaságról.

— Összeesküdtek, punktum.

— De csak így gyorsan, a nyilvánosság kizárásával?

— Édes néném, ha alaposabban meggondoljuk, az ilyen dolgokhoz a nyilvánosságnak kevés köze van.

A néni vállat vont, de látván, hogy nem vagyok hajlandó újdonságokkal kedveskedni neki, ő is nyersebbre fordította a társalgás hangját.

— Persze te most állás nélkül vagy. Remélem Etédyéktől tisztességes végkielégítést kaptál?

Megnyugtattam, hogy nem állok pénz nélkül s csak egy pár napra kérem szíves vendégszeretetét. Ha addig nem akad állásom, lakás után nézek s idegen emberek közt várom be a jó szerencsét.

— Ezt nagyon helyesen teszed, — mondta néném nyugodtan. Most már semmit sem várhatott tőlem s így nem is fárasztotta magát hiábavaló kedveskedéssel. — Mi itt szűken vagyunk, különösen míg Blanka itthon van, azután nem mondom, talán lehetne?

Különös, de az ilyen vendégszerető embereknek mindig van egy bizonyos ha-juk, mely ha nem volna stb. stb. Meg vagyok róla győződve, hogy ha már Blanka esküvője után volnánk, újra találna ki valami há-t, mely meggátolja őt abban, hogy házában helyet adjon nekem.

Egyébként Istennek hála, nem vagyok nagynéném jószágára

szorulva. Valamit félretettem az alatt a két év alatt, amíg Etédyék-nél voltam, lám, milyen jó a takarékoság!

Most csak addig maradok a vendégszerető házban, míg valahol egy kis olcsó szobát nem találok. Mert hogy egyhamar helyhez jussak, azt magam sem remélem.

Így gondolkoztam a dologról, mert igazán tűrhetetlen volt a helyzetem. A harmadik napon már találtam egy kis szobát a Ferencvárosban.

Nagynéném nagyon megdicsért ügyességemért. Unokahúgaim egyáltalán nem szóltak a dologhoz. Mióta Etédyéktől eljöttem, jóformán nem is beszéltek velem.

Úgy volt, hogy másnap hurcolkodom, de délután meglátogattott Etédy István.

Sohasem felejttem el azt a zavart, lőtást-futást, mikor a szobaleány a névjegyét behozta. Nagynéném a sárga szalónba vezettette az előkelő vendéget és megkérdezte, hogy egyedül akarok-e beszélni Etédy úrral?

— Mindegy, — feleltem kedvetlenül, mert sejtettem, hogy a tapintatlanságok özönéért kell majd pirulnom s magamban azt kívántam, bár a kis ferencvárosi szobában keresett volna föl Etédy.

Nagynéném maga a két lábon járó nyájasság és szeretetre-méltóság volt Etédy Istvánnal szemben.

Én hallgatva és figyelmesen vizsgáltam azt a kedves, ezüstös fejet és arra gondoltam, hogy ha leánya volnék, most végigsimítanám kezemmel borús homlokát és éreztem, — nem, tudtam — hogy ez neki nagyon is jól esnék.

Azok az emberek, kik sok csalfaságot, kétszínűséget, hazugságot láttak életükben, rendesen nem értenek ahhoz, mint fejezzék ki érzelmeiket? Lelkükből kihalt egy drága és édes kincs, amit úgy hívnak: közvetlenség. Íme, most itt ülök mereven, egyenesen egy sárga selyemszéken, mikor ott szeretnék állni Etédy István mellett és egyszer régen, — óh Istenem, milyen régen volt már! — mosolyogtam, mikor egy barna fiatal úr arról beszélt nekem, hogy Afrikába megy vasutat építeni. Mosolyogtam, pedig a szívem akart megszakadni...

De hagyjuk a halottakat. Hallgassuk inkább azt, amit Etédy István beszél.

Azt mondja, hogy még nem talált számomra alkalmas helyet, de hiszi, hogy találni fog minél előbb, ha én elfogadom.

Siettem biztosítani, hogy nem vagyok válogatós, hogy bármilyen tisztességes házba szívesen elmegyek, mert nincs senkim és semmim és holnaptól kezdve külön fogok lakni, egyben át akartam neki adni ferencvárosi címemet.

Etédy úr arcán mélységes megütközés látszott, míg nagynéném piros lett, mint a láng.

— Ön el akar költözni innét, Éva kisasszony? Nagyon-nagyon kérem, ne tegye. Várjon egy kis ideig... míg... Szóval míg felelni fog egy kérdésemre. Úgyebár megteszi a kedvemért?

— Ön elfelejti, uram, hogy kérésének teljesítése nem tőlem függ.

Etédy nagynénémre nézett. Néném már teljesen összeszedte magát. És, bármint vélekedem is különben róla, meg kell adnom, hogy a mostani helyzetben jól adta szerepét.

— Igazán nem értelek, Éva. Tudnod kell, hogy ebben a házban mindig otthon vagy, hogy az én gyermekeim mindig testvérként szerettek. Te magad akartál távozni a házból, túlzott tapintatosságból. Elhitetted magaddal, hogy most, a leányom esküvője előtt, terhünkre vagy s mi hiába biztosítottunk az ellenkezőről. Igenis, hiába. De most már, ha Etédy úr is hozzánk csatlakozik kérésével, remélem nem folytatod a makacs ellenállást és eszedbe fog jutni, hogy a túlzott tapintat, néha tapintatlansággá válik.

Önkéntelenül is elnevettem magamat, csak egy pillanatra, de ez a pillanat elég volt Etédy Istvánnak, hogy kitalálja a valóságot. Ő is mosolygott. Milyen kedves, jóságos az arca, mikor mosolyog! Aztán hirtelen meghajtotta magát néném előtt, köszönetet mondott neki jóságáért és felém fordult.

— Nos, Éva kisasszony, mit határozott?

— Itt maradok, — feleltem nyugodtan. — Hiszen nem vagyok gyermek, hogy éretlen dacoskodást folytassak emberekkel, kik a javamat akarják. Csak arra kérem, uram, kegyeskedjék

utána nézni, hogy ez az átmeneti helyzet ne tartson igen soká. Ismétlem, nincsenek nagy igényeim. Az önök jósága ugyan el-
kényeztetett egy kissé, de mindig megőriztem a józanságomat és
tudtam, hogy az önöknél levő helyzetem nem érdem, hanem sze-
rencse. Egyébként fáradt vagyok és nem túlságosan fiatal, meg-
leszek elégedve, ha nyugalmat és békét kapok jövődöbeli hajlé-
komban.

— Olyan keveset vár az élettől, Éva?

— Várni? Az élet nem ad egyebet, mint amit kemény, kegyet-
len tusákban, erőszakkal kicsikarunk tőle. S én nem szeretek
dulakodni.

Megint az a szomorú, megható gyöngédség ült ki Etédy
arcára s ha nagynéném ott nincs, e percben elhagy az önuralmam
és biztosan sírva fakadok.

Milyen jó, hogy néha egy-egy közömbös ember áll ilyenkor
a hátunk mögött.

De milyen különösek ezek az én megindulásaim. Ezelőtt oly
ritkán és keveset sírtam, most csak úgy szomjazom a könnyekre.
Vagy ez is a korral járna?

Éva, te mostanában sokat kacérkodol a betöltött huszonhat
esztendőddel. Tudod, hogy ez gyanús szimptoma, talán csak nem
akarsz fiatalodni? Mintha az nem mindegy volna, hogy hány
éves vagy? Lemondóbb, örömtelenebb, sivárabb akkor sem lehetne
az életed, ha nem huszonhat éves, hanem ötvenhat éves vénleány
volnál.

Etédy István búcsúzni készül és nagynéném tüntető szíves-
séggel hívja házához. Etédy meghajtja magát és köszönetet mond
nagynéném szívességéért.

Azt hiszem nem fog többet eljönni. Miért is jönne? Egy olyan
ízlésű ember, mint ő, nem érezheti jól magát ebben a papagály-sza-
lonban. Azonfelül meg néném sem tehetett rá valami kellemes
benyomást.

És én? Én bizonyára kedves vagyok előtte Katinkáért, mint
ahogy kedves előtte mindenki, ki valaha gyámleánya mellett élt.
Udvariasságból egyszer fölkeresett s jóságból bizonyára keres is

számomra valami helyet. Aztán, aztán megy mindenki a maga útján. S az Etédy István útja nem igen kereszteződik többet egy szegény tanítónőével.

Nem tehetek róla, nemcsak Katinkát sajnálom, de fáj nekem annak az úri világnak elvesztése is. Nem vagyok lakájtermészet, mely boldog, ha az urak asztala mellett édegelhet. Nem vagyok sem ostoba, sem naív s egy percig sem áltattam magam azzal, hogy én az Etédyék világához tartozom. Nem, mindig tudtam, hogy csak társalkodónő vagyok, akinek nincs több joga, mint-hogy a szerencsés véletlennél fogva megismerkedhetik az úri, gazdag emberek világával és életével. De jól esett ez a nézés, ez a szemlélődés is. Sok szép dolgot láthat ott az ember, még a csúf dolgok is valami finom zománccal vannak fődve.

Etédy látogatása óta tűrhető helyzetem van. Igaz, hogy a vendég távozása után nagynéném keményen rámtámadt. Azt mondta, hogy hálátlan teremtés vagyok, mert egy idegen, előkelő úr előtt kompromitáltam az ő vendégszerető házáat. Hogy sem ő, sem gyermekei nem érdemelték meg ezt tőlem. Még mielőtt felelhettem volna, nyomban az iránt érdeklődött, hogy ismerős-e Etédy úr az igazságügyminiszterrel? Balló Ferenc úrra ez kiváló szerencse volna. (Most tudtam meg, hogy a jelen karakteres és konzekvens férfi a bíróságnál van alkalmazva.) Egy jó szó nagyon sokat tehet az előrehaladásnál.

Azt mondtam, hogy nem tudom, hogy sejtelmem sincs Etédy úr magánviszonyáról s hogy egyáltalában sem most, sem később nem kérhetek tőle semmit, annyi jósággal és szívességgel halmozott el eddig, hogy a legnagyobbfokú tapintatlanság volna őt zaklatnom. Nagynéném sárkánytekintettel mért végig s valami nagyon kemény mondás lebegett a száján, de aztán hirtelen elmosolyodott és láttam mosolyából, hogy ő minden percben hajlandó arra a tapintatlanságra, amelytől én visszariadtam. Most már szívemből kívántam, hogy ide többé Etédy István be ne tegye a lábát.

XIII.

Két hónap mult el, mióta utóljára írtam e füzetbe. Csodálatos, mikor annyi mondanivalóm lett volna önmagamnak, nem tudtam a tollhoz hozzányúlni.

Soha sem éreztem magamat ilyen bizonytalanságban, soha sem volt lelkem olyan zavart, mint ez alatt az utolsó két hónap alatt. Elolvasom, amit utóljára írtam e füzetbe, oly idegen minden szó hozzám, mintha egy teljesen idegen ember beszélne hozzám e lapokról.

— Különben, — különben Etédy István menyasszonya vagyok.

Megpróbálom magam elé varázsolni a lefolyt két hónap történetét. De nem bírok tisztán látni, mintha ködfátyolban úszna előttem minden.

Pedig ennek nem szabad így lenni. Erős, kemény kézzel szét-tépem a fátyolt. Látnom kell világosan, tisztán, becsületesen, mindig utáltam a félhomályt.

Etédy István megkérte a kezemet és én igent mondtam.

Ideírom a levelet szórul-szóra :

«Kedves Éva! Ön egyszer azt mondotta nekem, hogy nem vár sokat az élettől. A lemondás nemes fensége mindig azokban van meg, kiknek lelküknél, szívüknél fogva mindenre joguk volna. Engedje végigmondanom, amit akarok. Én még az ön szerény vágyaihoz képest is koldus vagyok. Negyvenhét éves multam, Éva és nem merek magára nézni, amikor bevallom, hogy szeretem. Magam előtt is oly bűnösnek, oly vakmerőnek tetszik ez a szó, hogy alig merem kimondani. Ha fiatal volnék, ha akkor találkoztam volna Önnel, mikor lelkem tele volt elszántsággal, szívemben tüzes, színes virágok nyíltak, akkor is félve merném önt arra kérni, hogy meghallgasson. Mert tetszett az Úristennek, hogy egyszer egy tökéletes asszonyi teremtményt alkosson és a földre küldte önt. Semmiféle férfiember nem lehet önhöz méltó, Éva. És bármint szeretem is, higgye meg, sohasem merem ön felé nyújtani a kezemet, ha nem látom, hogy fáradt, hogy egyedül van és nyugalomra vágyik. Fölajánlom önnek nevemet, házamat s ha meg bír barát-

kozni a gondolattal, hogy maga mellett tűrjön, fogadja el ajánlatomat. És még egyet, Éva, tisztában vagyok azzal, hogy ön mekkora áldozatot hoz, mikor a feleségem lesz.

És ha bármikor eszébe jutna, hogy áldozata sokkal súlyosabb, mintsem tovább viselni tudná, én harag nélkül, szemrehányás nélkül ereszttem útjára. Nem lesz a szívemben egyéb ön iránt, csak hála, csak szeretet, csak gyöngédség, mert ha egy órát nekem ad az ön ifjú életéből, már többet tett, mint amennyit egy élet hálájával és önfeláldozásával viszonzni tudnék. Ha egyszer megszólal szíve és úgy érzi, hogy nincs maradása tovább házamban, nyugodtan távozhat, én szabaddá teszem és áldásom kíséri, mintha gyermekem volna. A boldog órákra fogok gondolni, amelyeket nekem szerzett s a szenvedést úgy fogadom, mint az öregek közös kötelességét. Határozzon sorsunkról.

Házam kapuja nyitva áll ön előtt, ha be akar rajta vonulni, királynő lesz a falain belül. És még egyszer ne feledje, hogy ön nemcsak feleségem lesz, hanem gyermekem is. Gyermekem, akinek bármikor joga lesz bevallani, hogy tévedett, hogy szíve másfelé vonja s legyen róla meggyőződve, hogy vallomását egy szerető, jó apa sem hallgatná másként, mint én, — ha az Isten rám méri, hogy meg kell hallgatnom.»

Ennyi volt Etédy István levelében, én pedig azt válaszoltam:

«Uram! Hűséges, szerető, engedelmes felesége leszek önnek. És úgy áldjon meg engem az Istenem, ahogy szavamat megtartom s amint ahogy semmi sem oly drága előtttem, mint az ön boldogsága. Éva.»

Úgy van, igent mondtam. És csodálatos, de nem érzem, hogy ezzel bármiképpen is áldozatot hoznék.

A legnemesebb, legkiválóbb embernek a nevét fogom viselni, mellette élhetek, jogom van örömében, bánatában résztvenni. Hányszor kívántam, bár lehetne melléje ülnöm s borús homlokát végigsímítanom kezemmel? S íme, a sors teljesítette óhajomat. Hogy leánya szerettem volna lenni? Ő azt óhajtja, hogy legyek a felesége, hát leszek.

Meglesz a nyugalmam, a biztonságom, de milyen csekélység-

nek tűnik föl előttem mindaz, azzal szemben, hogy boldoggá tehetek egy embert, akit mindenekfölött tisztetek és becsülök.

Nem kellene-e leborulnom az ő lelki nagysága előtt, még ha ez áldozatomba kerülne is? De hiszen nincs is mit föláldoznom.

Egy álom, ami régen el van temetve a szívben, egy rózsa-csokor, ami két éve fekszik egy kazettában.

Ha most nemet mondok, megsebzem a legjóságosabb, legszeretőbb szívet. Mert hiába mondja, hogy természetesnek találja, ha visszautasítom. Én tudom, hogy mi vagyok az ő számára?

Tudom, hogy hozzám van fűzve életének minden reménye. Tudtam én ezt, mielőtt levelét megírta. Láttam az arcán, mikor mindennap felkeresett nagynénémnél, mikor rámnézett azzal a szomorú, szívig ható gyöngédséggel, ahogy csak ő tud nézni s ahogy csak én rá néz.

És mikor először kitaláltam titkát, elszorult a szívem. A halottak megint kísérteni kezdtek szívemben, de aztán rájuk szóltam: aki meghalt, az nyugodjék békében és csöndben.

Kínos, keserves csönd volt ez, de mégis csönd és én ezt akartam.

Mikor Etédy István megkérte a kezemet, már voltaképpen nem is érintett váratlanul a dolog, el voltam rá készülve. Tudtam, hogy meg fog történni.

És mégis haboztam, most már nem magam miatt, hanem ő miatt.

Vajjon képes leszek-e boldogítani úgy, amint megérdemli? Vajjon nem fogok-e késő bánattal szívemben azon búsulni, hogy boldogtalanná tettem a legnemesebb férfit, ki a földön él?

Aztán megráztam a fejem és eszembe jutott, hogy nincs lehetlenség, ha az ember őszintén, komolyan, becsületesen akar.

Én pedig akarom, hogy Etédy István élete tele legyen örömmel, boldogsággal. Akarom, hogy szeretetem árásszon napjaira fényt és gyöngédségem virrasszon lelkének borus éjjelén.

Így akarom, hát így lesz!

Mikor ezt így magamban elhatároztam, elmentem a templomba. Letérdepeltem az oltár előtt és buzgón, sokáig kértem az örök irgalmasságú Istent, hogy adjon nekem erőt, kitartást, hogy

ihlesse meg szívemet annak az embernek jósága, nemessége, kihez életem ezentúl kötve lesz. Ha pedig valaha, csak egy percre is, csúf, gonosz, nemtelen gondolatok ébrednének föl lelkemben, haljak meg abban a percben, mielőtt gondolataim öntudatossá válnának, mielőtt meggyaláznám a lelket, melyet az Úr teremtésemkor belém lehelt.

Most pedig álljunk föl az oltár mellől és éljünk. Nem feledve egy pillanatig sem, hogy az igazi ember élete: imádság.

Hazamentem és megírtam a válaszat Etédynek.

És most már, — most már nyugodt vagyok.

Az esküvő a tavasszal lesz és én megkértem Etédyt, hogy csak esküvő után hozzuk nyilvánosságra a dolgot.

Most egyelőre csak a nagynéném tud a dologról, no meg a lányok, akik oly rettenetesen hízelegnek és járnak utánam, hogy elfog az undorodás, ha rájuk nézek.

Egyébként mire való ez is? Ezek a szegény teremtések csak a saját érdekeiket szolgálják s nem tehetnek róla, ha nagyon ízléstelenül és ostobául csinálják a dolgukat. Bizonyára lennének ők okosabbak és ízlésesebbek is, — ha tudnának. Igazságtalanság haragudni rájuk. De nem tehetek róla, elfog az undor, ha kezemet kezdek csókolgatni és sóvárgó sóhajtások közt tudakolják, mennyit tehet ki az Etédy István vagyona? A jó Isten látja lelkemet, hogy őszinte vagyok. E naplóban sokszor megírtam, hogy szeretem a nagyúri, gondtalan életet, de vannak pillanatok, mikor szívemből óhajtom, bár Etédy István szegény ember volna.

XIV.

Levelem jött. Katinka írt. Nem vagyok babonás, de mikor írását megismertem, összeszorúlt a szívem, mint mikor nagy szerencsétlenséget sejt az ember.

Katinka levele különben igen rövid volt, arra kért, hogy keressem föl, mert kissé gyöngélkedik és beszélni szeretne velem.

Etédynek nem szóltam semmit a levélről, magam egyedül kerestem föl Katinkát.

A pamlagon feküdt egy halványkék pongyolában, ez volt a szegény gyermek kedves színe. És én, én egy hirtelen sugallatnak engedve, hirtelen lehajoltam hozzá, össze-vissza csókoltam az arcát, nyakát, kezét. S ezalatt szerencsére, az én arcom rejtve maradt, Katinka nem láthatta meg, hogy mindkét szemem tele gyűlt könnyel, mikor megpillantottam.

Édes Istenem, milyen színben volt a bájos, fiatal gyermek, ki mint egy derűs napsugár járt-kelt valaha az Etédy kastélyában és a pesti palotában? Szép, szelíd szeme lázas fényben égett és az ajka olyan cserepes volt, mintha nagy betegség gyötörné.

— Megváltoztam, úgy-e, Éva? — mondta Katinka és gyöngéden símogatni kezdte kis forró kezével a kezemet. — Nem, ne szólj semmit, — mondta hirtelen, mikor látta, hogy tiltakozni akarok, — én tudom, hogy így van s nem bánom, hogy így van. Szeretnék egészséges lenni, de így is nagyon boldog vagyok, hiszen csak futó gyöngékedés az egész. Meghültem.

Gyöngéden megcsókoltam homlokát. Valami eddig soha nem érzett lágy szájalom fogta el szívemet. Istenem, milyen halvány, összetört kis gyermek fekszik előttem a pamlagon... Igazán, ez volna a gyönyörűségesen szép Vajda Katinka? És ez a furcsa, szaggatott kínzó, újra meg újra megújuló köhögés. Amint hozzám beszél, tüzes lázrózsák gyúlnak ki halvány arcán.

— Éva, kedves Évám, — mondja halkan, — én nagyon boldog vagyok. A férjem jó és gyöngéd hozzám. (Miért mondja ezt amikor én nem kérdeztem?) Én csak azért kérettelek ide magamhoz, hogy... Ej... magam sem tudom miért? Talán, hogy legyen mellettem egy ilyen okos nő, mint te vagy... És hogy megkérdézzem, haragszik-e még rám a bácsi?

Szegény kis Katinkám, úgy olvastam a lelkedben, mint a nyitott könyvben. De hát csoda-e, hiszen te soha sem értettél a tettetéshez.

— Nem, nem haragszik, — feleltem, — megírtam neked, hogy nem is haragudott soha, egy percig sem. Akarod, hogy idejöjjön és részt vegyen az örömdben ő is?

Katinka egy sóvárgó pillantást vetett rám, mintha csak ezt

mondta volna : azt hiszed, eljönne, igazán eljönne és én a tekintet-
temmel biztattam, hogy eljönne, igenis eljönne, csak egy szót kell
hozzá szólni.

De a szegény kis asszonyka fázósan összeborzadt :

— Nem, nem, most még nem. Olyan rossz színben vagyok.
Szomorú lenne, ha meglátná és nem hinné el a boldogságomat.
Senkit sem eresztek magamhoz közel, csak téged, édes, jó Évám.
Te okos és jó vagy és nem vezetteted magadat félre a kül-
színtől. Ne hívd ide a bácsit, Éva, most még nem.

— Jól van, Katinka, úgy fogok tenni, ahogy kívánod, csak
ne izgasd magadat. De nekem szabad eljönni, úgy-e szabad? És ha
egy orvossal megvizsgáltatnád magad? Nem mintha komoly bajtól
tartanék, de hallom, köhögysz. Valahová, délvidékre kellene menned.

Katinka a kezével legyintett.

— Majd később elmegyek. — Aztán hirtelen a nyakam köré
fonta vékony, lesóványodott karjait.

— Jöjj el gyakran, nagyon gyakran, Éva, ha van időd. Látod,
milyen önző vagyok! Még nem is tudakozódtam, hogy vagy, mint
vagy? A nagynénédhez címeztem levelemet, gondoltam a rokonaid
majd továbbítják. Úgy-e csúf dolog, hogy csak most érdeklődöm
sorsod iránt? De ne vedd ezt önzésnek. Én tégedet oly bátornak,
erősnek és tökéletesnek tudlak, hogy azt hiszem, rossz dolog nem
is történhetik veled soha.

— Köszönöm a bizalmat, kedvesem. Bár a sorsnak is ilyen
jó véleménye volna rólam. Egyelőre nincs semmi bajom s egyelőre
a nagynénémnél lakom.

Egy percig haboztam, hogy elmondjak-e neki mindent? De
aztán hallgattam. Valahogy eszembe jutott, hogy hozzám sem
lenne bizalma, ha megtudná, hogy oly közel állok hajdani gyám-
jához. Etédytől határozottan félt, azt láttam rajta. A szemén lát-
szott, hogy szeretne vele találkozni; de a másik pillanatban ideges
remegést vettem rajta észre, reszketett a gondolatra, hogy szemtől-
szembe kell állnia gyámjával.

— Hát Irma öméltóságát látod-e gyakran? — kérdeztem,
hogy éppen mondjak valamit.

— Nem, nem láttam az esküvőm óta. Mi nagyon visszavonultan élünk, ő pedig nagyvilági asszony s nem is igen ér rá, hogy engem látogasson. Különben is én jól érzem magam így is, biztosítlak, Éva, hogy egészen jól érzem magamat.

(Szegény kis Katinkám, talán elhittem volna ezt neked, ha nem bizonyítod olyan erősen.)

Olyan rettenetes az, mikor két ember áll egymással szemben, mind a kettőnek megkönnyebbülne a szíve, ha egymás vállára borulva kisírná magát és mind a kettő azt bizonyíttatja, hogy neki jó kedve van és mosolyognak egymásra.

— Milyen jó vagy te, Éva, — mondotta Katinka — és a mellett milyen édes, megnyugtató érzés fog el, ha velem vagy. Jöjj el gyakran.

— Olyan gyakran jövök, hogy egyszer csak ki fogsz dobni. Most szabad vagyok s akár mindennap a nyakadra járhatok.

— Kezet rá, — mondta Katinka csillogó szemmel.

Odaadtam a kezemet, homlokon csókoltam és búcsúzkodni kezdtem. Már a lépcsőházban voltam, mikor valaki hirtelen megszólított :

— Kezét csókolom, a kisasszony meg sem ismer?

Ránéztem s egy pillanatnyi tünődés után megismertem az egyik szobaleányt, aki Etéden szolgált a házban.

— Hát maga most itt lakik?

— Igen, eljöttem a Katinka nagyságával. És azért jöttem a kisasszony után, hogy megmondjam . . .

— No, mit akar mondani?

— Hogy tessék minél többet idejönni, mert a szegény nagyságos asszony mindig egyedül van, mióta betegeskedik. A nagyságos úrnak kisebb dolga is nagyobb, minthogy itthon üljön a nagyságos asszony mellett s a szegény beteges asszony annyit sírt, hogy . . .

— No, Isten áldja meg, Zsuzsi! — mondtam gyorsan. Meg vagyok róla győződve, hogy Zsuzsit csupa jóakarat vezette, sőt fájdalom, arról is meg vagyok győződve, hogy igaza van. De még sincs kedvem Katinka családi viszonyairól a lépcsőházban értesülni.

Fehér úr? Eh, mit vártam én Fehér úrtól? Hogy ennek a férfinak azt a mimóza-lelkű teremtetést kellett elvenni? ... Ki tehet róla? ... Senki. Még ő sem. Ő valószínűleg nem is sejti, hogy kit vett feleségül?

Talán álmában sem jut eszébe, hogy a világ legfinomabb és legédesebb teremtese a hitvese. Fehér úrnak az ilyesmi iránt aligha van érzéke. Ellenben unatkozik beteges felesége mellett és természetesen tartja, hogy mentől kevesebbet legyen otthon.

És Katinka? Vajjon áztatja-e még magát? Bár úgy lenne, de én azt hiszem, hogy elérkezett számára a világos látás szomorú pillanata. Nagyon is gyakran erősítgette előttem férje gyöngédségét és jóságát. Mire való ez? Szegény asszony már biztosan tudja és érzi, hogy egyedül áll, olyan egyedül, mintha kilökték volna egy sivatagba. S az a férfi, ki hűségesküet tett neki, kinek egy testté és lélekké kellett volna válni vele, nem egyéb számára, mint egy közömbös, jóakarató gentleman.

XV.

Mikor ostobaságot cselekszem, mindig szégyellem magamat. S mert csakis magamnak írom ezt a naplót, őszintén bevallom, hogy igen gyakran van okom a szégyenkezésre.

Például tegnap is, mikor Irma öméltóságánál voltam...

Ostobaság volt és nem is tudom magamat mivel menteni? Józan ésszel várhattam-e egyebet öméltóságától, mint amit tett?

Gyakran látogattam Katinkát, de úgy tetszett nekem, hogy szegény gyermek még így is sokat van egyedül. A férjével mindössze kétszer találkoztam s udvariasan, hidegen köszöntünk egymásnak s azzal vége. Fehér Kálmánban nem keltettem több szimpátiát, mint amennyit ő keltett én bennem. Egyszer előhozta, hogy Katinka köhögése aggasztó, hogy sürgősen délvidékre kellene mennie. Fehér úr úgy mondotta, hogy pár nap múlva indulnak. Mivel útikészületeket láttam, megnyugodtam a dologban. A tenger, a napfény visszavarázsolja Katinka egészségét..

Mégis úgy gondoltam, hogy Katinkára nézve csak kellemes

lehetne, ha nagynénje addig is fölkeresné. Végre is asszony, rokona, vele egy társadalmi körből való, ami nézetem és tapasztalásom szerint igen fontos dolog. Aztán meg eszembe jutott, hogy ennek a házasságnak főként a méltóságos asszony volt a védője, hogy Katinka talán sohasem lesz gyámja akarata ellenére asszony, ha Irma öméltósága nem áll a háta mögött.

Fölkerestem hát a méltóságos asszonyt. Öméltóságának sejtelve sem volt arról, hogy pár hónap múlva sógornők leszünk. Az ő szemében most is az állásnélküli társalkodónő voltam, s talán ennek köszönhetem, hogy jó félórát kellett várakoznom, míg végre fogadott.

Ha magamról lett volna szó, öt perc után visszafordulok, de így türelmesen vártam.

A méltóságos asszony végre megjelent. Arcán rangjához illő komolyság és méltóság ült. Nagyon szertartásos, nagyon kimért volt minden szava, minden mozdulata. Egy tökéletes feudális úrnő állt előttem s én az első percben alig akartam hinni, hogy ugyanez a hölgy kérkedett egy évvel ezelőtt ultraliberális elveivel, demokrata világfölfogásával.

Egyébként nekem ez is mindegy volt. Nekem, Istennek hála, semmi közöm a méltóságos asszony elveihez. Katinka nagynénjéhez jöttem és ahhoz fogok beszélni.

— Megbocsát, méltóságos asszonyom, — kezdtem pár pillanatyhi hüvös hallgatás után, — megbocsát, ügyebár, ha zavarom? Sohasem vettem volna magamnak ezt a bátorságot, ha nem egy, méltóságod szívéhez közelálló személyről volna szó. Én gyakori érintkezésben vagyok Fehér Kálmánnéval.

A méltóságos asszony hirtelen félbeszakított.

— Kisasszony, — mondta fagyos, kimért hangon, — én azt hittem, hogy ön saját ügye-bajában keresett föl. Hajlandó voltam önt kihallgatni, sőt egyben-másban kezére járni. Ön azonban családunk jóságát és érdeklődését különös módon hálálja meg. Belevatkozik intím, benső családi ügyekbe és mentségeket akar keresni oly tettek számára, amelyek menthetetlenek.

Hogy semmiféle pátoz és lendület nincs a lelkemben, azt

legjobban bizonyítja, hogy az emberi komizság és aljasság nem fölháborodást vagy haragot kelt bennem, hanem undort. Jelenleg az undor mellé még valami szörnyű furcsa komikum is járult. Őméltósága tolakodásnak bélyegzi viselkedésemet, mert intím, családi ügyekbe avatkozom, holott pár hónappal ezelőtt még ő akart engem erővel beavatni, hogy saját céljaira fölhasználjon. Erőnek erejével tolta rám barátságát, jóindulatát, most pedig oly fagyos méltósággal áll velem szemben, mint egy jogaiban megsértett királynő.

De én is végignézttem rajta. És ha minden kimegy a fejéből, ezt a nézést el nem fogja felejteti, tudom.

— Bocsánatot kérek, azt hittem a Vajda Katinka nagynénjével beszélek. Tévedtem. Most megpróbálom, talán Etédy úr szívesebben hallgatja, ha unokahúgáról és gyámleányáról hírt visz neki valaki?

Ah, ez talált! Őméltósága egészen fehér lett az ijedelemtől. Most hát a kezemben volt viselkedésének a kulcsa. Milyen egyszerű a dolog és milyen ostoba vagy, te, Éva, hogy nem tudtad eddig kitalálni. Senki sem rossz mulatságból, privát passzióból. S ez az asszony sem érdektelen gonoszszágból igyekezett Katinka és Etédy István közt idegenséget támasztani. Etédy István gazdag ember, nagyon gazdag ember, s ha minden rendesen megy, biztosan Katinka lesz az általános örököse. Nos, hát ezt nem szabad tétlenül nézni. Visszavonást kell köztük szítani. Bizalmatlanná kell tenni Katinát gyámajja iránt. Végig kell vele sértetni azt az embert, ki gyermeke gyanánt szerette. Fehér Kálmán és ez a szerencsétlen házasság, csak eszköz volt. Pénzről volt itt szó, pénzről...

Mindezeket oly világosan láttam ennek az asszonynak az arcán. A büszke, gögös haragból átcsapott az ijedtségbe, aztán valami galvanikus rángás az arcon... A méltóságos asszony úrrá lett az idegein és nyájasan mosolygott. Igenis, nyájasan mosolygott énám, a nagyurak fölényével, kik akkor dobják el az embert és akkor nyúlnak újra utána, amikor nekik tetszik, mintha csak élettelen tárgyak volnának.

— Üljön le, kedves Éva és engedje meg, hogy okosan és

komolyan beszéljünk egymással. Mindenekelőtt engedje meg, hogy magáról beszéljek. Nyiltan megvallom, hogy az ön sorsa engem jobban érdekel, mint azé a boldogtalan asszonyé. Meglehetősen széleskörű ismeretségem van és nem nyugszom addig, míg ön képességeinek és jellemének megfelelő jó helyre nem jut.

Bizony Isten, nagy erőfeszitésembe került, hogy szeme közé ne kacagjak ennek a teremtésnek, dehát csak játszuk komolyan végig ezt a komédiát.

— Köszönöm, — mondtam hidegen, — de már van helyem s így szíves ajánlatának nem vehetem hasznát. Különben bátor vagyok újra megjegyezni, hogy nem a magam ügyében kértem kihallgatást méltóságodtól. Én a Katinka nagynénjéhez jöttem, de beláttam, hogy ostobaságot cselekedtem és jobb, ha abbahagyjuk a dolgot.

— Nem, édes Évám, nem ereszthetem el így magát. Tudnia kell, hogy nem vagyok lelketlen, szívtelen, de bármily fájdalomosan esik is, meg kell önnek mondanom, hogy érdemetlen személyre pazarolja fáradságát. Kérem, ne szakítson félbe, — mondta hirtelen, karomra téve kezét, — engedje, hogy befejezzem, amit mondani akarok. Ön hiába szól Katinka érdekében gyámjának, biztosítom, hogy teljesen hiába. Ez a szerencsétlen teremtés szökésével végképpen elkésérítette gyámját, de ez még nem volt elég. Biztos forrásból tudom, hogy házassága után, a lehető legtisztelenebb hangon beszélt Etédy Istvánról, úgy ő, mint a férje. Ez oly rút hálátlanság, melyre a legjobb akarat sem találhatunk mentséget. Katinka azok közé tartozik, kiken nem lehet segíteni, mert maguk teszik erőnek erejével boldogtalanná magukat. Ezért a házasságért mindent fölázdozott és ebben a házasságban sem tudott boldogulni. Hallom, hogy a férje nagyon elhanyagolja...

— Ez a Katinka bűne? — kérdeztem nyugodtan, bár a keserűség fojtogatta a lelkemet.

— Mindenesetre, — mondta öméltósága hidegen, — ő választotta férjét, saját szabad akaratából választotta. Minden értelmes, felnőtt ember tudja, hogy tettünknek következményei vannak. Tessék viselni a konzekvenciákat.

Végre fölálltam.

— Méltóságos asszonyom, én igen keveset értek ebből az egész dologból. Azt látom, hogy Katinka szerencsétlen és beteges s kerestem valakit, aki mellette áll a megpróbáltatás óráiban. De itt, ebben a házban hiába kerestem és ezzel vége.

— Végre is ön okos leány és beláthatja, hogy Katinka maga kereste sorsát. Igen, vagy nem?

— Én csak azt látom, hogy szerencsétlen és — igazán nem óhajtom zavarni többet méltóságodat.

— Nem zavar, — felelte önméltósága a legszeretetre méltóbb mosollyal. Majd hirtelen nagyon komollyá vált az arca és így folytatta :

— Remélem, Éva, maga nem hitetlen? Nos, hát tudnia kell, hogy a szerencsétlen embernek egyetlen igaz menedéke : az Isten. Forduljon Katinka is az örök Jósághoz és meg fog nyugodni szíve és lelke. Egészsége is helyreáll, ott lent, Délvidéken, — ha az Úr Isten irgalmának úgy tetszik.

Most már igazán elsiettem. Undorodó szégyenkezéssel mentem el. De utálok magamat is. Minek mentem én ahhoz az asszonyhoz? Mit akartam tőle? Hát hihettem egy percre is, hogy Katinka mellé fog állni? Katinka mellé, aki beteg és elhagyatott? Hogy lehettem ilyen ostoba? Ezt sohasem fogom megbocsátani magamnak.

Aztán siettem Katinkához, ma jobb napja volt, az ablaknál ülve, kedves költőjét, Petőfit olvasgatta. Amint szemben ültem vele, elnéztem arcát, szemét. Bizony ez nem a hajdani tündérszép Vajda Katinka volt, de Istenem még olyan fiatal és ott lent, a tenger mellett friss erőre kaphat. Körülnéztem a szobában. Már minden útra kész. Katinka pár nap múlva indul a tenger mellé.

XVI.

A Blanka esküvője is megvolt és én Etédy úr szíves jóvoltából szép, értékes nászajándékot adtam át az ifjú párnak.

Egyébként Balló úr most is olyan önérzetes arcot vágott, mint aki tisztában van azzal, hogy milyen kegyet gyakorol s mi-

lyen áldozatot hoz, mikor kegyeskedik megházasodni? Nem tudom, ifjúkori olvasmányaim alapján maradt-e meg bennem valami nagy előszeretet a romantika iránt, de szeretem azt a férfit, ki kultuszt űz a nő iránt való tiszteletből és gyöngédségből. Azt hiszem, mentől erősebb egy férfi és mentől inkább tisztában van saját férfiúi méltóságával, annál mélyebben hajtja meg fejét a nő előtt. Csak az igazi nagy erő tud igazán gyöngéd lenni.

Nem is tudom voltaképpen minek is írom le ezt a sok haszontalanságot?

Talán, hogy húzzam-halasszam a percet, melyben számot kell adnom a nagy lelki válságról, melyen keresztülmentem.

Domokos László visszatért Afrikából. Nem volt igaz az amerikai kisasszonnyal való jegyesség, egyáltalában semmi sem volt igaz, csak az, hogy Domokos László szerzett valamit s nagy áldozatok árán fölbontotta a szerződését és visszajött hozzám.

Igen, énhozzám jött vissza. S a szomorú alkonyi fényben, mely most lelkemet körülforгатja, diadalmas, fényes, színes nap-sugárként hatol be a tudat, hogy ez az ember szeretett engem, jobban mint bárki mást a világon.

Ha nem mondta volna, akkor is láttam volna szemén, arcán, de meg is mondta, mikor egymással szemben álltunk, két és fél évi távollét után.

— Visszajöttem, Éva. Mikor elmentem magától, már akkor sejtettem, hogy bűnös, bolond vagyok s ott a távolban napról-napra erősödött bennem ez az érzés. Eleinte küzködtem, harcoltam ellene. Elhitettem magammal, hogy vétkes önzés, amire vágyakozom. Ostoba elméleteket csináltam magamnak emberekről, kiknek nincs joguk személyes boldogság után törekedni s fejembe vettem, hogy nekem áldozatul kell odadobnom magamat családom jóvoltáért. De a teóriák és elméletek mind nem értek semmit, az élő, forró vágy maga felé vonzott, haza, haza. Úgy éreztem, hogy hazudok magamnak és vétkezem ön ellen. Ne vegye elbizakodottságnak szavaimat, ön az egyetlen nő, aki előtt teljes őszinteséggel és fönntartás nélkül lehet beszélni. Tisztában voltam vele, hogy nem vagyok teljesen közömbös maga előtt, mint ahogy maga is

— Menyasszony vagyok . . .

tudta, hogy lelkem egész erejével imádom. Most újra itt vagyok, mint egy megtért, vezeklő bűnös állok magával szemben. Éva! Meg tud-e nekem bocsátani?

Csak néztem, néztem azt az arcot, mely nekem valaha legdrágább volt a világon és nem tudtam szólni, nem tudtam felelni semmit.

— Ideadja-e a kezét nekem, Éva?

Most már magamhoz tértem és fölemeltem a fejemet :

— Ha egy baráti szorításra kéri, nagyon szívesen.

Rám nézett, mélyen, sokáig, mintha a lelkembe akarna nézni, és én nem sütöttem le szememet. Hagytam, hogy olvasson benne. Ha meg is lát mindent . . . Mit tesz az? . . . Én tudtam, hogy most utoljára állunk egymással szemben.

— Menyasszony vagyok, — mondtam pár pillanatnyi hallgatás után.

Fehér lett, mintha egy láthatatlan kéz letörölte volna arcáról az élet minden színét. Mereven, mozdulatlanul állt velem szemben s ez a mozdulatlan, merev némaság szörnyűbb volt minden szónál.

Csak pár pillanat mulva szólalt meg, de akkor már nyugodt volt a hangja és csak ennyit mondott :

— Isten önnel!

Ha így hagyom elmenni, talán könnyebb lett volna az elszakadás mindkettőnknek. De gyöngé voltam és nem bírtam eltűnni, hogy így távozzon. Azután meg, azután meg?! . . . Jó Isten, Te látsz bele a lelkembe s Te tudod, hogy mint akarom és fogom teljesíteni kötelességeimet Etédy István iránt, de Te tudod azt is, hogy ennek az embernek, a saját szívemnek, a multnak is tartozom valamivel. Itt a végbúcsú, adjuk meg mindenkinek a magáét igazságosan.

És este a következő levelet írtam Domokos Lászlónak :

«Kedves Barátom!

Engedje meg, hogy így szólítsam, mielőtt véglegesen búcsút veszek öntől. Nem akarom, hogy ön azzal az érzéssel éljen, amivel ma tőlem távozott. Bátran megírhatok önnek őszintén mindent,

mert ismerem önt és tudom, hogy ha megmondom : én nem akarom önt többé látni, hát mi e földi életben többé találkozni nem fogunk.

Igen, én szerettem magát. S ha akkor mondja el mindazt, amit tegnap mondott, a világ legboldogabb asszonya lehettem volna. Ne higgye, hogy szemrehányásképpen mondom ezt. Sőt azt hiszem, az ön régebbi teóriájának van igaza : vannak emberek, akik nincsenek személyes boldogságra teremtve. Miért? Ki tudna, ki merne ezekre a kérdésekre felelni? A természet egyenlőségre törekszik s ha valaki különb a többinél, annak fizetni kell. — Fizessünk, édes barátom, s miután meg kell lenni a dolognak, fizessünk zúgolódás, harag, panasz és könny nélkül, mert úgy sokkal szebb a dolog.

Ami önt illeti, ön férfi s előtte az egész élet. A férfi élete tele van munkával, küzdéssel s ez már maga is annyira elfoglalja lelkét, hogy nem ér rá a megmászhatatlanon tépelődni. Ön visszamegy Afrikába és dolgozni fog, nevet és vagyont szerez magának s mire hazajön a nehéz, küzdelmes élet után pihenni, nagyobb és dicsőbb emlékek töltik be a lelkét, mint egy félbenmaradt álom emléke.

Én — én pedig felesége leszek a világ legnemesebb, legjobb emberének : Etédy Istvánnak. Elhagyatott, boldogtalan, lelkileg, testileg fáradt teremtes voltam, mikor felém nyújtotta kezét. Én megfogadtam, hogy hűséges, szerető felesége leszek s előbb hagyjon el engem a lélek, semhogy valaha elpiruljak önmagam előtt. Az én életemnek is megvan a maga célja ; boldoggá teszek egy embert, kit mindenekfölött becsülök, kinek boldogsága, nyugalma mindennél fontosabb előttem.

És a mi álmunk?! Látta, én nem sajnálom, hogy álmodtam. És eljön az idő, hogy ön sem fogja sajnálni. Ha ez az álom valóra vált volna, ki tudja, nem tapad-e ehhez is valami a föld sarából, porából? Nem mondom, hogy úgy lett volna, de lehet. Míg most visszaadjuk az érzést, mit az Úr Isten szívünkbe adott és ezt mondjuk : fogadd uram vissza e szerelmet szívünkből, nézd, olyan tiszta az érzés, mint amikor lelkedből átröppent a miénkbe, áldozatként, hófehér, tiszta áldozatként nyújtjuk vissza neked, mindketten. Te tudod, Uram, hogy nem tehetünk másként!

És most, Domokos László, *«én nem akarom önt többé látni e földi életben.*

Éva.»

Bevégeztetett. Még az este levelet kaptam Domokostól, a levélben csak ennyi volt :

«Utazom. Az Úristen jószágos kegyelme legyen önnel! De, engedje meg, hogy e búcsúszavakhoz még hozzátegyem : ha bármikor rájönne, hogy csalódott, tévedett, ha bármikor érezné, hogy egyedül áll és szüksége van valakire, csak egy szót üzenjen és én mellette leszek. Történjék bármi, önnek tudnia kell, hogy van egy barátja, ki mindig és mindenkor rendelkezésére áll. Kötelességem távol maradni, míg az ön nyugalma kívánja, de ne feledje, hogy önnek is kötelessége engem hívni, mikor szüksége lesz rám.»

A levelet betettem a hervadt rózsacsokor mögé, a kazettába. Aztán sokáig ültem egy helyen és néztem a kis kazettát. Elviszem-e új háztartásomba, vagy nem? Szabad-e elvinnem, vagy meg fogom semmisíteni esküvőm napján?

Az esküvőm napja! . . . Éppen mához két hétre lesz.

XVII.

Ma, mikor pár heti hallgatás után kezembe veszem a tollat, még mindig az a különös kábultság fogja el az agyamat. Mintha még mindig nem látnék a nagy feketeségben.

Domokos László elutazása után való napon vettem végbúcsút Katinkától.

Hát igazán mindenki elhagy, hát teljesen egyedül kell maradnom? . . .

Korán reggel üzentek értem, hogy Katinka nagyon rosszul van és látni akar. Azonnal indultam. Mire odaértem Fehér Kálmánék lakására, Katinka már haldoklott.

Közvetlen az utazás előtt vérhányás fogta el és most . . . most mindennek vége . . .

Még csak annyi időm volt, hogy Etédyért küldjek.

És ott állva a haldokló ágyánál, láttam, mint csókolgatja Katinka Etédy István kezét és hallom a halk, suttogó, szerető, vigasztaló, bátorító szavakat, amiket csak az apa tud mondani gyermekének.

És látom, mint enyhül meg Katinka arcán a fájdalom, jobbkéze Etédy kezét szorongatja, a másikkal az enyémet fogja. Aztán egy hirtelen görcsös rángás és Katinka egymásba kulcsolja kezünket.

Mit látott, mit tudott, mikor utolsó útjára ment, még sejteni sem lehet? De mikor ránéztem halvány, vértelen arcára, láttam, hogy mosolyog. Ez a mosoly ott maradt arcán, mikor örökre elaludt.

És ki tudja, nem azt mondta-e nekünk a mosoly: balgák, bolondok, miért sírtok, miért keseregtek? A nyugalom, a béke, a csönd vár engem ott lent, ahová ti is eljuttok sok szenvedés, sok könny, sok megpróbáltatás után. Én rövid életemben eleget szenvedtem s kiérdemeltem az örök nyugalommal.

És ki tudja, nem volt-e igaza? . . .

És mégis majd megrepedt a szívem, mikor utolsó útjára elkísértem a kis, fehér mimózát. Egy csomó virágot dobtam a koporsója után. Aludj, kis mimóza, aludj! . . . Tied már az örök nyugalom, mi még sokat szenvedünk, míg ezt ki fogjuk érdemelni . . .

Aztán hazamentünk és folytatta mindenki a maga életét. Az élő világ halad a maga útján, a temető változatlan . . .

A kis fehér mimóza már hónapok óta kint fekszik a temetőben, nekem pedig holnap lesz az esküvőm napja . . .

XVIII.

Öt hosszú esztendő telt el azóta, hogy ez a füzet a kezemben volt. Miért nem írtam bele? Magam sem tudok a kérdésre felelni. Talán mert a békének, a nyugalomnak, vagy mondjuk a boldogságnak nem igen van szava.

Milyen keserűen nevettem volna, ha öt évvel ezelőtt valaki boldogságról mer előttem beszélni? S íme: ma boldog vagyok.

Igen, amennyire ember itt e földi létben boldog lehet. Isten különös kiválasztottjának érzem magam, mert irgalmas jósága megengedte, hogy a legnemesebb férfi nevét viselhessem, hogy boldogságot, örömet, nyugalmat adjak neki.

A férjem imád és engem büszkévé tesz a tudat, hogy megérdemeltem szerelmét.

S mentül tovább élek, annál erősebb lesz bennem a tudat, hogy nem az boldogít, amit kapunk, hanem amit adni tudunk.

Ha életemet kívánná az uram, habozás nélkül dobnám el érte és még mindig nem tettem volna egyebet, csak azt, ami kötelességem.

És itt van a fiam, a négyéves kis Etédy István. Szakasztott az édesapja. Remélem lélekben, szívben, jellemben is méltó lesz hozzá. És itt van a kis leányom, a kétéves, aranyoshajú Katinka. Isten adja, hogy szépségben, bájban, jóságban hasonlatos legyen ahhoz, akinek nevét viseli, a kis fehér mimózához, csak sorsa legyen sokkal boldogabb annál, ki örökös gyászunkra elment tőlünk.

Esküvőnk után egy évig teljes visszavonultságban éltünk az etédi kastélyban. Ha rajtam áll, tovább is itt maradunk. Szeretem ezt a nagy, ősi parkot, a komoly, oszlopos kastélyt s mikor férjem karján először léptem be a park kapuján, eszembe jutott az a borús, esős őszi nap, mikor egyedül, idegenként hajtattam be a kapun. Mennyi minden történt azóta! Mintha egy más világ lakója volnék. Pedig még nincs öt éve, hogy az esős, csúf nap elmúlt s most virágzó májusban, férjem karján lépek be a nagy kastélyba, hol öt évvel ezelőtt egy aranyoshajú, szép leány volt az úrnő.

Az aranyoshajú szép leány már kint fekszik a temetőben és ott fekszik az én ifjúságom is.

«Száll az idő, letűnnek a tavasznak évei», — de azért tovább is élnünk kell.

Meg vagyok elégedve az életemmel s azt hiszem, mások sem találhatnak benne sok kivetni valót.

Férjem kívánta, akarta, hogy elfoglaltam az Etédy Istvánné pozícióját a nagyvilágban s én nem ellenkeztem.

Azt hittem, nagy és kemény harcban lesz részem, de tévedtem, mindenütt nyílt ajtókat találtunk s mindenki becsüléssel és tisztelettel nézett rám, mikor látták, hogy jól megállok a helyemet.

Pedig Irma öméltósága eleget buzgólkodott ellenem. Rútabbnál rútabb rágalmakat bocsátott közre férjemről s rólam. Nem írok ide egyebet a dologból, csak azt, hogy a méltóságos asszony szerint én voltam oka Katinka szerencsétlen férjhezmenetelének, én hidegítettem el a gyámapját a szegény gyermektől, miattam pusztult el élete virágában.

A társaságban nemigen ismertek, de ismerték a méltóságos asszonyt, soha senki egy rossz percet sem szerzett nekem. Ez a társaság lehet gögös, lehet konzervatív, de az úri vonásokat megbecsüli mindig és mindeniben. Nekem nyert csatám volt velük szemben.

Különben talán az is volt az oka, hogy nem nagyon esengtem senki barátsága után, hogy az év nagyrészét mindig visszavonultan töltöttük Etéden. Itt érzem magam a legjobban, mikor teljesen férjemnek és gyermekeimnek élhetek, a nagyvilág, az megvan nélkülem is, ellenben büszkeséggel tölt el a tudat, hogy van egy kis kör, ahol én nélkülözhetetlen vagyok.

Ki tudja, mikor kerül megint kezembe ez a füzet? Már nincs annyi vallanivalóm, mint leánykoromban. Benyomásaim nem oly gyorsak, gondolataim nem oly fürgék, mint valaha. Azonfölül, ha valakivel beszélni akarok, nincs szükségem a néma papirosra, ott van a férjem, akinek mindent elmondhatok.

Mindent? Lám, a kis kazettáról még sohasem beszéltem neki. Ez volt az egyetlen dolog, mit idehoztam a leányságomból. Most eltűnődöm rajta, volt-e jogom elhozni férjem házába? Volt-e jogom megörzeni benne a hervadt rózsacsokrot és a Domokos László utolsó levelét?

Sohasem voltam magam iránt elnéző, vagy engedékeny, most hogy feltettem a kérdést, szigorúan fogok ítélni. S az ítélet felmentő. Jogom volt megőrizni a kis kazettát s meg fogom őrizni továbbra is. A meghalt érzések is követelhetnek valamit tőlünk, ha egyebet nem : kegyeletet.

Ennyit megérdemel tőlem az az ember, ki engem oly nagyon szeretett s kit én valaha mindenk fölött szerettem.

Hiszen egy egész világ választ el bennünket egymástól. Kint él, messze-messze a mi hazánktól. Hírt, nevet, vagyont szerzett magának. Az élet őt is dúsan kárpótolta az eltemetett álomért, de azért meg vagyok győződve, ő sem vetett ki engem teljesen szívéből.

S én sem fogom őt elfelejteni. Lemondtam róla, de nem felejtettem el. És Istennek hála, nincs is erre szükség. A mi szerelmünk álom volt, tiszta, fehér álom, ha régen néha megsirattam, könnyeimbe nem vegyült sem önvád, sem szégyen. Úgy cselekedtem, ahogy kötelességem volt és az Isten megjutalmazott nyugodt, csöndes, harmónikus, boldog élettel. Felesége vagyok a legdere-kabb férfinak és két szép kis gyermek játszik itt ablakom alatt, a nagy kertben, a mellett jó módban élek és segíthetek azokon, akik szükségben vannak. A végtelen jóságos Isten irgalma van velem, mikor olyan életbe helyezett, mely leginkább megfelel lelkemnek, szívemnek, karakteremnek.

És mégis, én nem bánom, hogy valaha álmodtam. Sőt mintha üres lenne életem e nélkül az álom nélkül. És ha öreg, őszhajú asszony leszek, akkor is fölmelegszik szívem a gondolatra, hogy volt egy idő, — óh be régen volt! — mikor szívem teljes hevével szerettem és szenvedtem, gyötrődtem e szerelem miatt sokszor és sokat, de nem pirultam el egyszer sem. Minden úgy van jól, ahogy van. A mi regényünknek nem lehetett szebb vége a lemondásnál. Régen így éreztem, ma már így tudom. Egy álom helyett egy világot kaptam cserébe; egy reális, igaz, tartalmas, békés életet, melyet úgy akarok megfutni, hogy minden percemről számot tudjak adni magamnak, büszkén, fölemelt fővel. S ha majd eljön amaz utolsó, végső leszámolás, azt mondhassam az Örök Bíró előtt: Uram, te embernek küldtél le a földre és saját lelkedet lehelted belém, mikor elbocsátottál. Íme, most kezédbe adom aján-dékokat s Te lásd, Uram, hogy hozzád méltón őriztem-e meg lelkedet a hosszú földi bolyongás alatt?!

LEÁNYOK KÖNYVE

ANDERSEN

KRISZTIÁN, A HEGEDŰS

A nagy dán meseköltő regénye a szegény parasztfiúról, akiből hírneves hegedűs lesz és Naomiról, a viharos gyermekkorú grófkisasszonyról. Az Andersen-mesék minden bűbája sugárzik át ezen a regényen.

Albumalak, művészi képekkel

LEÁNYOK KÖNYVE

V. P. ZSELIHOVSZKÁJA

MESSZE TATÁRORSZÁGBAN

Idegen világban, a Kaukázus vad vidékein játszódik ez a megható regény. A hőse az okos, tisztalelkű diákleány, aki szemben találja magát a műveletlen törzsek idegenkedésével, de jósága s műveltsége nem csügged s szeretete csodákat művel: szeretetet teremt a gyűlölet népének szívében.

Albumalak, művészi képekkel

LEÁNYOK KÖNYVE

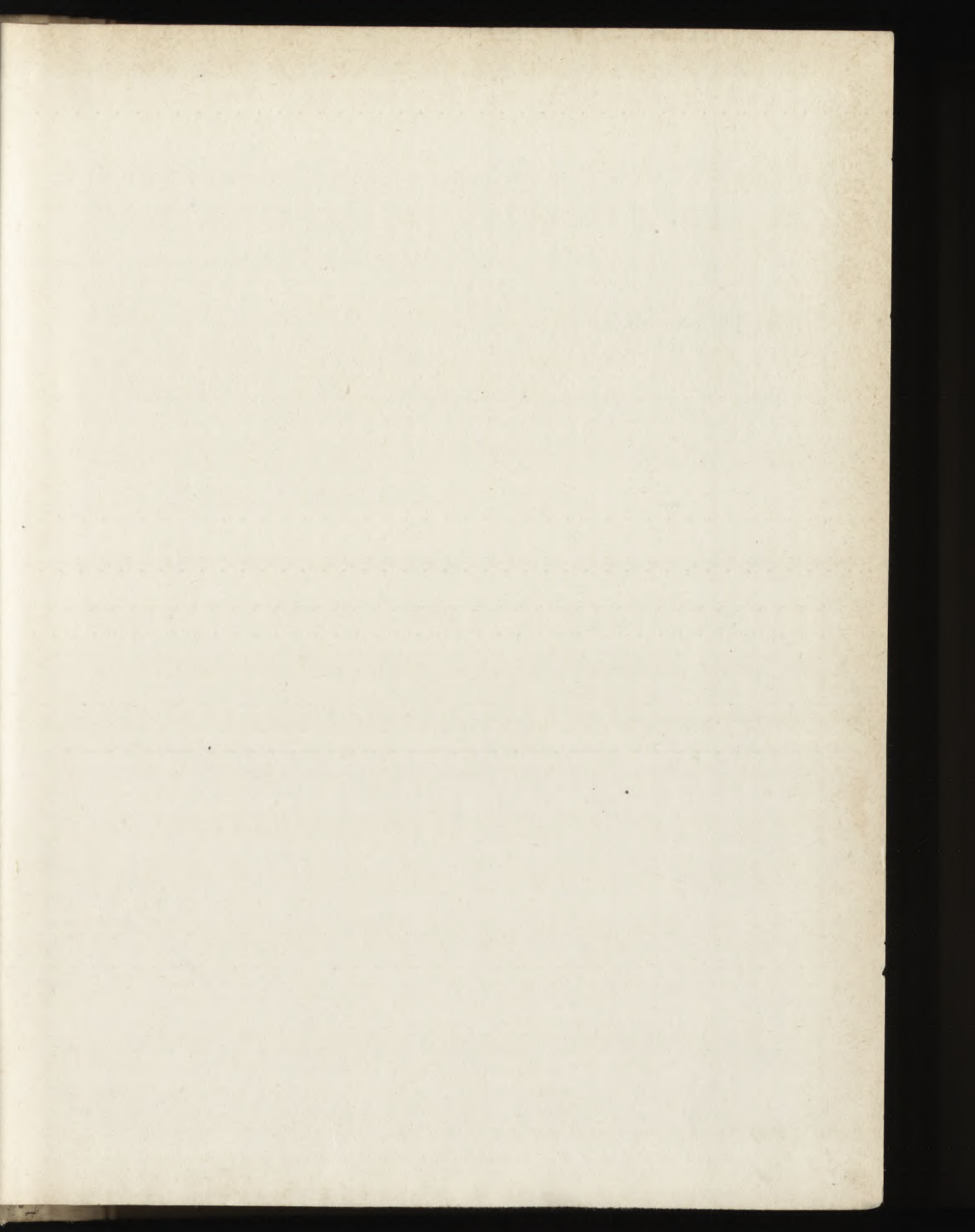
L. HALÉVY

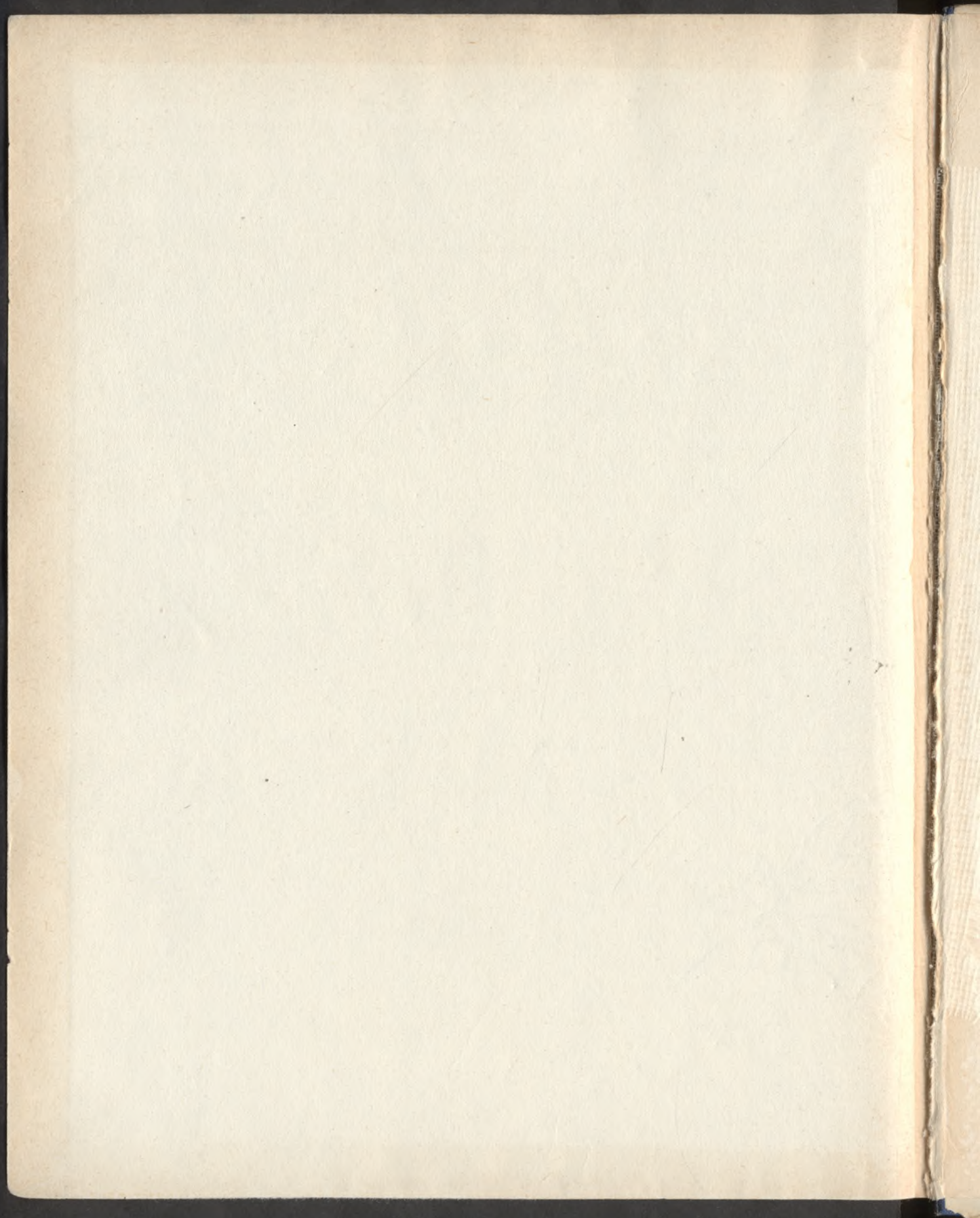
CRIQUETTE

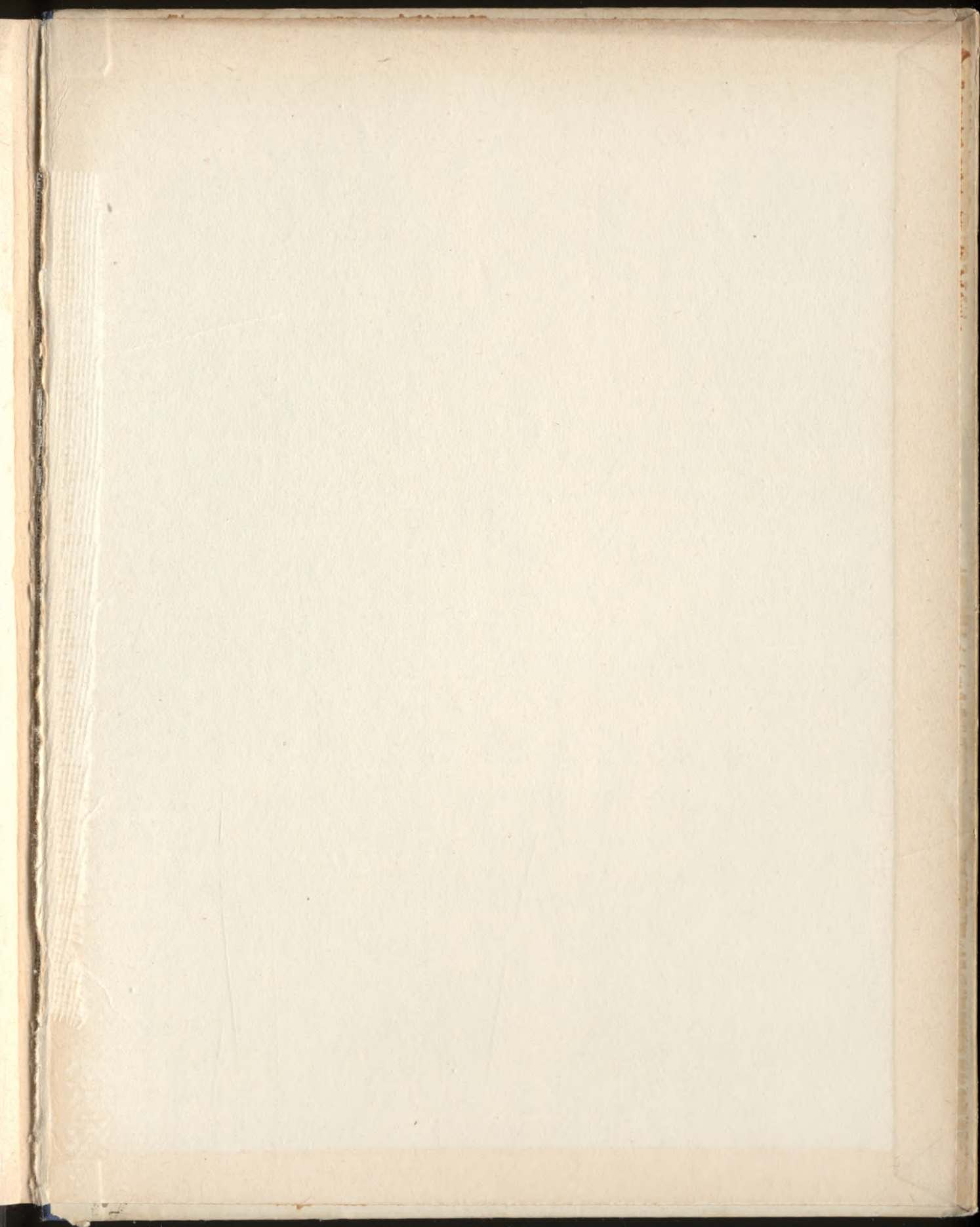
Egy kis színészlány gyermekkora, amelynek hátterében az 1871-iki francia-német háború szomorú napjai vonulnak el. Az ébredő, szeretetet kereső leánylélekről kevés oly megható könyv akad, mint Halévy e bűbájos leány-regénye.

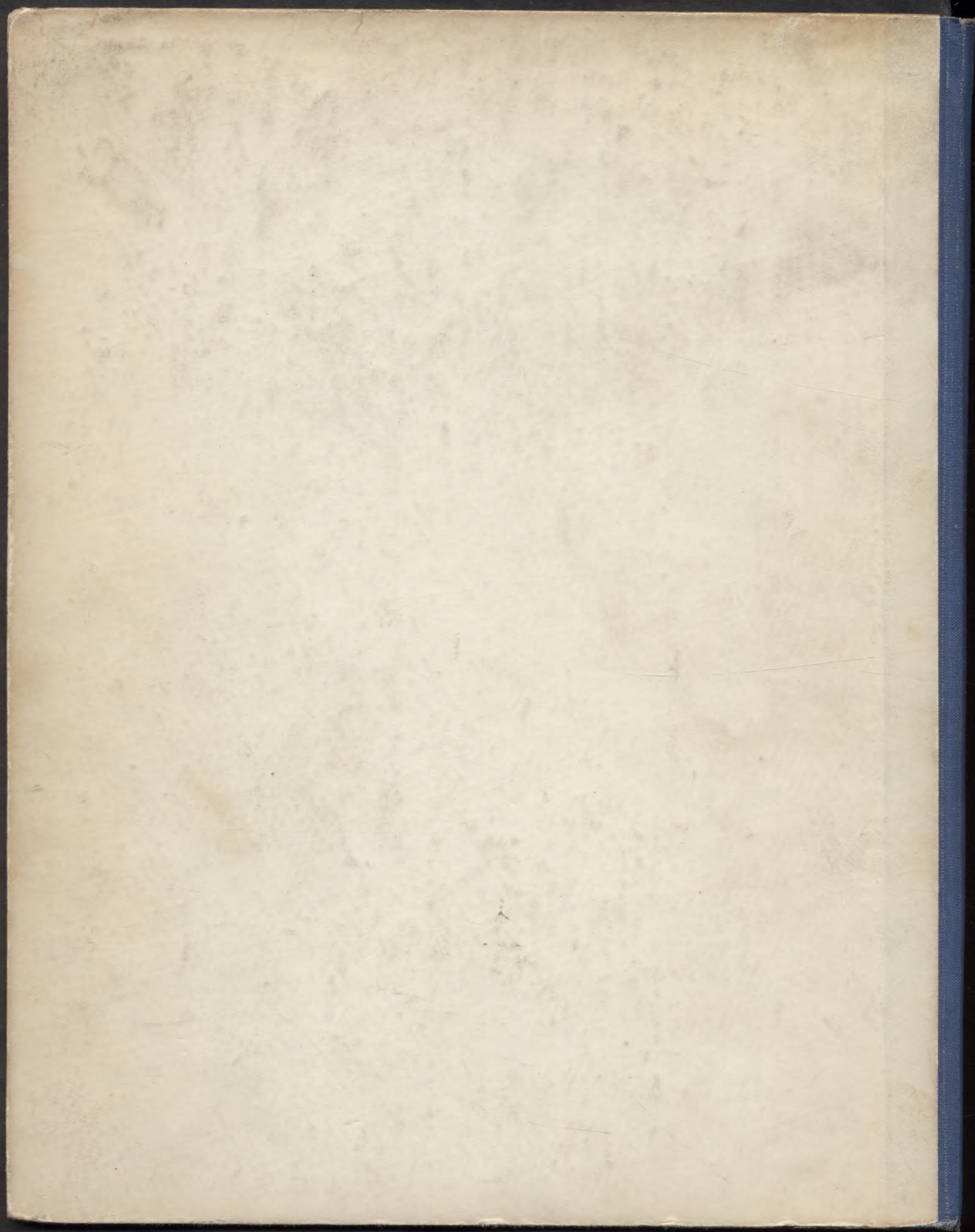
Albumalak, művészi képekkel

D. LEICIGYEL LAULSÓ PARTON